

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1937.

Första kammaren.

Nr 22.

Tisdagen den 6 april.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 276, med förslag till lag om barnbidrag, m. m.;
- nr 277, med förslag till lag angående upphävande av 43 § lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering;
- nr 278, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 44 § och 81 § 4 mom. lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården, m. m.;
- nr 279, angående anslag till folkpensioner och invalidunderstöd m. m.;
- nr 281, med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 m. m.; samt
- nr 282, angående kostnaderna i samband med evakuering av det svenska beskickningshuset i Madrid m. m.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrift:

Till riksdagens första kammare,
Stockholm.

Med åberopande av bilagda läkarebetyg får jag härmed vördsammast avsäga mig den plats, som jag hittills innehaft i första kammaren.

Stockholm den 1 april 1937.

Gunnar Sanne.

Härvid fanns fogat ett nu jämväl uppläst läkarintyg, så lydande:

Härmed intygas på heder och samvete att riksdagsmannen i första kammaren *Gunnar Sanne* på grund av sjukdom (depression) är oförmögen att delta i årets riksdag.

Stockholm 1 april 1937.

Harald Fröderström.

På gjord proposition godkände kammaren det hinder, som herr *Sanne* åberopat till stöd för sin avsägelse av riksdagsmannabefattningen.

På sedermera av herr talmannen gjord framställning beslöt kammaren att till Konungen avlåta skrivelse med anmälan om den gjorda avsägelsen samt den därigenom inom kammaren uppkomna ledigheten, varefter ett i sådant avseende uppsatt förslag till underdånig skrivelse upplästes och godkändes.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 6, angående regleringen för budgetåret 1937/1938 av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till kommunikationsdepartementet; och

nr 7, i anledning av vissa i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1937/1938 under riksstatens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 22 juni 1928 (nr 254) om arbetsdomstol;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för näringsidkare m. fl. att biträda vid arbetet å rikets ekonomiska försvarsberedskap; samt

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 7 juni 1934 (nr 247) om straff för vissa brott vid förande av motorfordon.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 126, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av Falkenbergs järnvägsaktiebolags skuldförhållande till staten.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av utsökningslagen;

nr 128, i anledning av väckt motion angående bestridandet av kostnaderna för hemtransport av avliden sjöman, som varit anställd å svenskt fartyg; samt

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 235, av herr *Holmström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk avlöningsförstärkning åt vissa befattningshavare i statens tjänst;

nr 236, av herr *Rahmn* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk avlöningsförstärkning åt vissa befattningshavare i statens tjänst;

nr 237, av herr *Karlsson, Oscar Gottfrid*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk avlöningsförstärkning åt vissa befattningshavare i statens tjänst; samt

nr 238, av herr *Myrdal*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående socialstyrelsens organisation m. m.

Föredrogs den av herr *Wagnsson, Ruben*, m. fl. avgivna motionen, nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till lotsverket m. m.

Herr Wagnsson, Ruben: Herr talman! På förekommen anledning anhåller jag om kammarens tillstånd att få återtaga denna motion.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att när ifrågavarande motion vore undertecknad av, jämte herr Wagnsson, Ruben, flera andra ledamöter av kammaren, herr talmannen finge hemställa,

huruvida från någon av de övriga undertecknarnas sida invändning gjordes mot att motionen bleve i anledning av herr Wagnssons förevarande anhållan återtagen. Ingen erinran häremot avhördes.

På sedermera gjord proposition medgav kammaren, att motionen finge återtagas, varefter densamma återtoges.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Reuterskiölds* motion, nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående socialstyrelsens organisation m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner: nr 241, av herr *Stendahl*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.; och nr 242, av herr *Reuterskiöld*, i samma ämne.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskottet herr *Reuterskiölds* motion, nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utlännings rätt att här i riket vistas (utlänningslag).

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Bjurström* m. fl. väckta motionen, nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och lägenheter från sådana egendomar.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtanden nr 28 och 29.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 276—279, 281 och 282 blevo desamma på begäran bordlagda.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 245, av herr *Björkman, Gustaf Adolf*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.;

nr 246, av herr *Linder*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.;

nr 247, av herr *Ericsson, Herman*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.;

nr 248, av herr *Wangson, Otto*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.;

nr 249, av herr *Wagnsson, Ruben*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för folk- och småskollärare m. m.;

nr 250, av herr *Andersson, Elof*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för folk- och småskollärare m. m.;

nr 251, av herr *Andersson, Verner*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för folk- och småskollärare m. m.;

- nr 252, av herr *Johansson, Johan*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne reglering för folk- och småskollärare m. m.;
- nr 253, av herr *Holmström* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1937/1938;
- nr 254, av herr *Bengtsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1937/1938;
- nr 255, av herr *Holmström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1937/1938;
- nr 256, av herr *Ehrnberg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1937/1938;
- nr 257, av herr *Berling* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till polisväsendet;
- nr 258, av herr *Rahmn*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande befattningshavare, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas;
- nr 259, av herr *Hansson, Sigfrid*, och herr *Strömberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående socialstyrelsens organisation m. m.;
- nr 260, av herr *Larsson, Sam*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående socialstyrelsens organisation m. m.;
- nr 261, av herrar *Undén* och *Löfgren*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utlännings rätt att här i riket vistas (utlänningslag);
- nr 262, av herrar *Tjällgren* och *Sten*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående jordbruksförsök m. m.;
- nr 263, av herr *Tjällgren*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3—6 §§ lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom;
- nr 264, av herr *Tamm* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3—6 §§ lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom;
- nr 265, av herr *Tamm* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m.;
- nr 266, av herr *Lindhagen*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m.;
- nr 267, av herr *Lindhagen*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3—6 §§ lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom;
- nr 268, av herr *Sylwan, Eilif*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.;
- nr 269, av herr *Karlsson, Oscar Gottfrid*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.;
- nr 270, av herr *Karlsson, Oscar Gottfrid*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.;
- nr 271, av herr *Lindmark* och herr *Bodin, Karl*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.;
- nr 272, av herr *Holmström* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.;

- nr 273, av herr *Bjurström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.;
- nr 274, av herrar *Rahmn* och *Borell*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.;
- nr 275, av herr *Bergman* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.;
- nr 276, av herr *Bergman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.;
- nr 277, av herr *Andersson*, *Anders*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.;
- nr 278, av herr *Eriksson*, *Carl*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.;
- nr 279, av herr *Holmström* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.;
- nr 280, av herr *Linder*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker;
- nr 281, av herrar *Mannerskantz* och *Bengtsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående jordbruksförsök m. m.;
- nr 282, av herr *Heiding* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående jordbruksförsök m. m.; samt
- nr 283, av herr *Heiding* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående jordbruksförsök m. m.
-

Anmälde och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

- nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag angående uppförande av nytt landsstatshus i Gävle;
- nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa arbeten till fördjupning av Trollhätte kanal;
- nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reservavstängningsanordning vid Vargöns kraftstation;
- nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kronans deltagande i en andra reglering av sjön Torrön; och
- nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatta åtgärder för främjande av sparsamhet bland skolungdomen; samt

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

- nr 30, i anledning av väckta motioner om förhöjd pension åt reservstatspersonal, som avgått ur tjänst före den 1 juli 1936;
- nr 31, i anledning av väckta motioner om förhöjd pension åt vissa beställningshavare på övergångsstat vid försvarsväsendet;
- nr 32, i anledning av väckt motion om ökning av pensionsunderlaget för vissa till övergångsstat överförda musiksergeanter; och
- nr 33, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 3 av bankoutskottets utlåtande nr 23, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.
-

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.22 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 7 april f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 1 innevarande månad.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 276, med förslag till lag om barnbidrag, m. m.

Herr **Domö**: Med hänsyn till den synnerliga omfattningen av det med Kungl. Maj:ts proposition nr 276 avsedda ärendet hemställer jag, att kammaren måtte besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av nämnda proposition må utsträckas till det plenum, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades den nu föredragna kungl. propositionen till behandling av lagutskott.

På särskild proposition beslöt kammaren, med bifall till herr *Domös* därom framställda yrkande, medgiva, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågakarande proposition, nr 276, utsträcktes till det sammanträde, som infölle näst efter 20 dagar från propositionens avlämnande.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 277, med förslag till lag angående upphävande av 43 § lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering.

Herr **Domö**: Herr talman! Jag tillåter mig att med hänvisning till det samband som föreligger emellan Kungl. Maj:ts proposition nr 276, med förslag till lag om barnbidrag, och Kungl. Maj:ts proposition nr 277, med förslag till lag angående upphävande av 43 § lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering, hemställa att kammaren måtte besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av sistnämnda proposition må utsträckas till det plenum, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, hänvisades förevarande kungl. proposition till behandling av lagutskott.

På sedermera gjord proposition beslöt kammaren, i enlighet med herr *Domös* yrkande, medgiva, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts berörda proposition, nr 277, utsträcktes till det sammanträde, som infölle näst efter 20 dagar från propositionens avlämnande.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 278, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 44 § och 81 § 4 mom. lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 279, angående anslag till folkpensioner och invalidunderstöd m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 281, med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 282, angående kostnaderna i samband med evakuering av det svenska beskickningshuset i Madrid m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 245, av herr *Björkman, Gustaf Adolf*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.;

nr 246, av herr *Linder*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.;

nr 247, av herr *Ericsson, Herman*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.;

nr 248, av herr *Wangson, Otto*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.;

nr 249, av herr *Wagnsson, Ruben*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för folk- och småskollärare m. m.;

nr 250, av herr *Andersson, Elof*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för folk- och småskollärare m. m.;

nr 251, av herr *Andersson, Verner*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för folk- och småskollärare m. m.;

nr 252, av herr *Johansson, Johan*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för folk- och småskollärare m. m.;

nr 253, av herr *Holmström* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1937/1938;

nr 254, av herr *Bengtsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1937/1938;

nr 255, av herr *Holmström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1937/1938;

nr 256, av herr *Ehrnberg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1937/1938;

nr 257, av herr *Berling* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till polisväsendet;

nr 258, av herr *Rahmn*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande befattningshavare, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas;

nr 259, av herr *Hansson, Sigfrid*, och herr *Strömberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående socialstyrelsens organisation m. m.; samt

nr 260, av herr *Larsson, Sam*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående socialstyrelsens organisation m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herrar *Undén* och *Löfgren* väckta motionen, nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utlännings rätt att här i riket vistas (utlänningslag).

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herrar *Tjällgren* och *Sten* väckta motionen, nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående jordbruksförsök m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 263, av herr *Tjällgren*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3—6 §§ lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom;

nr 264, av herr *Tamm* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3—6 §§ lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom;

nr 265, av herr *Tamm* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m.;

nr 266, av herr *Lindhagen*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m.; samt

nr 267, av herr *Lindhagen*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3—6 §§ lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 268, av herr *Sylwan*, *Eilif*, m. fl.;

nr 269, av herr *Karlsson*, *Oscar Gottfrid*;

nr 270, av herr *Karlsson*, *Oscar Gottfrid*;

nr 271, av herr *Lindmark* och herr *Bodin*, *Karl*;

nr 272, av herr *Holmström* m. fl.;

nr 273, av herr *Bjurström*;

nr 274, av herrar *Rahmn* och *Borell*;

nr 275, av herr *Bergman* m. fl.;

nr 276, av herr *Bergman*;

nr 277, av herr *Andersson*, *Anders*;

nr 278, av herr *Eriksson*, *Carl*, m. fl.; samt

nr 279, av herr *Holmström* m. fl.;

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet herr *Linders* motion, nr 280, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:
nr 281, av herrar *Mannerskantz* och *Bengtsson*;
nr 282, av herr *Heiding* m. fl.; samt
nr 283, av herr *Heiding* m. fl.;

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående jordbruksförsök m. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 52—56 och bankoutsutskottets utlåtanden nr 30—32.

Vid föredragning av bankoutsutskottets memorial nr 33, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 3 av bankoutsutskottets utlåtande nr 23, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m., godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 8, angående regleringen för budgetåret 1937/1938 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkterna 1—33.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 34.

Lades till handlingarna.

Punkterna 35—62.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 63 och 64.

Lades till handlingarna.

Punkterna 65—71.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 72.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts under punkten 72 av åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen framlagda förslag samt med avslag å dels motionen II: 315 av herr Holmbäck, i vad den avsåge Lunds universitet, dels ock de likalydande motionerna I: 29 och II: 110 av herrar *Myrdal* och *Hagberth* samt herr *Erlander* m. fl., motionen II: 50 av herr *Lindskog* m. fl., ävensom de likalydande motionerna I: 60 och II: 228 av herrar *Alexander Nilsson* och *Elof Andersson* samt fruarna *Nordgren* och *Björck*, fatta beslut på sätt under punkten i särskilda med a)—1) betecknade moment angivits.

I de av herrar *Myrdal* och *Hagberth* samt herr *Erlander* m. fl. väckta motionerna I: 29 och II: 110 hade hemställts, att riksdagen ville besluta, att vid Lunds universitet skulle inrättas en professur i hygien, med vilken skulle vara förenade enahanda förmåner och skyldigheter, som följde med övriga professorsbefattningar vid universitetet.

*Anslag till
avlönningar vid
Lunds universitet.*

Anslag till avlöningar vid Lunds universitet. (Forts.)

Herr **Myrdal**: Herr talman! Det har i denna kammare och i andra kamraren väckts motioner om inrättande av en ordinarie professur i hygien vid Lunds universitet. Vi, som underskrivit motionerna, ha knappast trott, att det förelåg någon större sannolikhet för att riksdagen skulle endast på grundval av enskilda motioner besluta om en sådan befattnings inrättande, men vi ha velat ånyo fästa statsmakternas uppmärksamhet på det trängande behovet av en lärostol i hygien vid Lunds universitet. I samma syfte tillåter jag mig att med några ord, som jag skall göra mycket korta, beröra frågan.

Det förhåller sig ju så, allmänt sett, att inom medicinen den allmänna hygien och socialhygien ha gjort särskilt stora framsteg och blivit mera omfattande och viktiga än förr. Det beror inte bara på vetenskapliga framsteg utan, som vi alla veta, framför allt på samhällets insatser. För hundra år sedan fanns praktiskt taget ingen hälsovård alls i detta land. För närvarande känner samhället sitt ansvar och sin plikt att genom en hel serie av ofta mycket kostsamma åtgärder söka värna folkkvaliteten och hålla uppe hälsotillståndet. Under denna tid har hygien som praktisk vetenskap blivit alltmera omfattande. Det är inte längre fråga bara om fysisk hygien och bakteriologi, utan det är också fråga om socialhygien. Och till socialhygien höra, kan man säga, som särskilda fack epidemiologien, som ju inte bara har en medicinsk utan också en social sida, näringshygien, bostadshygien, yrkeshygien, skolhygien o. s. v.

Det är aldrig motsagt, att vår undervisning i dessa ämnen vid de högre läroanstalterna har kommit på efterkälken i denna utveckling. Vi ha här i landet en läkarkår, som kanske i högre grad än de flesta andra länders är skickad att bota oss, när vi bli sjuka, men vilken, såsom våra läkare alltid själva framhålla, har fått en otillräcklig utbildning för att kunna sörja för upprätthållandet av hälsotillståndet inom folket. I synnerhet är denna opinion framträdande hos de yngre läkarna. Ganska allmänt gör sig, efter vad jag har kunnat finna, den meningen gällande, att hela vår medicinska utbildning snart måste reformeras och läggas om. Det är många önskemål, som då skola tillgodoses, men jag vill understryka, att en sak, som man är ense om, är, att hygien måste ges en större plats bland de andra läroämnena. Mera ingående undervisning i hygien måste på det lägre stadiet ges alla som skola bli läkare, och sådan måste framför allt på det högre stadiet meddelas dem, som specialisera sig till hälsovårdsläkare.

Jag har velat säga detta om den allmänna utvecklingstendensen såsom bakgrund för understrykandet, att Lunds universitet har en särskilt låg standard i detta avseende. Det finns således ingen anledning att tänka sig, att några utredningar i framtiden skulle kunna göra behovet av en professur i hygien mindre kännbart vid Lunds universitet än det för närvarande är. Vid Lunds universitet är den ifrågavarande undervisningen, som jag sagt, mera undansatt än vid de två andra lärosätena. Det finns och uppehålls åtminstone formellt en ordinarie undervisning i hygien vid de andra universitetens genom en professor. I Lund har däremot hygienundervisningen skötts på lediga stunder av stadsläkaren i Malmö, och om undervisningen ändå varit ganska bra, har det berott på en tillfällig omständighet, nämligen att det funnits en utmärkt stadsläkare i Malmö.

Universitetet har nu i åtminstone fem år enträget begärt, att en ordinarie professur i hygien skulle inrättas där, men det har hittills icke lett till något resultat. Universitetskanslern synes ha föreställt sig, att man skulle kunna sörja för hygienundervisningen genom en biträdande lärare. Det skulle emellertid betyda, att det nuvarande tillståndet konsoliderades. Det tillståndet är emellertid icke tillfredsställande. Hygien är ett så viktigt ämne, att det

Anslag till avlöningar vid Lunds universitet. (Forts.)

kräves, att en med högsta vetenskapliga meriter utrustad person helt ägnar sig åt forskning och undervisning däruti. Dessutom är det angeläget för hälsovårdssynpunkternas tillgodoseende i undervisningen allmänt sett, även när det gäller de andra ämnena, att hygienien har en ordinarie företrädare med säte och stämma i den medicinska fakulteten. Och slutligen kan det, såsom påpekats i motionerna, vara av en synnerligen stor betydelse för ordnandet av många ting, som röra hälsovården i södra Sverige, att i Lund finnes en vetenskapligt utbildad och arbetande hygieniker. Härtill kommer nu, att frågan ur finansiell synpunkt är av synnerligen underordnad betydelse i det större sammanhang den hör. Skillnaden i kostnad mellan en biträdande lärare och en professor är ju inte alltför stor.

Nu har jag sett — och jag medger, att det ligger mycket i det — att utskottet har motiverat sitt avslagsyrkande därmed, att det pågår en utredning om inrättande av ett socialhygieniskt institut. Jag är av olika skäl mycket förtrogen med denna plan och biträder den varmt. Men jag vill understryka, att ett sådant institut, om det, såsom jag hoppas, kommer till stånd, vid sidan av sina vetenskapliga forskningsuppgifter icke kan tillgodose utbildningen annat än av de läkare på ett högre stadium, vilka specialisera sig på hälsovårdsarbetet. Institutet kommer — utom i Stockholm — icke att kunna sörja för den hygienundervisning, som de medicine studerande böra tillgodonjuta på kandidatstadiet. För övrigt skulle jag i det sammanhanget vilja bestämt varna för att man, när det gäller denna läroämne liksom andra universitetsämnen, i alltför stor utsträckning genomför en centralisering av den reguljära och elementärt nödvändiga undervisningen.

Jag har, herr talman, intet yrkande. Jag har med dessa ord liksom genom min underskrift på motionen bara velat ytterligare framhäva och understryka det viktiga behov, som här enligt min mening föreligger. Här är det inte fråga om ett lokalintresse utan i högsta grad om ett allmänt intresse, ett intresse som måste kännas särskilt starkt i denna församling, där vi år efter år ge oss in i kostsamma socialhygieniska företag och fatta beslut, som för sitt lyckliga realiserande kräva en läkarkår, som icke endast är väl utbildad i ämnen, som röra sjukdomsbotande, utan även har en förstklassig hälsovårdsutbildning.

Herr Pauli: Herr talman! Vi hörde, att den föregående ärade talaren inte framställde något yrkande. Inte heller tycktes han anse, att det överhuvud taget hade funnits några möjligheter att vinna kamrarnas bifall till den motion han varit med om att väcka. Med det ganska utförliga anförande, som han höll, ville han endast fästa kammarens uppmärksamhet på det allmänt behjärtansvärda i motionens innehåll.

Han försäkrade också, att motionen inte avsåg att tillgodose några lokala — alltså speciellt lundensiska — önskemål. Icke desto mindre gjorde han vissa jämförelser mellan förhållandena i Lund och t. ex. i Uppsala i förevarande avseende, och han tycktes, liksom det är skrivet i motionen, anse, att Lund i fråga om hygienundervisningen befinner sig i en mera undansatt ställning, såsom han uttryckte sig. Jag kan inte riktigt känna mig övertygad om det berättigade i detta påstående, för att nu ett ögonblick uppehålla mig vid den synpunkten. Det är visserligen sant, att det i Uppsala finns en professur i hygien, som är förenad med bakteriologi, men det är på samma sätt med den som med den professur i hygien i Lund, som är förenad med allmän patologi och bakteriologi, nämligen att dess innehavare sysslar med en annan del av ämneskomplexet, d. v. s. med bakteriologien. Överhuvud taget torde även den ärade motionären ha uppmärksammat det egendomliga förhållandet, att trots den utomordentliga vikt, som — det har han rätt i — detta ämne otvivelak-

Anslag till avlöningar vid Lunds universitet. (Forts.)

tigt har, så ha innehavarna av lärostolarna i ämnet visat en märklig skygghet för att befatta sig med detsamma. Det är nämligen så, att inte bara professorn i Uppsala, eftersom han, såsom väl är känt, är en världsberömd bakteriolog, helt naturligt hellre ägnar sig åt bakteriologien, och att professorn i Lund numera veterligen gjort denna till sitt huvudämne, utan även innehavaren av professuren i enbart hygien här i Stockholm lär, enligt vad jag har hört förljudas, ha visat bestämda tendenser att ägna sitt huvudintresse åt de bakteriologiska synpunkterna på ämnet. Det ger ju en smula att tänka på. Saken hör emellertid inte till de sidor av frågan, som statsutskottet har velat fästa uppmärksamheten på.

Statsutskottet har förfarit enligt vanlig, om jag så får säga, riksdagskonvenans och gentemot motionärernas framställning hänvisat till att den av dessa upptagna frågan i två avseenden beröres av nu pågående utredningsarbeten. Dels kommer nämligen universitetsberedningen att i sitt allmänna översiktliga organisationsförslag taga upp även denna fråga, och dels pågår, som motionären själv nyss erinrade om, en vidlyftig utredning angående inrättande av ett socialhygieniskt institut här i Stockholm. Jag är inte lika insatt som motionären i vad detta socialhygieniska institut skulle få för funktioner, men jag har svårt att föreställa mig, att det inte skulle kunna räcka till för åtskilligt, om det organiserades efter den ganska storslagna plan, som man redan nu sett antydas.

Jag har naturligtvis inte den uppfattningen — det ber jag få försäkra motionären — att till ett sådant institut borde förläggas även den elementära undervisningen i hygien för medicine kandidater vid de två universiteten i Lund och Uppsala. Men man kan fråga sig, huruvida det enbart för den mera elementära undervisningen i hygien för medicine kandidater skulle erfordras en särskild professur i ämnet vid Lunds universitet. Det är ju dock så, som motionären sade, att detta ämne för närvarande inte kan anses vara särskilt illa tillgodosett, även om man kan säga, att detta beror mera på en lycklig slump. Jag har rent av den uppfattningen, att man i Lund lyckats få en särskilt lämplig anordning i detta fall, därigenom att den docent, som svarar för hygienundervisningen, såsom stadsläkare i Malmö besitter en omfattande erfarenhet från det praktiska verksamhetsfält, som en lärare i detta ämne så väl behöver ha en omedelbar och levande kontakt med. Jag tillåter mig tvivla på att en hygienprofessor utan omfattande praktisk erfarenhet som läkare skulle kunna vara till samma nytta som den nuvarande läraren i hygien vid Lunds universitet, vilken har detta större verksamhetsfält bakom sig.

Alldeles oavsett hur mycket det socialhygienska institutet kommer att betyda för hygienundervisningen här i landet, kunna vi dock vara överens om att så länge utredningen därom inte är slutförd, är det inte någon mening med att väcka motioner av denna art. Och eftersom herr Myrdal själv har medgivit, att han inte med sin motion velat göra något annat än demonstrera önskvärdheten eller vikten av hygienundervisningen i allmänhet, och då han därför inte heller framställt något yrkande, behövs ju inte här någon längre diskussion.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Linder: Herr talman! Det är i allmänhet inte så gott att säga, vilka speciella krafter, som stå bakom, när det framlägges förslag om inrättande av särskilda professurer på andra vägar än de vanliga. Det har i andra kammaren väckts en motion av flera av den kammarens ledamöter, som innehåller förslag om inrättande av en professur vid Lunds universitet i öron-, näs- och

Anslag till avlöningar vid Lunds universitet. (Forts.)

halssjukdomar. För den händelse möjligen det förslaget skulle ägnas en lika vidlyftig rekommendation i medkammaren som den herr Myrdal givit åt inrättandet av en professor i hygien, ber jag att få säga några ord.

Det är ett känt förhållande — Malmö ligger inte längre från Lund än att man där kan intressera sig för vad som försiggår i grannstaden, inte minst när det gäller dess universitet — att det sedan många år tillbaka varit ett ganska hett önskemål vid universitet i Lund att få en professor i öron-, näs- och halssjukdomar. Men jag vill påpeka, att det bortsett från en sådan professor finnes behov av två andra professorer, som synas mig i administrativt hänseende likställda och som äro minst lika förtjänta av uppmärksamhet som någonsin den förstnämnda, men som däremot bemötas från fakultetens sida med en inte ringa kyla. Jag syftar först och främst på lärarbefattningen i *röntgenologi*. Det är känt för alla, vilken roll i både diagnostiskt och terapeutiskt avseende som röntgenologien spelar, och det synes mig mindre lämpligt att skjuta denna befattning åt sidan. — Vidare åsyftar jag inte mindre lärarbefattningen i *ortopedi*. Vår industrialiserade och motoriserade tid lämnar dagligen skrämmande exempel på vilka olyckor som kunna drabba medborgarna på grund av vissa moderna samhällsföreteelser. Den biträdande lärarbefattningen i detta ämne bestrides på det sättet, att det föreligger en klinisk undervisningsskyldighet på inte mindre än åtta månader om året för överläkaren vid den stora ortopediska kliniken, vilken är betydligt mer omfattande än kliniken för öron-, näs- och halssjukdomar.

Jag förmenar, att när man i framtiden tar ståndpunkt till frågan om inrättande av nya professorer vid Lunds universitet, bör man inte bara tänka på en professor i öron-, näs- och halssjukdomar utan jämväl på professorer i de båda andra av mig nu nämnda ämnena. Jag har naturligtvis inte något yrkande att framställa, ty jag är nöjd med det sätt, på vilket utskottet i förevarande fall behandlat den väckta motionen.

Herr Pauli: Gentemot herr Linder vill jag bara i korthet säga, att han torde hava observerat att, trots det korta omnämmandet i statsutskottets motivering rörande professuren i öron-, näs- och halssjukdomar vid Lunds universitet, har utskottet dock uttryckt sig ganska positivt med hänsyn till önskvärdheten av en sådan professor. Utskottet säger ju uttryckligen, att det funnit de i motionen framförda synpunkterna beaktansvärda. Man har endast velat erinra om, att det inom universitetsberedningen liksom i fråga om den tidigare berörda hygienprofessuren pågår en utredning om alla universitetens lärartjänster. Det förhåller sig dessutom så, att man här i riksdagen ogärna brukar gå in för det tillvägagångssättet att på grundval av en enskild motion inrätta ordinarie professorer. Detta lär verkligen en eller annan gång hava hänt, men det kan inte precis anses vara det bästa och riktigaste sättet. Särskilt beträffande denna professor i öron-, näs- och halssjukdomar, som så länge varit aktuell i fråga om Lunds universitet, skola väl, när den såsom jag hoppas snart kommer fram i vederbörlig ordning, inte finnas några särskilda skäl att anföra mot dess inrättande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 73—89.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 90 och 91.

Lades till handlingarna.

Punkterna 92—104.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 105.

Lades till handlingarna.

Punkterna 106—115.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 116.

Lades till handlingarna.

Punkterna 117 och 118.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 119.

Lades till handlingarna.

Punkten 120.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 121.

Lades till handlingarna.

Punkterna 122 och 123.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 124.

*Anslag till
resestipendier
åt läroverks-
lärare.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Allmänna läroverken: Resestipendier åt lärare i främmande levande språk för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 15,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *J. Bergman* (I: 100) och den andra inom andra kammaren av herr *O. Dahlbäck* m. fl. (II: 320), vari hemstälts, att riksdagen måtte anvisa dels till lärare i främmande levande språk vid allmänna läroverken och vid högre lärarinneseminariet och därmed förbundna läroanstalter till resestipendier 30,000 kronor, dels till lärare vid de allmänna läroverken och folkskoleseminarierna, särskilt vid de läroverk, där provårskurs vore anordnad, 10,000 kronor till resestipendier, tillgängliga jämväl för lärare vid högre lärarinneseminariet och därmed förbundna läroanstalter.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herr Bergmans och herr Dahlbäcks m. fl. berörda motioner (I: 100 och II: 320), till Allmänna läroverken: Resestipendier åt lärare i främmande levande språk för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 15,000 kronor.

Herr **Bergman**: Ja, herr talman, jag beklagar utgången av detta ärendes behandling i utskottet i den del, där det gällde även andra lärare än i främmande levande språk. Men det tjänar inte mycket till att nu göra något yr-

Anslag till resestipendier åt läroverkslärare. (Forts.)

kande, och jag får därför begagna tillfället att uttrycka den önskan att denna sak måtte allvarligen övervägas, så att en mera tillfredsställande framställning göres i ett följande års statsverkproposition.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Efter detta herr Bergmans yttrande ber jag att helt enkelt få instämma däri. I utskottet ha nog sympatierna kanske varit lika starka som hos motionärerna för denna sak, men då ett bifall till motionen även skulle draga med sig följdhistorier på andra punkter, så ansåg utskottet, att det inte gick att komma fram någon annan väg än den av utskottet föreslagna.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkterna 125 och 126.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 127.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till fortbildningskurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 7,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av fröken *Kerstin Hesselgren* m. fl. väckt motion (II:230), vari hemstälts, att antalet kurser måtte ökas till 5 i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 2 samt att anslaget med anledning härav måtte ökas från 7,000 kronor till 18,000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å fröken Hesselgrens m. fl. berörda motion (II:230), i vad den skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, till Fortbildningskurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 7,000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Oscar Olsson* och *Pauli* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och fröken Hesselgrens m. fl. berörda motion (II:230), till Fortbildningskurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 10,500 kronor.

Herr Olsson Oscar: Herr talman! Sexualundervisningen är ett nytt ämne i våra läroverk, och det är också det enda ämne, i vilket statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har begärt anslag till fortbildningskurser, vilket han för övrigt gjorde redan i fjol. Denna åtgärd från statsrådets sida i fjol resulterade i två kurser, till vilka 412 lärare anmälde sig. Av detta antal lärare kunde endast 80 få plats vid denna kurs. När Kungl. Maj:t emellertid i år hos riksdagen begärt anslag och detta fortfarande endast till två kurser, så kan detta göras med stöd av den sakkunniga myndigheten, skolöverstyrelsen, som har begärt anslag för kommande år endast till två kurser. Nu framgår emellertid, om man närmare läser handlingarna, att skolöverstyrelsen har

*Anslag till
fortbildnings-
kurser för
läroverks-
lärare m. fl.*

Anslag till fortbildningskurser för läroverkslärare m. fl. (Forts.)
ålagt sig denna begränsning, därför att styrelsen också vill ha andra fortbildningskurser.

Skolöverstyrelsen har nämligen begärt anslag till fyra fortbildningskurser för läroverkslärare, två i sexualundervisning och två i andra ämnen. Kungl. Maj:t har emellertid intagit den principiella ståndpunkten, att det i år inte bör lämnas anslag till fortbildningskurser utan att därmed bör väntas till något kommande år. Nu har följden därav blivit, att det ämne, som det här i dag är fråga om och som tydligen statsrådet ömmar för och är angelägen om att ge möjligheter i denna riktning, har kommit att få sitta emellan på grund av denna skolöverstyrelsens metod. Jag tycker, att det är litet tråkigt, att man skall ha kommit i ett sådant läge på grund av omständigheter, som knappast kunna sägas röra saken.

Befolkningskommissionen har varit mycket angelägen om att fästa uppmärksamheten på vikten och betydelsen av detta ämnes tillgodoseende i skolorna. Bland annat har kommissionen motiverat frågan rent pedagogiskt på följande sätt:

Det fordras »att lärarkåren får de insikter och den ledning som ett sådant ömtåligt ämne kräver. Utan att denna kår genom kurser och handböcker fått nödig utbildning kommer man ej långt. För att överhuvud taget kunna ge den vederhäftiga upplysning och undervisning, som av skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen ansetts vara av nöden, måste man vara ordentligt förberedd med lärarkrafter». Det är ovedersägligt. Nu ha av hela lärarkåren endast 80 kommit i tillfälle att få detta stöd för sin vederhäftiga undervisning under föregående år. Kungl. Maj:t har sökt att för nästa år — även om det blir bara två kurser — öka antalet, så att det skulle bli 10 mer i varje kurs och för båda kurserna tillsammans 20 kursdeltagare mer, och summan skulle bli 100 lärare. Men nu skola herrarna tänka på att redan förra året, som var det första året för ifrågasatt undervisningskurser, var det 412 sökande.

Vill man någonting på denna punkt i riktning av vad myndigheterna hava sagt, är det väl alldeles tydligt, att man måste taga litet större steg än som här föreslagits. Det är förresten rätt egendomligt, att skolöverstyrelsen just på denna punkt har förfarit som den gjort. Ty de herrar, som voro med för några år sedan, då kammaren avslög en begäran om utredning om sexualundervisnings införande, erinra sig alldeles säkert, att just från skolöverstyrelsens håll med styrka och skärpa påpekades, att detta ämne var så förfärligt ömtåligt, att det inte var värt att släppa vem som helst att undervisa däri. Jag opponerade mig då emot en sådan räddhåga. Men jag medgav naturligtvis, att det var ett ömtåligt ämne. Man tycker då, att den myndighet, som vid det tillfället ställde sig på det sättet försiktig, nu skulle vara angelägen, om det överhuvud taget är något sammanhang i dess ståndpunkter från den ena gången till den andra, att i så stor utsträckning som möjligt hjälpa fram just sådana kurser, som här äro ifrågasatta. När utskottet uttrycker sig på det sättet, att denna centrala skolmyndighet torde hava särskilda förutsättningar att tillförlitligt bedöma nämnda behov, så förhåller det sig dels på det sättet, att denna myndighet har begärt så få kurser för att få utrymme till andra kurser, som den ansåg lika viktiga, och dels så, att denna myndighet, när den går fram på detta sätt, slår sig själv på fingrarna, när man tar hänsyn till vad myndigheten förut har sagt.

Det är gott och väl med principförklaringar och med beslut i överensstämmelse med principförklaringarna, men det kan gå, som vi ha sett att det gick med 1927 års så kallade skolreform, belyst på ett utomordentligt sätt av direktör Hammar vid Götaverken i hans våldsamma kritik av huru dessa principer i fråga om de praktiska synpunkternas tillgodoseende ha blivit alldeles

Anslag till fortbildningskurser för läroverkslärare m. fl. (Forts.)

försummade. Det är väl ändå inte meningen, att goda och nyttiga principer skola antagas, och sedan kan det vara så med tillämpningen. Jag är fullt medveten om svårigheterna att här i riksdagen genomdriva någon förbättring av Kungl. Maj:ts förslag. Och jag och min medreservant ha inte vågat gå ens så långt som motionärerna, att vi begärt anslag till alla de fem kurser, som i motionerna föreslås. Det är dock inte större summor än 3,500 kronor för varje kurs, men man blir ju räddhågad själv, då alla andra äro så räddhågade, när det gäller några förändringar. Vi tyckte emellertid, att nog kunde man åstadkomma åtminstone *en* kurs till, så att man, om det visade sig lämpligt, kunde förlägga en kurs till Göteborg och de andra påtänkta kurserna till Stockholm och Lund. Det rör emellertid inte oss var kurserna bli förlagda. Det blir Kungl. Maj:ts sak, och det kan ju hända, att det blir billigare att förlägga två kurser till Lund eller Stockholm i stället för att anordna någon sådan i Göteborg.

Jag har nu sökt visa kammarens ledamöter, att detta är en mycket viktig sak. Jag har också sökt visa, hur Kungl. Maj:t varit bunden av skolöverstyrelsens ställning. Denna har begränsat sig till att begära två kurser i stället för flera, ehuru behovet tydligen motiverat flera kurser. Jag har slutligen också velat hänvisa till att några ekonomiska risker ej torde följa med ett bifall till föreliggande förslag. Det är fråga om 10,500 kronor, i stället för 7,000 kronor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid statsutskottets utlåtan-
de i denna punkt fogade reservationen.

Herr Rahmn: Herr talman! I anledning av den siste talarens yttrande vill jag i korthet säga, att jag ej kan finna det vara så inkonsekvent handlat av överstyrelsen, som han sade, eftersom dock överstyrelsen har erkänt det stora intresse, som förra året visades för dessa kurser. Vidare har det antal lärare, som kan beräknas komma att deltaga i kurserna, såsom talaren själv sade, utökats från 80 till 100. Dessutom skulle det nu även gälla lärarkategorier inom folkundervisningen. En höjning har också föreslagits av anslaget från 6,000 kronor till 7,000 kronor. Men man får väl ändå förstå, att överstyrelsen också varit mycket angelägen om att söka tillfredsställa de önskemål, som hysas av många lärare i fråga om andra kurser, t. ex. i samhälls- och ekonomilära samt fysik eller kemi, som närmast skulle vara avsedda för lärare inom det högre skolväsendet. Jag är alldeles säker på, att även kurser i dessa ämnen skulle omfattas med mycket stort intresse bland lärarna. Kungl. Maj:t har emellertid denna gång av ekonomiska skäl endast velat vara med om kurser i sexualundervisning och sexualhygien. Jag för min del anser, att det skulle innebära en viss disproportion att här tillmötesgå reservanternas önskningsar att så pass mycket öka anslaget till ifrågavarande kursverksamhet, då man inte ger ett öre till de andra kurser som överstyrelsen föreslagit. Med denna motivering ber jag sålunda, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag i denna punkt.

Herr Myrdal: Herr talman! Den motion, vars öde vi nu diskutera, är ju i så måtto märklig som den är underskriven av samtliga de kvinnliga ledamöterna i riksdagen, oavsett partifärg. Det betänkande, där detta förslag tillsammans med många andra framlagts, har samma karaktär så tillvida, att det underskrivits av hela befolkningskommissionen och dessutom av dess läkardelegation och socialtiska delegation, där det finns framstående företrädare för högkonservativa och högkyrkliga riktningar, riktningar som tidigare ha

Anslag till fortbildningskurser för läroverkslärare m. fl. (Forts.)
stått ganska kritiska mot en intensifiering av den sexuella upplysningsverksamheten.

Jag var ordförande i den delegation, som hade sig anförtrott att utarbeta detta betänkande — som inom parentes sagt icke förelåg i tryck förrän propositionen var färdig; propositionen har alltså icke kunnat taga hänsyn till detta förslag — och jag känner därför ett visst huvudmannansvar för betänkandet och kan inte låta bli att blanda mig något in i debatten. Jag föreställer mig, att motionärerna genom denna motion syftat inte bara till att få det viktiga förslag genomfört, som de framställt och vars betydelse herr Olsson nyss har gjort oss underkunniga om, utan måhända också avsett att ge ett enigt och samlat uttryck för en ny inställning till frågan om sexualupplysningen — en enig inställning som nu på ett helt annat sätt än tidigare varit möjlig att uppnå — och att möjligtvis förmå riksdagen att också ge ett bevis på en förändrad inställning i denna fråga.

Vi veta ju alla, att den behandling, som sexualupplysningen har fått av statsmakterna under den sista mansåldern — låt mig säga från år 1910, om vi inte skola gå längre tillbaka än till den tid, när preventivlagen antogs, och fram till de allra sista åren — inte varit hedersam. Den har varit snedstörd på grund av otillräckliga sociala insikter och — som befolkningskommissionen framhållit — även bristande uppriktighet och redlighet. Vi veta ju dock, att redan år 1918 skrevs det in i lex Veneris — under ett starkt intryck, som då rådde, av prostitutionseländet och av den stigande frekvensen av könssjukdomar — att Kungl. Maj:t skulle förordna om de åtgärder som skulle vidtagas för att bland allmänheten sprida kunskap om könssjukdomarna m. m. Denna bestämmelse fick stanna på papperet; man tillsatte emellertid en kommitté, som 1921 avgav sitt betänkande, ett genomtänkt och genomarbetat och för sin tid utmärkt betänkande. Men detta betänkande kom att ligga på hyllan i långa tider. Skolöverstyrelsen, som hade att yttra sig över detsamma, avgav icke yttrande förr än år 1925, och det var då avstyrkande. Sedan förflöt ett helt årtionde utan att någonting gjordes. De kvinnliga riksdagsledamöterna interPELLERADE men avspisades med förespeglingar om pågående reformer, som sedan visade sig icke ske under den tiden. De motionerade, och deras motioner avslogos. Äntligen skrevo tre stora kvinnoorganisationer 1934 till kungs. och i anledning av detta tog sig medicinalstyrelsen före att äntligen ta bladet från munnen. Sedan kommo 1935 års betänkanden från skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen, där en förändrad inställning gjorde sig gällande särskilt i skolöverstyrelsens betänkande, vari också förslag om de här kurserna lades fram. Dessa kurser äro ett resultat av denna förändrade inställning hos skolöverstyrelsen.

Nu menar jag — och motionärerna mena det också, och vi ha enhälligt menat det inom befolkningskommissionen — att det här gäller en mycket viktig upplysningsuppgift. Vi ha årligen här i landet 10,000 aborter om inte flera. Abortkommittén, som för sin del såg sig nödsakad att föreslå att aborter skulle göras legala på sociala indikationer, framhöll med skärpa, att en av huvudorsakerna till aborteländet just var den bristande sexuella upplysningen, främst bland ungdomen. Och då vi i befolkningskommissionen icke kunnat biträda förslaget om att legalisera aborterna, ha vi haft desto starkare skäl att stryka under denna sak, att vad som så snabbt som möjligt måste genomföras är en förbättrad och intensifierad upplysningsverksamhet på det sexuella området. Vi ha vidare, som jag tillåter mig erinra om, fortfarande en skrämmande hög frekvens av könssjukdomar. Det rapporteras årligen över 10,000 gonorrhéfall här i landet, och vissa tecken tyda på att sjukdomsfrekvensen nu står i begrepp att stiga.

Anslag till fortbildningskurser för läroverkslärare m. fl. (Forts.)

Under sådana förhållanden måste vi ta nya krafttag inom sexualupplysningen. Läkarna och deras biträden måste få en bättre utbildning i sexualhygien och göras effektivt verksamma inom detta upplysningsarbete. Barna- och mödravårdscentralerna överallt i riket, ja varje tjänsteläkare, måste bli sexualhygieniska polikliniker. Särskilda sådana kliniker måste komma att inrättas i de stora städerna, där aborteländet är värst, och dessa kliniker måste drivas på ett helt annat och mera effektivt sätt än hittills. I hela folkbildningen måste, som medicinalstyrelsen oavbrutet begär, sexualupplysningen ges en mera framträdande plats. Framför allt måste vi så snart som möjligt komma fram till förverkligandet av en obligatorisk sexualundervisning i folkskola och fortsättningssskola, varom redan 1921 års kommittébetänkande innehöll förslag och som nu uppställts som ett önskemål även från skolöverstyrelsens sida. Det sista kravet är inte det minst viktiga. Vi kunna icke ta på oss ansvaret att låta barnen gå ut så okunniga i dessa frågor, som de nyss citerade uppgifterna om abortfrekvensen och könssjukdomarnas spridning ge bevis om.

Nu är det så, som skolöverstyrelsen framhållit och som herr Olsson nyss påpekade, att det viktigaste hindret för att någorlunda snart kunna göra sexualundervisningen obligatorisk i folkets skolor just är bristen på kunskaper hos de lärare, som nu äro verksamma. Genom seminarierformen ha vi sört för att de nya lärarna skola kunna sköta denna undervisning. Det är nu viktigt att så snabbt som de organisatoriska förhållandena möjliggöra — ty detta är icke en finansiell fråga — få även de tidigare utexaminerade inom lärarkåren utbildade för denna undervisning. Det är klart, att jag under sådana förhållanden för min del måste hålla före, att motionärerna och reservanterna ha rätt i sitt yrkande.

Emellertid förstår jag väl utskottet. Den här frågan synes mycket viktig för oss, som mera ingående ha studerat den, och den är för visso viktig, men den är riksdagstekniskt inte viktig. Det måste då för utskottet ha framstått som särskilt naturligt att här icke följa motionärerna, eftersom det naturligtvis är att förvänta — som jag hoppas på grund av kungl. propositioner — att nästa riksdag i samband med frågan om preventivlagens avskaffande och alla de övriga reformerna på sexualupplysningens område kommer att få syssla med denna detaljfråga inom ramen av det större komplex av problem, vari den hör hemma. Jag finner det således för min del naturligt, att utskottet, som såvitt jag förstår heller inte kunnat underkasta denna fråga en saklig prövning, skjutit den ifrån sig tills vidare.

Men därför är det mig angeläget att framhålla, att jag tolkar utskottsmajoritetens inställning och även riksdagens inställning, om den följer utskottet, inte som ett sakligt avvisande av de krav, som nu mycket enhälligt rests på en intensifiering av upplysningsverksamheten i sexuella frågor. Jag kan inte sluta utan att vända mig till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet och säga, att jag hoppas — och jag inte bara hoppas utan jag är förvisad om — att han kommer att tillvarataga möjligheterna att framlägga förslag i riktning mot en intensifierad sexualupplysning vid nästa års riksdag. När jag hyser den förvissningen, är det bland annat i hägkomst av att ecklesiastikministern på den tid, när han inte intog den ansvariga ställning, som han nu intar, som enskild motionär många gånger gjorde sig till tolk för de uppfattningar, som ligga till grund för motionen och som jag här talat för. Han gjorde detta på en tid, när majoriteten i riksdagen stod avog och avvisande emot dessa krav. När nu utvecklingen gått därhän, att man för dessa krav tvärtom kan få en ganska samlad och enig inställning inte bara bland de sakkunniga utan jag vill tillägga bland alla goda och allvarliga människor, som få sig

Anslag till fortbildningskurser för läroverklärare m. fl. (Forts.)
fakta förelagda och göra sig besvär med att tänka igenom dem, måste det vara honom desto kärare att nu ägna dessa reformspörsmål sitt intresse.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 128.

Lades till handlingarna.

Punkten 129.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 130.

Lades till handlingarna.

Punkterna 131—137.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 138.

Lades till handlingarna.

Punkterna 139 och 140.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 141.

Lades till handlingarna.

Punkten 142.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 143.

Lades till handlingarna.

Punkten 144.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 145.

Lades till handlingarna.

Punkterna 146 och 147.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 148.

Anslag till undervisningslokaler för folkskolor m. m. Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Folkskolor m. m.: Bidrag till undervisningslokaler m. m. för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 7,100,000.

Anslag till undervisningslokaler för folkskolor m. m. (Forts.)

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *K. W. Bodin* m. fl. (I: 59) och den andra inom andra kammaren av herr *N. Persson* i Grytterud m. fl. (II: 133), vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av vederbörande punkter under folkskolans och fortsättningsskolans anslag ville föreskriva, att statsbidrag även skulle få ifrågakomma till kostnaderna för anskaffning av materiel i s. k. flyttande skolkök.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herr *Bodins* m. fl. och herr *Perssons* i Grytterud m. fl. berörda motioner (I: 59 och II: 133), till *Folkskolor m. m.*: Bidrag till undervisningslokaler m. m. för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 7,100,000 kronor.

Herr Bodin, Karl: Herr talman! Såsom motionär i den fråga, som delvis beröres i detta utskottsbetänkande, ber jag att få yttra några ord. Motivet till denna motion är dels det stora intresse, som numera förefinnes ute på landsbygden för skolköksundervisningen såväl hos föräldrar som elever, och dels den svårighet, som förefinnes därigenom att det saknas lokaler och undervisningsmateriel. Utskottet säger visserligen att det behjärtar motionens syfte, men på grund av det riksdagsbeslut som fattades 1935 anser det, att frågan skulle vara avhjälpd med detta. Då beslutades visserligen, att skoldistriktet skulle få statsbidrag till byggande av lokaler och första uppsättning av inventarier för dylik undervisning, men det var egentligen de större skoldistriktet, som kommo i åtnjutande därav. De mindre kunna ju inte bygga särskilda lokaler och kanske inte heller anskaffa materiel, då deras ekonomi inte tillåter detta, och därför ha ju motionärerna tänkt sig, att dessa skoldistrikt skulle erhålla hjälp till flyttande skolkökskurser i deras redan befintliga lokaler. Det finns ju alltid slöjdsalar och gymnastiklokaler, och bara man får inventarier, kunde dessa ambulera mellan de olika skolorna.

Frågan var före motionsvis 1935 och blev då avslagen. Nu säger utskottet, att det inte anser kostnaderna belöpa till sådana belopp, att det skulle vara några svårigheter för distriktet att själva ordna denna sak; men enligt beräkningar kostar en sådan uppsättning c:a 1 000 kronor, och för ett litet skoldistrikt är detta ju ett ganska betydande belopp. Finge de däremot hjälp med anskaffningen, skulle detta bidraga till att denna undervisning skulle få ett gott stöd och drivas framåt, och för statsverket skulle det bli på sätt och vis billigare än om de nu skola bygga nya lokaler, då de också äro berättigade att få statsbidrag till första uppsättningen.

Sedan säger utskottet, att den i ärendet förebragta utredningen icke är tillfyllestgörande och fullständig. Det kan jag ju på sätt och vis medge, men utskottet säger, att motionen lämnar outrett spörsmålet om vem som närmast skulle inköpa och förvalta skolköksmaterielen. Men det torde väl kunna anses som en självklar sak, att det skall vara skoldistriktet, som skola sörja för detta under överinseende av respektive skolinspektörer.

Slutligen säger utskottet, att det anser, att det delvis bör åvila landsting och hushållningssällskap att bestrida dessa kostnader, men jag tror inte det finns någon möjlighet att få hjälp på den vägen. Det är på högst få ställen, som åtminstone hushållningssällskapen ha bidragit till detta. De ha ju sin bidragsverksamhet inriktad på helt andra områden.

Att denna fråga är ett stort landsbygdsintresse, som förr eller senare tvingar sig fram, torde vara ofrånkomligt, men att nu emot ett enigt utskott här tänka sig att få någon ändring, förstår jag är omöjligt. Jag har, herr talman, intet yrkande.

Anslag till undervisningslokaler för folkskolor m. m. (Forts.)

Herr **Pauli**: Herr talman! Då den ärade talaren avslutade sitt anförande med att förklara, att han icke hade något yrkande, skulle egentligen ett bemötande från utskottets sida knappast behövas. Jag vill emellertid understryka vad utskottet sagt, att det ingalunda ställer sig likgiltigt för det syfte, som motionärerna ha velat framföra. Vi behjärta de synpunkter, som motionärerna åberopa beträffande de små och ekonomiskt svagare kommunerna, men vi anse, att det är fullkomligt omöjligt att på en motion av denna art göra någonting positivt.

Denna motion är ytterst kortfattad. Den innehåller, som utskottet framhåller, icke något verkligt klargörande av frågan, och även efter herr Bodins anförande nu måste man fråga sig, hur det hela skulle organiseras. Utskottet har frågat vem som närmast skulle inköpa och förvalta denna skolköksmateriel. Vad som begäres är ju, att för de små kommuner, som icke ha råd att ha fasta skolkökslokaler med inredning, skulle inrättas ambulerande skolkök, d. v. s. en inredning, som skulle kunna flyttas från plats till plats. Nu säger herr Bodin, att de som skola inköpa och förvalta detta, äro skoldistriktet. Men är det då meningen, att varje skoldistrikt skall ha en sådan här inredning, som skall flyttas mellan skolorna? Då borde man ha fått veta detta i motionen och fått någon sorts uppskattning av hur många skoldistrikt man ansåg tillhöra denna kategori. Man har nu inte någon aning om vilka slutsiffror detta skulle belöpa sig till. Man kan alltså inte på något sätt uppskatta, vilken totalkostnad för staten man här har att motse. Det är dock ganska moderata krav, man ställer på motionärer, när man begär, att de skola försöka i någon mån klargöra detta. Vi mena alltså, att för att en sådan här sak skall kunna komma fram till ett praktiskt avgörande behövs det en vida mera klargörande utredning än den som hittills åstadkommits, men vi ha ingalunda ställt oss avisande mot tanken, att om saken tages upp från Kungl. Maj:ts sida och genom överstyrelsens och departementets försorg blir klarlagd, riksdagen då kunde ställa sig välvillig.

För övrigt upplystes det inom utskottsavdelningen, att det redan finns en del flyttande skolkök, som äro anordnade av hushållningssällskapen, och detta tycktes ju herr Bodin också vilja erkänna, fast han menar att det inte skett i tillräcklig utsträckning. Det är alltså, herr talman, på grund av de skäl, jag nu anført, framför allt den bristande utredningen i motionen och frågans outredda läge i övrigt, som utskottet intagit sin ståndpunkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Bodin, Karl**: Det synes vara på grund av bristande utredning, som det här begärda anslaget blivit avstyrkt. Men kan man begära, att motionärer skola förebriaga en vidlyftig utredning, om de motionera i en sak? Är det inte lika mycket utskottets sak att utreda frågan eller också hänvisa den till Kungl. Maj:t; det kan man också göra.

Angående handhavandet säger jag, att skoldistriktet skulle sköta detta. Det kan ju hända att i mindre skoldistrikt man skulle kunna ordna det så, att två eller flera distrikt åtnjöte anslag till materiel och lärarinna. Det där är ju en sak, som motionärerna knappast kunna utreda.

Emellertid är det ju roligt, att utskottet ställt sig intresserat till förslaget. Ni kunna vara säkra på att förslaget kommer tillbaka i en eller annan form.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten 149.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 150.

Lades till handlingarna.

Punkten 151.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *D. Norman* m. fl. (I:155) och den andra inom andra kammaren av herr *L. V. Lindén* (II:326), hade hemställts, att riksdagen måtte för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 39,000 kronor till allmänna fortbildningskurser för lärare vid egentliga folkskolor och småskolor, att utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor Kungl. Maj:t kunde finna för gott föreskriva.

*Om anslag till
fortbildnings-
kurser för
folkskollärare
m. fl.*

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att herr Normans m. fl. och herr Lindéns berörda motioner (I:155 och II:326) icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka anvisande av ett reservationsanslag av 20,000 kronor för ändamålet.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag vill visst inte säga, att statsrådet har visat någon sidovördnad för riksdagen i denna fråga, ty så kraftigt skrev inte riksdagen förra året, men riksdagen skrev dock på sådant sätt, att ecklesiastikministern kunde ha haft anledning att något mera behärta denna sak, än han har gjort. Riksdagen instämde nämligen med utskottet, med icke ville förneka, att anslagsändamålet var av betydelse för arbetet vid folk- och småskolorna på grund av de impulser, varav dessa skolors lärare genom deltagande i dylika kurser kunde bliva delaktiga, men höll före, att ett förslag i frågan borde komma från Kungl. Maj:t.

Det har förut vid åtskilliga tillfällen varit så, att riksdagen har givit mycket stora anslag till detta ändamål, och vid många tillfällen har riksdagen också strukit under, av vilken stor betydelse det är, att folkskollärarna få tillfälle till fortbildningskurser. Folkskollärarna ha ju också själva visat sig beredda att göra stora uppoffringar; de ha till och med anordnat fortbildningskurser på egen bekostnad, ehuru detta naturligtvis icke kan ske i den utsträckning som behovet påkallar.

Nu har departementschefen ett försvar däri, att han icke i detta fall begärt anslag till några som helst fortbildningskurser utom dem vi senast diskuterade rörande sexualundervisning, som begärdes av särskilda skäl. På den punkten har emellertid ett undantag gjorts. Jag har uppträtt i en föregående fråga, där jag instämde med motionärerna i sak, fastän jag formellt måste gå med Kungl. Maj:t. Det var i en fråga, där Kungl. Maj:t inte gjort några undantag alls, nämligen i fråga om resestipendierna. På den punkten har jag ansett det fullkomligt hopplöst att göra några yrkanden, bland annat därför att konsekvenserna kunde vara litet svåra att överblicka. Men i fråga om fortbildningskurserna, där man i alla fall gjort ett avsteg från den princip, Kungl. Maj:t följt, tycker jag det varit ungefär lika berättigat att göra ett avsteg på denna punkt också. Jag var naturligtvis mycket ledsen över att Kungl. Maj:t inte ansåg sig kunna begära anslag till fortbildningskurser för läroverkslärare i annan mån än dessa rörande sexualundervisning, men man kan ändå inte säga, att därför att man anser, att fortbildningskurserna för andra lärare böra få vänta ytterligare ett år, böra också fortbildningskurserna för folkskolans lärare få vänta ytterligare ett år. Det är skillnad på den ena saken och den andra. Det gäller dock nu de skolor, där den övervägande delen

Om anslag till fortbildningskurser för folkskollärare m. fl. (Forts.)
av folkets barn gå, och ecklesiastikministern är väl lika övertygad som någon om att i den mån undervisningen blir effektivare i skolorna, i samma mån tillvaratages statens kostnader för skolorna på det rätta sättet. Det är väldigt oklok ekonomi att spara på den här punkten.

Nu säger utskottet — utskottet är liksom riksdagen en mycket beskedlig institution — utskottet, som inte fick gehör för vad utskottet sade i följd på det sätt som utskottet tänkt sig att det skulle få, nöjer sig i år med att säga, att vi stå för vad vi sade i följd — man skall väl ändå hålla något på sig — men vi hålla före, att folkskollärarna få vänta, tills Kungl. Maj:t finner, att det är lämpligt att taga upp frågan. — Jag är inte riktigt nöjd med den ståndpunkten, och därför, herr talman, måste jag be att få yrka bifall till denna i fråga om de ekonomiska konsekvenserna och beloppet mycket blygsamma reservation, som jag har avgivit vid denna punkt. Det är endast fråga om ett reservationsanslag på 20,000 kronor.

Jag ber således att få yrka bifall till reservationen.

Herr Pauli: Herr talman! Herr Oscar Olsson har inte alls kunnat förneka att utskottet varit lika intresserat som han för denna sak, och det finns dem emellan ingen meningsskiljaktighet om önskvärdheten av att dessa för folkskolans undervisning så viktiga fortbildningskurser snarast möjligt återupplivas. Men herr Oscar Olsson inbjöd själv till en argumentering mot sin egen ståndpunkt, då han samtidigt påminde om hur han uppträtt i fråga om ett nyss behandlat ärende, nämligen när det gällde resestipendierna vid de allmänna läroverken och vid andra utbildningsanstalter, i vilken fråga han erkände, att han hade avvisat förslaget om resestipendier vid läroverken, därför att som en konsekvens av ett sådant beslut också fordrades, att man då återinförde dessa stipendier vid andra ungefär jämförliga anstalter. Han kunde med ganska lugnt samvete hänvisa till att detta var en konsekvent och ur den synpunkten försvarbar inställning. Det var i själva verket också hänsynen till dessa konsekvenser, som föranlett oss inom utskottsavdelningen, som velat göra något i frågan, att inte framhärda i fråga om resestipendier vid läroverken.

I den nu föreliggande frågan säger herr Oscar Olsson, att den gången kunde han vara konsekvent därför att det därvidlag inte fanns några avsteg, men denna gång behöver han inte vara konsekvent. Här har han kunnat gå med på att inga allmänna fortbildningskurser vid läroverken inrättas, men att däremot sådana inrättas för lärare vid folkskolorna, därför att det redan har gjorts ett avsteg i form av fortbildningskurser i sexualhygien. Herr Oscar Olsson tycks emellertid glömma, att hans logiska sköld har en ganska betänklig skavank, nämligen därutinnan att ett avsteg hade gjorts även i fråga om resestipendierna, och det undantaget gäller språklärarna. Situationen är alltså precis densamma i båda dessa avseenden, och det är med åberopande av herr Oscar Olssons eget konsekvensmakeri i fråga om resestipendierna, som jag anser, att han borde känna sig förpliktad att intaga en motsvarande ställning i denna fråga.

Liksom jag med största nöje skulle ha yrkat bifall till en motion om återinförande av allmänna resestipendier vid de allmänna läroverken, om detta varit möjligt i år med hänsyn till konsekvenserna, skulle jag också med nöje ha yrkat bifall till den nu förevarande motionen, om man samtidigt hade kunnat införa fortbildningskurser vid andra undervisningsanstalter. Jag känner mig dock bunden av de följder, som äro förknippade med ett sådant införande, och jag har litet svårt att förstå, att min ärade utskottskamrat, herr Oscar Olsson, inte känner sig bunden i samma utsträckning. Det är emellertid hans

Om anslag till fortbildningskurser för folkskollärare m. fl. (Forts.)
saksak. Jag tror likväl, att utskottet här har intagit en fullt försvarbar ståndpunkt, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Bara ett par ord! Herr Pauli uppehöll sig i sitt anförande helt och hållet vid den formella sidan av mitt resonemang, varvid han gjorde stort väsen av att han tyckte, att det fanns en logisk spricka i det. Hur det än må förhålla sig med den saken, ber jag få fästa kammarens uppmärksamhet på att herr Pauli lämnade den sakliga delen av resonemanget fullständigt åsido — och det gjorde han rätt i!

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 152 och 153.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 154.

Lades till handlingarna.

Punkterna 155—159.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 160.

Lades till handlingarna.

Punkten 161.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 162.

Lades till handlingarna.

Punkten 163.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 164.

Lades till handlingarna.

Punkten 165.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 166.

Lades till handlingarna.

Punkterna 167—172.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 173.

Lades till handlingarna.

Punkterna 174—177.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 178.

Lades till handlingarna.

Punkterna 179—183.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
enskilda an-
stalter för
yrkesunder-
visning.*

Punkten 184.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 450,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *K. Wistrand* m. fl. (I: 154) och den andra inom andra kammaren av fröken *Ebon Andersson* m. fl. (II: 312), vari såvitt nu vore i fråga hemställt, att riksdagen måtte för budgetåret 1937/1938 besluta, att reservationsanslaget till understöd åt enskilda anstalter för yrkesutbildning skulle utgå med ett belopp av 600,000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herr *Wistrands* m. fl. och fröken *Anderssons* m. fl. berörda motioner (I: 154 och II: 312), såvitt nu vore i fråga, till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 450,000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Svensson* i Kompersmåla, *Oscar Olsson*, *Pauli*, *Rahmn*, *Hörstadius*, *Bäckström*, *Persson* i Falla, *Holmdahl* och *Danielsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort ha va den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herr *Wistrands* m. fl. och fröken *Anderssons* m. fl. berörda motioner (I: 154 och II: 312), såvitt nu vore i fråga, till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 465,000 kronor.

Herr Hörstadius: Herr talman! När jag tar till orda, gör jag det därför att mitt namn förekommer såväl bland motionärerna som bland reservanterna vid denna punkt. Jag tillåter mig då först att begagna tillfället att i anslutning till den föregående punkten säga några ord om yrkesundervisningen i allmänhet.

Enligt min mening har yrkesundervisningen i dess många olika former under senare år fått allt större betydelse för ungdomens utbildning, och man kan konstatera, att ett ökat intresse för densamma visas inte bara hos dem, som ha hand om själva denna yrkesutbildning, utan även hos den ungdom, för vilken den är avsedd. Detta gäller såväl de kommunala som de enskilda anstalterna.

Denna yrkesutbildning tjänar ju mångahanda syften. Tack vare förbättrade yrkeskurser välja numera många ungdomar den praktiska vägen, varigenom de teoretiska banorna bli i viss mån avlastade, vilket måste anses vara

Anslag till enskilda anstalter för yrkesundervisning. (Forts.)

en stor fördel. Genom en god och lämpligt avpassad yrkesundervisning blir också ungdomen väl rustad för att erhålla sysselsättning inom industri, handel och hantverk, och den fördel, som den yrkeskunniga ungdomen har framför den andra, gör sig märkbar såväl under goda år som under dåliga konjunkturen. Man har sålunda konstaterat under den senaste depressionstiden, att man inte hade någon nämnvärd arbetslöshet bland de yrkeskunniga. Som vi sett, har man också tillgripit yrkesutbildning i form av verkstadsskolor för att åstadkomma en lindring i arbetslösheten inom vissa särskilt hårt drabbade distrikt. Därigenom har vunnits dels att man har kunnat bereda dessa ungdomar sysselsättning och dels att man har kunnat ge dem en utbildning, som gjort det möjligt för dem att sedan erhålla arbete på annan ort. Slutligen får industrien, hantverket och handeln genom en vidgad och förbättrad yrkesundervisning lättare att tillfredsställa sitt behov av yrkeskunnig personal.

Med hänsyn till de omständigheter, som jag här har berört, kan det väl bara råda en mening om önskvärdheten och nyttan av denna yrkesutbildning och om det berättigade i att den får stöd från det allmännas sida. Frågan är då här liksom i så många andra liknande fall, hur mycket staten skall anses kunna bidra med till denna utbildning.

Jag vill då i korthet erinra om, att de anslag, som brukat utgå till befrämjande av yrkesutbildningen, ha omfattat bidrag till lärarlöner, till undervisningsmateriel och till kurser för utbildning av yrkesskollärare. Vad beträffar bidragen till lärarlöner och undervisningsmateriel ha dessa utgått enligt särskilda grunder i förhållande till de verkliga utgifterna i fråga, men på grund av det dåvarande statsfinansiella läget ändrades dessa grunder för fyra år sedan och anslagen sänktes. I likhet med skolöverstyrelsen anse vi motiverat, att tiden nu kan vara inne att återgå till tidigare, något generösare, grunder, som voro gällande till och med budgetåret 1932/1933. Med tanke på den stora vikt och betydelse, som denna utbildning har och som jag nyss berört, finna vi det fullt motiverat, att man nu gör en ändring i dessa bidragsgrunder och ökar anslagen i fråga. Enligt vår mening borde också det nuvarande ekonomiska läget tillåta en sådan åtgärd. Utskottet har visserligen inte ansett sig kunna tillstyrka en ändring beträffande bidragen till lärarlöner, men utskottet har ansett skäl föreligga för en återgång till de gamla bidragsbestämmelserna i fråga om undervisningsmateriel vid de kommunala anstalterna. Detta förhållande och utskottets välvilliga inställning i övrigt ger mig anledning att uttala den förhoppningen, att man nästa år skall kunna få även de förstnämnda anslagen höjda.

De kommunala anstalterna synas nu få de bidrag, som kunna behövas för deras undervisningsmateriels anskaffande. De skäl, som föreligga för den nyss beviljade anslagshöjningen i fråga om de kommunala anstalterna, förefinnas också i fråga om de enskilda skolorna. Även dessa enskilda undervisningsanstalter för yrkesutbildning äro en värdefull tillgång för landet och de tjäna samma syfte som de kommunala anstalterna. Har man sålunda, som nyss har varit fallet, ansett sig kunna medge ett förhöjt anslag till den förra kategorien, till de kommunala anstalterna, synes mig också konsekvensen och rättvisan kräva, att man företar en höjning även i fråga om anslaget till de enskilda undervisningsanstalterna. Statsutskottsmajoriteten har visserligen inte kunnat gå med på detta, men tio av statsutskottets ledamöter ha förenat sig om att tillstyrka en höjning med 15.000 kronor av det ifrågavarande anslaget, varigenom detta för nästa budgetår skulle komma upp till ett belopp av 45.000 kronor. Det är sålunda här inte fråga om något i och för sig stort belopp, och det skall ju fördelas på ett stort antal skolor. Jag är i alla fall övertygad om, att det blir väl använda pengar och att dessa 15.000 kronor

Anslag till enskilda anstalter för yrkesundervisning. (Forts.)
kunna bidraga till att stärka och utvidga yrkesundervisningen vid de enskilda anstalterna. Med hänsyn därtill tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till reservanternas förslag.

Häri instämde herrar *Sandegård, Johan Bernhard Johansson, Gustaf Adolf Björkman, Martin Svensson, Ehrnberg, Rahmn* och *Eilif Sylwan*.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande punkten annat yrkande ej förekommit, än att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 184, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 49;

Nej — 75.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 185—199.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 200.

Ang. vissa
anslag till
nykterhetens
främjande.

Under punkten 202 av åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att såsom bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 326,000 kronor.

Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag innebar bland annat, att till främjande av rikskommitténs mot den olagliga rusdryckshanteringen verksamhet skulle utgå ett anslag av 15,000 kronor.

Ang. vissa anslag till nykterhetens främjande. (Forts.)

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *J. Bergman* och *Johan Larsson* (I: 101) och den andra inom andra kammaren av herr *C. O. Johanson* i Huskvarna m. fl. (II: 201), vari hemställts, att riksdagen måtte såsom bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 347,000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. J. Bärge* m. fl. (I: 158) och den andra inom andra kammaren av herr *M. Andersson* i Igelboda m. fl. (II: 307), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att öka det av Kungl. Maj:t för budgetåret 1937/1938 begärda reservationsanslaget å 326,000 kronor för undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande med 10,000 kronor till 336,000 kronor;

dels och två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. Mannerskantz* m. fl. (I: 102) och den andra inom andra kammaren av herrar *R. Lundqvist* och *G. Liedberg* (II: 221), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att något anslag till rikskommitténs mot den olagliga rusdryckshanteringen verksamhet icke vidare skulle utgå.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom herrar Bergmans och Larssons, Johansons i Huskvarna m. fl., Bärge m. fl. och Anderssons i Igelboda m. fl. berörda motioner (I: 101 och II: 201 samt I: 158 och II: 307) men med avslag å herr Mannerskantz' m. fl. samt herrar Lundqvists och Liedbergs motioner (I: 102 och II: 221), såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 333,500 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Lindström*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag;

2) av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Svensson* i Kompersmålå, *Rahmn*, *Hörstadius* och *Persson* i Falla, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt herr Mannerskantz' m. fl. ävensom herrar Lundqvists och Liedbergs motioner (I: 102 och II: 221) men med avslag å herrar Bergmans och Larssons, Johansons i Huskvarna m. fl., Bärge m. fl. och Anderssons i Igelboda m. fl. motioner (I: 101 och II: 201 samt I: 158 och II: 307), såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 316,400 kronor;

3) av herrar *Oscar Olsson*, *Sandén*, *Bäckström*, *Andersson* i Södergård och *Danielsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom herrar Bergmans och Larssons samt Johansons i Huskvarna m. fl. motioner (I: 101 och II: 201) samt med bifall till herr Bärge m. fl. och herr Anderssons i Igelboda m. fl. motioner (I: 158 och II: 307), men med avslag å herr Mannerskantz' m. fl. samt herrar Lundqvists och Liedbergs motioner (I: 102 och II: 221), såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 341,000 kronor.

Herr *Rahmn*: Herr talman! Då jag står såsom reservant i utskottet beträffande punkten om anslag till rikskommittén mot den olagliga rusdrycks-

Ang. vissa anslag till nykterhetens främjande. (Forts.)
hanteringsverksamheten, och då jag dessutom väckt motion i denna fråga, vill jag begagna tillfället att först som sist säga, att sällan har jag trots mig kunna medverka till framgången av en motion på klarare premisser än som här föreliggga. Om man studerar sig in i detta ämne, skall man finna att reservanterna verkligen ha goda skäl för sin ståndpunkt. Jag vill i korthet rekapitulera några av de viktigaste detaljer, som varit bestämmande för dem i denna fråga.

Rikskommittén mot den olagliga rusdryckshanteringsverksamheten har själv, då den begärde anslag för budgetåret 1936/1937, gjort gällande, att dess verksamhet lämpligen kunde överflyttas till centralförbundet för nykterhetsundervisning. Emellertid visade det sig, att centralförbundet inte var villigt att övertaga densamma, därför att till dess arbetsprogram inte precis hörde propagandaverksamhet. Dock vore centralförbundet villigt att övertaga den rena upplysningsverksamheten om den olaga rusdryckshanteringen. Skolöverstyrelsen tog fasta på detta och yrkade, att man skulle draga in detta statsbidrag av 15,000 kronor till rikskommittén och i stället öka anslaget till centralförbundet med 5,425 kronor för nämnda upplysningsverksamhet. På samma ståndpunkt ställde sig departementschefen, som sålunda vid förra årets riksdag tog upp överstyrelsens yrkande om att de 15,000 kronorna till rikskommittén skulle indragas. Statsutskottet instämde emellertid förra året i enskilda motionärers yrkande att anslaget fortfarande skulle beviljas, men statsutskottet samtidigt framhöll — och det är en detalj, som jag tycker i detta fall är ganska viktig — att anslaget vore av tillfällig karaktär, och gjorde vidare gällande, att dess inordnande under centralförbundets anslag lätt kunde göra detta mera permanent.

I den nu föreliggande statsverkspropositionen finner man, att skolöverstyrelsen vidhåller sin förra året intagna ståndpunkt, under det att departementschefen resignerar och sålunda låter statsutskottets mening från förra året bli bestämmande. Det är klart, att man måste erkänna, att det, när denna rikskommitté mot den illegala starkdryckstrafiken kom till för över fem år sedan, dess verksamhet var fullt motiverad, och man måste erkänna, att kommittén utfört ett nyttigt arbete. Men man får inte glömma, att kommitténs verksamhet numera blivit obehövlig icke minst tack vare statspolisen och herr Wohllins tullverk. Både spritsmugglingen och langningen ha ju praktiskt taget upphört. Kommittén har därmed förlorat sitt *raison d'être*.

När kommittén tillsattes, var det enligt kommitténs egen uppfattning meningen att dess verksamhet skulle kunna till tiden begränsas till cirka halvtannat år. Nu är den över sex år gammal.

Jag vill vidare understryka, vad majoriteten i statsutskottet säger i detta sammanhang. Jag tycker för min del, att den har ungefär samma åsikt som reservanterna endast med den skillnaden, att majoritetens slutkläm överraskar en smula. Om vi se på sid. 122 i betänkandet, finna vi, att statsutskotts majoriteten i fråga om de föreliggande motionerna säger »att det till rikskommittén mot den olagliga rusdryckshanteringen utgående statsunderstödet avsetts vara av tillfällig natur. Med hänsyn till vad skolöverstyrelsen, såsom framgår av det ovanstående, anfört, lär det kunna tagas under övervägande, huruvida icke anslaget bör indragas och beloppet komma annan nykterhetsverksamhet till godo.» Här erkänner ju sålunda statsutskottets majoritet att skolöverstyrelsen fortfarande har rätt på den punkten. Det märkliga är emellertid, att utskottet ändå inte vill stryka anslaget.

Det är ju så, att om man närmare granskar reservanternas yrkande, finner man att det praktiskt taget går ut på att göra en besparing på 9,600 kronor. De äro nämligen villiga att lämna 5,400 kronor till centralförbundet för dessammans utökade upplysningsverksamhet i detta sammanhang, återstoden av

Ang. vissa anslag till nykterhetens främjande. (Forts.)
 de 15,000 blir sålunda en ren besparing. Jag kan då icke finna annat än att starka skäl tala för att man bör gå med på reservanternas yrkande. Jag hade för min del varit nog optimistisk att tro, att det skulle visa sig bli stor majoritet i utskottet för en motion som denna, för vilken skälen äro så klara. Låt vara, att det nu är goda tider vi leva i, men det är en ganska märklig åtgärd som föreslås av utskottsmajoriteten, att man fortfarande skall bevilja 9,600 kronor till ingen nytta.

Jag vill därför, herr talman, hoppas, att den reservation, som har avgivits av herrar Johansson i Fredrikslund m. fl., måtte vinna första kammarens bifall, och jag ber att få yrka bifall till densamma.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag kan gå med på att de premisser, från vilka herr Rahmn utgick, voro från hans egen utgångspunkt sett mycket klara. Det var bara synd, att slutsatsen blev desto rörigare. Dessa premisser eller kanske rättare sagt den premiss — ty man behöver inte tala i pluralis i det fallet — som herr Rahmn utgick ifrån, var, att alla voro överens om att denna kommitté skulle vara av tillfällig natur. Det är premissen. Man hade behövt åtminstone en premiss till för att draga någon slutsats, men denna andra premiss fingo vi aldrig höra, och därför kunde slutsatsen bli litet hur som helst.

Det är ju på det sättet, att Kungl. Maj:t såväl i fjol som i förfjol just med utgångspunkt från denna premiss framlade det förslag, som reservanterna nu kommit med, och riksdagen sade då ifrån till Kungl. Maj:t, att vi inte äro beredda på att ännu gå med på ett avskaffande av denna tillfälliga anordning med rikskommittén mot den olagliga rusdryckshanteringen. Nu vilja reservanterna att, sedan Kungl. Maj:t böjt sig för riksdagens beslut, riksdagen skall säga, att det inte var meningen, utan att meningen var, att riksdagen inte menade något den gången, och att Kungl. Maj:t skall vara snäll att framhärda. Jag tror ändå, att riksdagen bör vara litet försiktigare i fråga om att ge Kungl. Maj:t örfilar av den art, som reservanterna här föreslå.

Jag har inte det ringaste att invända emot den premiss, som herr Rahmn gör så stort väsen av. Jag går in på den och har aldrig tänkt, att denna kommitté skulle bli av permanent karaktär. När den emellertid fått leva litet längre, än någon tänkte sig, när kommittén tillsattes, beror detta på en sak, som herr Rahmn inte bryr sig om. Herr Rahmn tycker, att nu är det goda tider, men fastän det är sådana tider, skola vi inte slösa med pengar. Ifall herr Rahmn inte varit så benägen att draga slutsatser av en premiss, skulle han kanske också ha haft någon förståelse för att det under goda tider har supits mera och att den olagliga rusdryckshanteringen inte har blivit mindre då än förut.

Man skall när man drar slutledningar icke utlämna de premisser och de fakta, som verkligen förefinnas. Det var synnerligen starka skäl, som gjorde, att riksdagen både i fjol och i förfjol gick emot Kungl. Maj:t, trots att riksdagen icke själv heller ville förneka, att denna anordning ej skulle vara av permanent karaktär. Generaldirektören för tullverket var en av dem, som icke minst hidrogo till att visa riksdagen, att det icke gick an att utan vidare avskaffa denna tillfälliga anordning, och jag är mycket glad, att Kungl. Maj:t kommit under fund med att det icke går att avskaffa denna tillfälliga anordning utan att sätta något annat i stället.

Nu kommer jag till herr Rahmns klara och rediga slutsats på den klara och rediga premissen. Hur lyder den? Det torde vid en omläggning av verksamheten på antytt sätt böra bli en höjning av det till centralförbundet utgående anslaget med 5,400 kronor. Det torde! Är det icke skäl att ta och titta litet närmare på den saken, så att man kan uttrycka sig litet bestämdare?

Så är det en sak till, som herr Rahmn var glad att glömma bort i stort sett,

Ang. vissa anslag till nykterhetens främjande. (Forts.)

fastän han något litet var inne på det, och det var frågan om, huruvida centralförbundet skulle vara det riktiga organet att i detta fall ersätta kommittén. Herr Rahmn erkänner, tycks det emellertid, att centralförbundet icke precis är en lämplig propagandainstitution, och då kan det icke ligga något annat i herr Rahmn's anförande än att propagandaverksamheten skall avskaffas. Den behövs icke. Vad är det för en propagandaverksamhet, det är fråga om? Det är en propagandaverksamhet för att lag skall hållas i detta land, även om det gäller lag i fråga om rusdryckshantering. Är herr Rahmn och hans medreservanter av den uppfattningen, att det är skadligt med propaganda för laglydnadens stärkande på den punkten? Herr Rahmn och hans medreservanter kunna väl icke vara så barnsligt oskuldsfulla, att de inbilla sig, att det icke finns någon olaglig rusdryckshantering. Där är det skäl att ta upp ett logiskt resonemang, herr Rahmn, med oss, som stå på den andra ståndpunkten. Denna kommitté var tillsatt, herr Rahmn, som en propagandakommitté och icke som en upplysningskommitté. Nu är det visserligen sant, att propaganda och upplysning icke kunna skiljas ifrån varandra. När emellertid detta företag, om vilket vi nu strida, kom till stånd, ansågs det av alla människor som en nödvändig propagandainstitution, och då skall man väl icke nu resonera på det sättet, att man säger, att nu avskaffa vi propagandan och låta upplysningen finnas kvar!

Jag vet icke, om herr Rahmn och hans meningsfränder ha något vidare intresse av denna propaganda. Annars skulle de haft reda på att denna propaganda å arbetsplatser och dylikt har åstadkommit storartade ting.

Jag är, som sagt, överens med herr Rahmn om att denna organisation var av tillfällig natur. Jag skall till och med nu för att göra herr Rahmn glad göra ett medgivande på grund av min snällhet och välvilja. Jag skall gå så långt, att jag medger, att denna propaganda och organisation just nu icke är ett mycket lämpligt organ för att fortsätta denna verksamhet. Jag är således med reservanterna ett gott stycke på väg och så pass långt, att jag säger, att detta organ kunde vara mycket bättre anordnat just nu. Organet behövs, så länge vi icke ha något bättre, men det är icke ett så bra organ, som vi behöva. Detta är emellertid icke detsamma som att vi skola ersätta det genom att avskaffa propagandaverksamheten. Följaktligen har jag icke heller, såsom de lagt märke till, vilka varit intresserade av att läsa ett sådant dokument som denna punkt, som handlar om nykterheten — det är kanske en och annan, som gjort det — opponerat mig emot en avskrivning av detta nu föräldrade organ, så fort Kungl. Maj:t finner ett bättre organ, som kan sättas i stället, men jag håller på, att det skall Kungl. Maj:t anvisa. Det skola icke några reservanter i statsutskottet på grundval av gammal skåpmat, som de letat ihop från föregående år, ta och koka ihop. Det är det, som är skillnaden mellan reservanterna och utskottet.

Jag är icke säker på huruvida jag har kunnat riktigt klara upp, att man icke får göra så enkla slutledningar, som herr Rahmn på reservanternas vägnar gjorde, när han talade om att en fråga sällan har legat klarare för honom, men jag tror, att riksdagen gör mycket klokt i att riksdagen icke utan vidare springer ifrån sin ståndpunkt från i fjol och i förfjöl och intar en rakt motsatt ståndpunkt, bara därför att vissa reservanter, när de se sig om, tycka, att de gamla motiven äro tillräckliga för den sakens skull.

Jag hade egentligen icke tänkt ta så mycken tid i anspråk för att tala för utskottet, utan jag hade i stället tänkt tala för min reservation. Jag får väl lov att göra det också litet grand, herr talman. Jag står också emot utskottet utom i denna fråga, som jag skulle vilja säga är en fråga av synnerligen stor vikt och betydelse. Jag skall icke vidare gå in på alla de förfärliga saker och ting från laglydnadssynpunkt, som kunde tagas upp i detta sammanhang, icke

Ang. vissa anslag till nykterhetens främjande. (Forts.)

bara beträffande smuggelspriten och hembränningen, utan också beträffande den olagliga rusdryckshanteringen i finare kretsar, som denna kammares ledamöter torde ha närmare personlig förbindelse med: motboksöverlåtelse, gri-serier på turisthotell o. s. v. Det finns åtskilligt av den arten, så att man förvisso har allt skäl att icke gå in för avskaffande av en propagandainstitution, inriktad just åt detta håll, utan att ha något annat och bättre att sätta i stället.

Den punkt, på vilken jag har reserverat mig tillsammans med några andra medlemmar av båda kamrarna, rör anslaget till centralförbundet för nykterhetsundervisning, till de folkliga nykterhetssällskapen, den kristliga nykterhetsorganisationen och de sociala nykterhetsorganisationerna. Det är fråga om en summa bara på 7,500 kronor. Det var rätt egendomligt, att jag, då det gällde sällskapen, icke fick herr Rahmn och hans medreservanter med mig på den reservationen efter hans uttalande nu i dag. Ifall dessa herrar hade haft det allra ringaste intresse för en kampanj emot den olagliga rusdryckstrafiken just i agitationens och propagandans tecken, måste de erkänna, att det naturliga och effektivaste uttrycket, som vi nu ha, för den kampanjen är de folkliga nykterhetssällskapen. I stället för att vilja spara, jag kommer icke ihåg, hur många tusen kronor det var, tycker jag, att de från sina utgångspunkter, när det gäller avskaffandet av detta organ, skulle vara angelägna att låta andra propagandaorgan få litet glädje av den besparingen — naturligtvis alltjämt under förutsättning, att de överhuvud taget äro intresserade av att göra något i propagandasyfte på denna punkt.

Den socialdemokratiska motion, som här har inkommit till kamrarna, har icke gått så långt i fråga om höjning av dessa anslag, jag nu talat om, som den andra nykterhetsgruppens motion. Jag och mina medreservanter ha emellertid enat oss om den föreslagna höjningen av 5,000 kronor till centralförbundet för nykterhetsundervisning och det borde icke heller de andra reservanterna — högerreservanterna — ha något emot, som vilja ge 5,400 kronor, bara de kunna spara på annat håll. Principiellt tycks det sålunda icke finnas någon skillnad mellan högerreservanterna och oss på den punkten. De sällskap och organisationer, som vi förorda en måttlig höjning av anslaget till, äro: de kristna samfundens nykterhetsrörelse med kronor 2,000, Sveriges blåbandsförenings studie- och ungdomsverksamhet med kronor 2,000, nationaltemplarordens studie- och ungdomsverksamhet med kronor 1,000, Sveriges studerande ungdoms helynykterhetsförbund med kronor 1,000, svenska läkarnas nykterhetsförening med kronor 1,000, järnvägsmännens helynykterhetsförbund med kronor 1,000 och motorförarnas helynykterhetsförbund med 2,000 kronor — sammanlagt en höjning med 10,000 kronor. Av dessa anslag har utskottet tagit upp 2,500 kronor. Det är följaktligen 7,500 kronor, som skiljer oss och utskottet på den punkten.

Således, herr talman, när man dels ser på den motivering, som var lämnad för att få undan anslaget till den särskilda organisationen för propagandaverksamheten mot den illegala rusdryckshanteringen, och dels tänker på vad denna stora folkliga rörelse betyder icke bara i det fallet, utan för nykterhetsståndpunkten i allmänhet här i landet, och när man också, om man har någon kännedom om denna folkliga rörelse, vet, att där slösas icke bort några pengar utan att de pengar, som komma denna rörelse till godo i dessa organisationer, bli använda på ett synnerligen effektivt sätt, tycker jag ändå, att det är ett ganska blygsamt förslag, som föreligger i den av mig m. fl. vid denna punkt fogade reservationen, som slutar på ett krav på en anslagssumma av 341,000 kronor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Första kammarens protokoll 1937. Nr 22.

Ang. vissa anslag till nykterhetens främjande. (Forts.)

Herr Lindström: Herr talman! När man hör den föregående ärade talaren yttra sig om dessa ting, får man en känsla av, att han menar, att man skall vara minst världsgodtemplarchef för att begripa sig på sådana frågor. Emellertid får herr Oscar Olsson i alla fall ta med i sina förutsättningar, att det finns andra människor också, vilka, även om de icke begripa så mycket som han, som har ett helt livs träning i kampen mot rusdrycksdjävulen, vilja ha en egen mening om de saker, det här gäller.

För min del måste jag säga, herr talman, att jag är skeptisk mot hela detta anslag, icke därför att jag på något sätt oresonligt vill understödja den hemiska makt, mot vilken herr Oscar Olsson kämpar en så tapper kamp, utan därför att jag ifrågasätter, om verkligen dessa anslag göra så stor nytta, som man föreställer sig, att de göra. Jag får fästa uppmärksamheten på att det dock är kolossalt stora belopp, det rör sig om, om man tar hänsyn till vad andra synnerligen viktiga kultursträvanden inom folket få av den svenska staten. Här föreligger det icke mindre än fyra bud: Kungl. Maj:ts på 326,000 kronor, utskottsmajoritetens på 333,500 kronor, den av herr Rahmn försvarede reservationen på 316,400 kronor och herr Oscar Olssons reservation på 341,000 kronor. Det varierar litet grand mellan de olika summorna, men samtliga summor äro tillräckligt höga för att kammaren skall ha anledning tänka på saken ganska noggrant, innan den fattar något beslut.

Vi få också observera, att redan Kungl. Maj:ts förslag innebär en anslagsökning på 7,000 kronor gentemot förra årets riksdagsbeslut, och den anslagsökning, som det här är fråga om, kommer huvudsakligen föreläsning- och instruktionsverksamheten för nykterhetens främjande till nytta.

Jag sade, att jag var ganska tveksam, när det gäller detta anslag, och jag måste säga, att den tveksamheten har jag fått, när jag vid upprepade tillfällen läst igenom de föreläsningsskataloger och de redogörelser, som förekomma för instruktionskurser i detta ämne. När jag gjort det, herr talman, har det uppstått hos mig en mycket stark känsla, att innan statsmakterna en gång till bevilja så pass stort anslag för detta ändamål, vore det skäl i att granska den här verksamheten och revidera den på de punkter, där den behöver revideras. Jag tror icke, att det är lyckligt och bra att handla så här på slentrian, därför att en rörelse en gång har kommit sig så bra in med riksdagen och Kungl. Maj:t, varje år ge med rund hand ungefär vad den kräver.

Jag är ensam reservant inom utskottet för det belopp, som Kungl. Maj:t har föreslagit. Jag understryker ännu en gång, att det utgör en höjning av det tidigare beloppet, och jag tycker, att det räcker till, om vi detta år gå så långt, som Kungl. Maj:t har föreslagit.

Jag har egentligen icke något att invända emot de synpunkter, som här ha framförts av herr Rahmn, men jag måste säga, att när Kungl. Maj:t på den här punkten icke riktigt har klarat upp sin mening, utan håller på att försöka ordna saken, bör man vänta tills Kungl. Maj:t har kommit till något resultat. Om man skulle tillmäta någon del av denna verksamhet en särskild betydelse, så vore det kampen mot den olagliga sprithanteringen. Det kan nog ligga något i vad herr Oscar Olsson säger, att man icke skall avskaffa detta organ, innan man vet, att man har något att sätta i stället, som kan vara effektivt, när det gäller att bekämpa en uppenbart olaglig trafik.

Vad jag velat, herr talman, är alltså, att man icke bara skall följa en gammal slentrian, när man går till avgörande i denna fråga, utan att man skall underkasta frågan en smula prövning, och jag anser, att man bör vara mycket obenägen att höja detta anslag, såsom här föreslås både av utskottet och av vissa reservanter. Jag tror, att det bland alla dessa bud är en klok ståndpunkt att stanna på Kungl. Maj:ts linje, 326,000 kronor. Vi måste komma

Ang. vissa anslag till nykterhetens främjande. (Forts.)

fram till någon kompromiss härvidlag, och jag är övertygad om, att det är den förnuftigaste kompromissen.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag och min egen reservation.

Herr **Rahmn**: Herr talman! Endast i all korthet vill jag säga några ord till herr Oscar Olsson. Han var så upprörd i början av sitt anförande, därför att jag visst icke skulle ha förmått att draga slutsatserna av mina egna premisser o. s. v. I varje fall kom jag tydligen till ett resultat, som icke tillfredsställde herr Oscar Olsson.

Han underströk särskilt en sak i början, nämligen att jag skulle ha talat på *allas* vägnar. Jag har naturligtvis icke gjort anspråk på att inkludera herr Oscar Olsson; jag sade blott, att utskottets mening inom utskottet på ett påfallande sätt sammanföll med de tankar, som uttalats i motionen. Jag vill emellertid påpeka, att när sedan herr Oscar Olsson fortsatte sitt anförande, blev han, som han själv sade en gång, mildare. Han sade till och med i slutet, att han var med reservanterna ett gott stycke på vägen, och så småningom trodde jag nästan, att han skulle yrka bifall till reservanternas förslag.

Det är en sak jag vill säga herr Oscar Olsson, och det är, att jag icke kan förstå hans sätt att värdesätta upplysningsverksamheten på detta område. Han liksom viftar bort eller skämtar med den omständigheten att man vill ge ett anslag på 5,400 kronor till centralförbundet, för att det skall kunna bedriva just den behöfliga objektiva upplysningspropagandan mot den olagliga starkdryckshandlingen. Som herr Lindström redan framhållit, ges det ut ofantligt mycket pengar till upplysningsverksamheten — 326,000 kronor, enligt Kungl. Maj:ts förslag — och därför förvånar det mig, när jag hör, att en sådan entusiastisk anhängare av upplysningsverksamheten som herr Oscar Olsson icke fäster något större avseende vid denna, må så vara, detalj, att man skulle få ytterligare 5,400 kronor för att bedriva nykterhetsupplysning. Meningen vore väl, att denna utökade upplysningsverksamhet skulle ha till följd, att den illegala rusdryckstrafiken så småningom skulle försvinna helt och hållet.

Jag ber slutligen att få understryka ännu en sak. Herr Oscar Olsson sade, att vi hade tagit fram gammal skåpmat för att göra våra synpunkter gällande. Jag vill dock ännu en gång erinra om att departementschefen för ett år sedan — d. v. s. departementschefen av årgång 1936 — har helt instämt med skolöverstyrelsen på denna punkt, och märk väl, att skolöverstyrelsens yrkande är fotat på en mycket grundlig utredning av frågan.

Nu sade vidare herr Oscar Olsson, att det har förekommit olaglig sprithandling här på senare tider. Han tänker väl närmast då på en del spritsmugglingar, som återgivits i pressen. Men, såvitt jag minns, inträffade dessa under strejken vid vin- och spritcentralen. Man får väl därför anse, att de varit av rent tillfällig karaktär.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen och understryka, att vi genom bifall till denna skulle vinna 9,600 kronor, som eljest måste anses vara fullständigt bortkastade.

Herr **förste vice talmannen**: Herr talman! Jag har ju vid föregående tillfällen lagt mig i debatterna i detta ämne, så att kammaren har nog ganska klart för sig, vilken ståndpunkt jag intar. Det är alltså inte för att klargöra den saken jag begärt ordet, utan det är på grund av ett par synpunkter, som herr Lindström framhöll, och där han uppenbarligen talade i saker och ting, som han mycket litet känner till. Inte för att jag vill lasta honom så

Ang. vissa anslag till nykterhetens främjande. (Forts.)
 värst mycket för den skull — det är så litet vi, som sitta här, egentligen veta, och så mycket vi ändå yttra oss om, att vi nog göra oss skyldiga litet var till att ge oss ut på hal is i onödan.

Det framträdde härvidlag två synpunkter, som uppenbarligen båda ha två sidor; den ena är alldeles utmärkt bra, och den andra i precis lika hög grad lika utmärkt dålig. Det är så klart, att det är alldeles utmärkt att ha en egen mening och att ställa sig skeptisk inför saker och ting. Visst skall man göra det! Men innan man, om man vill följa denna linje på ett klokt och förståndigt sätt, faller några omdömen, bör man väl ta reda på vad det egentligen är för någonting, som man kritiserar. Här ha vi nu exempelvis frågan om anslaget storlek. Herr Lindström förklarade, att enbart anslaget storlek är av den beskaffenheten, att man först bör tänka sig ordentligt för, innan man gör någonting. Man får då gärna den uppfattningen, att det är någonting alldeles nytt, som man nu står inför, någonting nytt och okänt, som man således så där mycket noga bör tänka på, innan man fattar sin ståndpunkt. Herr Lindström har uppenbarligen inte tagit reda på, att den svenska riksdagen varit otroligt tanklös — enligt hans uppfattning — i denna fråga, ty vi befinna oss nu i själva verket långt ifrån den höjdpunkt, på vilken detta anslag en gång har stått. För all del, jag ställer mig ganska skeptisk inför människorna jag också, men jag måste uppriktigt säga, att jag numera har en smula veneration för riksdagen. Jag tror nämligen inte, att den jämt och ständigt handlar tanklöst. Enligt herr Lindströms uppfattning skulle den ha varit nära nog på höjden av tanklöshet för några år sedan, när den beviljade ett anslag, som åtminstone med en 60,000 kronor översteg det, som vi nu resonera om.

Jag vill med detta säga, att jag märker, att herr Lindström inte tillräckligt satt sig in i saken på denna punkt för att överhuvud taget kunna fälla de omdömen, som han har fällt. Men se: därefter vidgar han ut området för sin tveksamhet och går ända dithän i sin mening, att man, innan man således ger det anslag, som det nu är tal om, bör ordentligt granska själva saken. Herr Lindström har tydligen heller ingen aning om vilken granskning som här i själva verket redan sker. Det finns intet anslag som är så påpassat som just detta. Den ärade ecklesiastikministern kan mycket väl upplysa herr Lindström om att han tillsatt en man, som alldeles särskilt har att granska användningen av detta anslag. Jag vet nu inte på hur många områden det tillsatts en enskild person, som rapporterar in vad som händer och sker, men det är sannerligen inte många. Ecklesiastikministern har vidare valt en man, som just när han valdes, visade fullt ut lika stor skepsis gentemot detta anslag som herr Lindström. Herr Lindström kan alltså gå och tala med honom, det är det enklaste sättet och det minst besvärliga — herr Lindström behöver faktiskt inte själv granska dessa ting, utan bara gå till herr Gunnar Persson i Falla, så skall denne stå till tjänst med alla de upplysningar, som herr Lindström behöver för att få en något så när tillförlitlig uppfattning om denna verksamhet!

Jag skulle vilja råda till det, ty jag tycker det är ledsamt, när herr Lindström någon gång stiger upp och trampar i klaveret. Det låter så illa.

Herr Bergman: Herr talman! Det var just vad förste vice talmannen kallade herr Lindströms »tramp i klaveret», som föranledde mig att begära ordet.

Han har mycket riktigt erinrat om den utomordentligt stränga granskning, som både föreläsningssämnena och även föreläsarna undergå, och jag behöver därför icke utförligare yttra mig om den saken. Han hänvisade till det vitscrd herr Persson i Falla givit och jag vill därtill lägga, att även skolöver-

Ang. vissa anslag till nykterhetens främjande. (Forts.)

styrelsen har en särskild sakkunnig anställd som konsulent och kritiker för dessa ärenden, doktor Ivan Bolin, som herr Lindström också kan vända sig till. Såsom föreläsare uppträda en hel del av våra främsta forskare på områden, som ha sammanhang med alkoholfrågan: medicinare, statistiker, nationalekonomer o. s. v., samt personer, som göra en insats i socialt arbete av olika slag. Icke allenast deras personliga kvalifikationer utan också lämpligheten av de ämnen, som de föreläsa över, granskas år efter år på noggrannare sätt än någon annan föreläsningsverksamhet här i landet.

Det sades av herr Lindström, att det är ett kolossalt stort belopp, som riksdagen anslår för detta ändamål. Emellertid röra sig yrkandena här om fyra olika belopp: 316,400, 326,000, 333,500 och 341,000 kronor, och inte kan väl den relativt obetydliga skillnaden mellan dessa summor vara någonting för herr Lindström att bråka om, när det ändock i samtliga fallen gäller ett belopp, som överstiger 300,000 kronor men långt understiger vad som för några år sedan anslogs för motsvarande ändamål. Men herr Lindström föreföll mig närmast vilja antyda att fortsatt anslag överhuvud taget knappt vore på sin plats, ehuru han för ögonblicket förordade regeringens linjen. Det gäller en rörelse, som dock hör till Nordens största folkrörelser och som under omkring hundra år har utfört en av de största kulturgärningar, som blivit gjorda i Sverige. Och denna fortfarande högst behövlige och landsgagnande verksamhet skulle väsentligt lamslösas, om den berövades de anslag, som man här tycks antyda att de borde dragas in. Man tänker ej heller på hur obetydlig bråkdel detta anslag utgör av de hundramiljonsinkomster, staten inhöstar av rusdrycksförsäljningen och vad därmed sammanhänger. Om någon verkligen går och inbillar sig, att den tid är förbi, då det behöves en kraftig nykterhetsverksamhet i detta land, så misstar han sig fullkomligt. Sverige står främst i Norden i fråga om alkoholkonsumtion. Denna är för närvarande i vårt land flerdubbelt större än i Danmark, dubbelt så stor som i Norge, flerdubbelt större än i Finland, ja, den individuella spritdryckskonsumtionen i medeltal per individ är till och med större här än i England och många kontinentala länder. Det skulle medföra ödesdigra följder för vårt land, om man skulle lägga ner nykterhetsrörelsen. Det som gjort, att man lyckats hålla dekadensen något tillbaka, det är bl. a. denna rörelse, som naturligtvis behöver drivas med än större kraft än hittills och icke försvagas till sin slagkraft. Samtidigt med den stigande alkoholkonsumtionen stiger antalet alkoholister till den grad, att medan det 1918 fanns 106 inskrivna på våra alkoholistanstalter, var antalet, enligt socialstyrelsens meddelanden, den 1 januari 1937 över 1,000, alltså tiodubbelt större. Och år från år växer antalet.

Kan man under sådana förhållanden göra gällande, att nykterhetsrörelsen nu egentligen är överflödige och icke behöver stödjas? Jag protesterar mot antydningar i sådan riktning — det skulle ha varit en försummelse, om jag genom tystnad vid detta tillfälle uraktlätit att å nykterhetsgruppens vägnar protestera.

Jag yrkar naturligtvis bifall till det högsta beloppet, det som föreslagits i den av herrar Olsson, Sandén, Bäckström, Andersson i Södergård och Danielsson avgivna reservationen. Jag är tacksam för att utskottet tagit hänsyn till nykterhetsgruppens motion i det avseendet, att det föreslagit en höjning av anslaget till centralförbundets föreläsnings- och instruktionsverksamhet, och i andra hand yrkar jag därför att utskottets förslag (333,500) bifalles. I första rummet yrkar jag emellertid, herr talman, bifall till den av herr Olsson m. fl. avgivna reservationen om ett anslag på 341,000 kronor.

I detta anförande instämde herr *Larsson, Johan*.

Ang. vissa anslag till nykterhetens främjande. (Forts.)

Herr **Lindström**: Herr talman! När man trampar gamla ingrodda föreställningar på tårna, får man bereda sig på att höra gnissel. Det har jag hört förut här i kammaren, när det gällt andra frågor, och jag har inte varit särskilt imponerad. Lika litet imponerad är jag över vad jag hört här i dag.

Jag har nu råkat träffa själva cheferna, herr Oscar Olsson, herr Olof Olsson och herr Johan Bergman, och jag förstår, att när jag attackerar det, som de anse vara heligt och dyrt, resa de allt motstånd de kunna. Så skulle jag förmodligen göra själv, om jag bleve attackerad på någon riktigt öm punkt.

Herr Olof Olsson, som den verkligt skicklige man han är, försöker naturligtvis att använda det farligaste vapnet, det nämligen att framställa mig såsom varande fullkomligt okunnig om vad det här rör sig om. Jag vet mycket väl, herr förste vice talman, att detta är ett gammalt anslag. Jag underströk också ett par gånger i mitt första anförande, att riksdagen här handlade av gammal slentrian och följde sedan många, många år uppkörda hjulspår utan att kosta på sig någon särskild reflexion för varje ny gång saken kommer på tal. I det avseendet var jag sålunda inte okunnig.

Jag är heller inte okunnig om att det riktas kritiska blickar mot detta anslag. Jag är inte ens okunnig om, herr talman, att det finns ganska många i riksdagen, som sedan många år kritiskt betraktat anslaget och blivit skeptiskt inställda mot det, men som på grund av att de inte vilja gå till storms mot ting, som ansetts såsom heliga i så många år, inte gjort någonting särskilt åt saken.

Jag tror i varje fall, att om man utövar den granskning, som en tidningsman blir i tillfälle att göra och som ligger i att man följer med referat och redogörelser för kurser och föreläsningar, som hållas med stöd av detta anslag, och om man — jag säger det än en gång — går igenom föreläsningsskataloger och dylikt, så får man en mycket stark känsla av att det finns anledning till kritik. Nu är jag mycket medveten om att en sådan kritik alltid blir subjektiv — vad jag betraktar som någonting ganska rysansvärt kan förmodligen i herr Johan Bergmans ögon vara någonting alldeles förtjusande. Det måste ju vara på det sättet. Men jag tror i alla fall, att man även på objektiva grunder har skäl att förorda en närmare granskning från riksdagens sida av detta anslag och inte bara bör falla offer för dess ålder och dess storlek.

Vad som har inträffat under debatten, herr talman, ger mig ingen anledning att ändra mitt yrkande. Från min principiella utgångspunkt är det för övrigt ett utomordentligt flott yrkande — det handlar dock fortfarande om beviljandet av 326,000 kronor.

Herr **förste vice talmannen**: I fråga om herr Lindströms yrkande, herr talman, har jag inte gjort någon som helst anmärkning. Att det står vid sidan om varandra olika yrkanden av den jämförelsevis obetydliga skillnad, som utmärker yrkandena i dag, betyder i grunden ingenting. I själva ärendet har jag personligen rätt disparata moment i min uppfattning, där jag samtidigt som jag går jämsides med departementschefen också kan gå jämsides med reservanterna. Men jag har funnit, att utskottets förslag i det stora hela i alla fall är det, som bäst stämmer överens med min uppfattning, om jag försöker samla den som en helhet.

Det är således inte på den punkten, som anmärkningen skedde mot herr Lindström. För all del, försök inte sprida den missuppfattningen! Det blir bara en onödig missuppfattning till, och det räcker med de andra, herr Lindström! Det är ytterligare två, som nu kommit till och som särskilt underströks under det sista anförandet. Det är inte alls meningen, att herr Lindström skall bli imponerad av mig, när jag uppträder. Det väntar jag inte, och det vore väl

Ang. vissa anslag till nykterhetens främjande. (Forts.)

barnsligt. Det är inte heller på det sättet, att her Lindström har attackerat någonting heligt i den mening, som jag misstänker att han tar det. Herr Lindström har bara attackerat *en* sak, nämligen den, som är sann och riktig, och det är i det avseendet som jag har anmält reservation.

Men därutöver är det ännu en sak, som jag nog tycker är värre. Herr Lindström påstår, att detta anslag lever så att säga på slentrian. Herr Lindström har inte varit så länge i denna kammare som jag, men han har ändå varit här tillräckligt länge för att ha kunnat finna, att nog slåss man om det här anslaget. Det kommer minsann inte till under slentrianmässiga förhållanden, utan tvärtom under rätt mycket väsen. Herr Lindström är ju själv mitt uppe i ett slagsmål om det, och inte lär man kunna säga, att anslaget denna gång beviljas slentrianmässigt. Nej, om något anslag kommer till stånd efter födslovåndor är det sannerligen det här anslaget — nog drunknar varje slentrian, när det gäller anslag till dessa ting.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det är bara ett par ord med anledning av den förda debatten, som jag skulle vilja tillägga.

Det är först och främst ett helt och odelat instämmande med herr Lindström på den punkt, som jag ändå antar är den väsentliga punkten i hans anförande. I denna punkt har jag nämligen alltid instämt med kritiken, och det är när det gäller kravet på granskning av vart detta anslag går. Det, som vi under debatten från olika håll opponerat oss emot, är den *motivering* för en granskning, som herr Lindström anfört. Han kan dock vara övertygad om, att hur närgången och hur skarp granskning han än vill ha, när det gäller nykterhetsanslagen, så nog har han mig på sin sida, nu som förut i detta avseende.

Sedan var det en sak beträffande ordet »slentrian». Jag vill fästa herr Lindströms uppmärksamhet på en annan slentrian, som inte bör glömmas i denna diskussion, och det är den slentrian när det gäller nykterhetsrörelsen och dess verksamhet, som är äldre än diskussionerna här i kammaren, och som kommer från de samhällsgrupper, som av ålder varit angelägna att kalla sig för kulturklassen och ansett sig som sådan. Det är åtskilligt av tonerna från denna »fina» slentrian, som man också bör peka på och som det också kan vara skäl i att i någon mån modifiera i debatterna på detta område.

Slutligen var den tredje, stora och avgörande synpunkten i herr Lindströms anförande den, som rörde storleken av detta anslag: över 300,000 kronor är ett utomordentligt högt anslag, när man betänker vad andra kulturella intressen få nöja sig med. Men det är en sak, som herr Lindström har glömt bort i det sammanhanget, och det är, att den största folksjukdom vi ha här i landet är alkoholismen. Herr Lindström skakar på huvudet — jag är då ledsen, att jag måste understryka till en del vad herr förste vice talmannen sade beträffande kunnigheten, när det gäller dessa frågor. Om herr Lindström vänder sig till sakkunskapen på detta område, tror jag, att herr Lindström ganska snabbt skall komma på det klara med, att den största folksjukdom vi ha här i landet verkligen är alkoholismen. Det väckte stormande munterhet här i kammaren, när jag för några år sedan påpekade, att i Stockholm var tionde manliga individ, som uppnår en ålder av 65—70 år, blir alkoholist. Detta är dock vetenskapligt bevisat, och det väckte ganska stor förvåning, när jag som ett bevis på den allmänna bildade opinionens inställning i fråga om denna folksjukdom omtalade, att påpekandet av detta faktum väckt munterhet i kammaren.

Jag tror således, att om man, när det gäller dessa 340,000 kronor, inte bara tar hänsyn till en jämförelse med folkbiblioteksanslag och andra dylika anslag, utan gör en jämförelse, när det gäller anslagen för bekämpandet av våra

Ang. vissa anslag till nykterhetens främjande. (Forts.)

stora folksjukdomar, så blir summan så blygsam, att inte ens herr Lindström skall kunna falla på idén att förfasa sig över den.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den nu ifrågavarande punkten yrkats 1:o), av herr *Lindström*, att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan, såvitt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, bifalla denna framställning oförändrad; 2:o), av herr *Rahmn*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i herr Johanssons i Fredrikslund m. fl. vid punkten avgivna reservation; samt 3:o), av herr *Olsson, Oscar*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölles i den av honom m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till det under 3:o) här ovan upptagna yrkandet.

Herr *Lindström* åskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll. Med anledning härav upptog herr talmannen vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den sålunda begärda, närmast före huvudvoteringen infallande omröstningen (första förvoteringen); och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Rahmns yrkande i ämnet.

Herr *Lindström* begärde likväl votering jämväl om innehållet av denna kontraposition, på grund varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes för den andra förvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i voringen om kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 200 i statsutskottets utlåtande nr 8 antager bifall till herr Rahmns yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i förstnämnda votering antagits bifall till herr Lindströms yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Ang. vissa anslag till nykterhetens främjande. (Forts.)

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för den första förvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 200 i statsutskottets utlåtande nr 8 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Oscar Olsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Lindströms yrkande.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Slutligen uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 200, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Lindströms yrkande i ämnet.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Oscar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 72.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 201—206.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 207.

Lades till handlingarna.

Punkterna 208—213.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 214.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till understöd för utgivande av tidskrifter, lärda verk och läroböcker för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 190,000 kronor.

*Anslag till
utgivande av
tidskrifter
m. m.*

Anslag till utgivande av tidskrifter m. m. (Forts.)

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, till Understöd för utgivande av tidskrifter, lärda verk och läroböcker för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 180,000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Pauli, Sandén, Lindström, Rahmn, Holmdahl* och *Danielsson* ansett, att utskottet bort tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Pauli: Herr talman! I denna punkt har utskottet framlagt ett förslag, som i två avseenden skiljer sig från Kungl. Maj:ts proposition, dels i fråga om beloppet och dels i fråga om motiveringen för anslaget.

Med detta anslag till tidskrifter och lärda verk förhåller det sig, såsom kammaren kunnat inhämta av utskottsutlåtandet, på det sättet, att det tidigare har sammanslagits med vissa andra särskilda anslag under huvudtiteln och att det efter denna sammanslagning belöpte sig på 200,000 kronor. Detta belopp har emellertid under kristidens tryck sänkts till 170,000, och såsom enda skäl till denna sänkning åberopades då det ekonomiska läget. Nu har en allmän strävan gjort sig gällande under de senaste åren, sedan statsfinanserna börjat förbättras, att återställa kulturella anslag av betydelse till de belopp, varmed de tidigare utgått. Detta har även varit fallet med här ifrågasatt anslag. Departementschefen har föreslagit, att beloppet skulle höjas, visserligen icke till det ursprungliga, men med 20,000 kronor eller till 190,000 kronor. Detta har emellertid statsutskottet icke velat vara med på. Utskottet har tyckt, att man skulle skynda långsamt och har endast velat höja anslaget med 10,000 kronor.

Man måste dock, herr talman, uppmärksamma att detta anslag är ett av de för den vetenskapliga verksamheten viktigaste på hela åttonde huvudtiteln. Det gäller dels understöd till vetenskaplig produktion, lärda verk, och dels understöd till den vetenskapliga tidskriftslitteraturen, som vi alla veta är av utomordentligt stor betydelse för arbetet inom olika vetenskapsområden. Det är genom studiet av denna tidskriftslitteratur, som den utövande vetenskapsmannen skaffar sig kontakt med framstegen inom sitt forskningsområde. Dessutom är det så, att det i vårt land finns ringa möjligheter för särskilt yngre forskare att finansiera utgivandet av sina vetenskapliga arbeten av större eller mindre omfång, och just för detta ändamål äro icke minst tidskrifterna av mycket stor betydelse. De erbjuda ofta den enda möjligheten för dessa yngre forskare att få ut sina skrifter från trycket. Med hänsyn till den betydelse, som dessa tidskrifter och lärda verk äga och som jag nu tillåtit mig framhålla, förefaller det mig, som om departementschefen haft allt skäl att taga ett något raskare steg till återställandet av det gamla anslaget. Det föreslagna beloppet når dock icke fullt upp till den summa, som förut utgått till samma ändamål.

På dessa skäl vill jag hoppas, att kammaren ansluter sig till den ståndpunkt, som i fråga om själva beloppet intagits av Kungl. Maj:t och reservanterna.

Men sedan har utskottet i motiveringen även framställt ett förslag till annat tillvägagångssätt för framtiden i fråga om beviljande av anslag till dessa tidskrifter och lärda verk. Det är inte lätt att bli klok på vad utskottet egentligen åsyftat. Det uttrycker sig ganska modest och säger bara, att det vill »ifrågasätta, huruvida det icke är möjligt att utan olägenhet för den fria forskningen vid fördelningen av förevarande anslag begränsa statsunderstödet till ett färre antal publikationer inom vart och ett av de särskilda fackområdena». Ja, en sådan fråga kan man naturligtvis framställa, men det borde inte ha varit

Anslag till utgivande av tidskrifter m. m. (Forts.)

omöjligt för utskottet att med något närmare eftertanke självt ge svaret på den uppställda frågan. Det, som här ifrågasatts, är nämligen ganska orealiserbart. Om man genomgår den lista, särskilt på tidskrifter — det är väl närmast dem utskottet tänkt på — som utskottet gjort kammaren tjänsten att avtrycka i sitt utlåtande, måste man verkligen fråga sig, vad det är för en grupp av tidskrifter, som utskottet här har fastnat för och velat rationalisera. Om man studerar den ganska vidlyftiga listan över tidskrifter och lärda verk, som begärt och fått anslag, visar det sig, att beviljandet i varje särskilt fall skett efter en mycket omsorgsfull prövning, efter rådfrågande av antingen vederbörande fakultet eller något vetenskapligt samfund, och då det direkt gällt universiteten, har även universitetskanslern avgivit utlåtande. Man har alltså därvid gått från fall till fall, och det är, såvitt jag förstår, också det enda riktiga sättet. Ibland kan det tyckas, som om det funnes ganska många tidskrifter inom ett och samma område. Ser man litet närmare efter, finner man emellertid, att uppgifterna i själva verket äro mycket differentierade. Jag vill med detta naturligtvis inte säga, att varenda tidskrift, som fått anslag, ovillkorligen för all framtid skall kunna göra anspråk därpå. Jag kan exempelvis nämna, att det finnes ett litet medlemsblad rörande gymnastikverksamheten, som gymnastiska centralinstitutets direktion inte funnit det vara så alldeles nödvändigt att bevilja anslag åt. Men i stort sett tror jag man kan säga, att det sätt, varpå Kungl. Maj:t har skött fördelningen av anslaget, inte kan föranleda några berättigade anmärkningar, och jag är ganska nyfiken på att få höra, vad den ärade utskottsledamot, som kommer att motivera utskottets framställning, skall ha att säga på den punkten.

Om vi t. ex. se på den ganska långa förteckning på medicinska tidskrifter, som förekommer på sid. 128 i utlåtandet, finna vi, att var och en av dessa tidskrifter — de ha i allmänhet latinska namn, »Acta chirurgica scandinavica», »Acta medica scandinavica» o. s. v. — representerar sin specialvetenskap; där är medicin, kirurgi, pediatrik (barnsjukdomar), tuberkulos, ortopedi, radiologi, psykiatrik o. s. v. Vilken av dessa tidskrifter skall kunna rationaliseras bort? Det är ju alldeles otänkbart att slopa någon. Då svara kanske representanterna för utskottsmajoriteten, att det är inte sådana fall man tänkt på, utan man har tänkt på att det t. ex. beträffande botanik finnes dels en publikation, som heter »Svensk botanisk tidskrift», och dels en, som heter »Symbolae botanicae Upsalienses». Jag tror dock, att om man närmare undersöker saken, skall man finna, att de olika tidskrifterna även här ha olika uppgifter att fylla. Beträffande den sistnämnda — »Symbolae botanicae Upsalienses» — såg jag i akten, att de sökande påpekat svårigheten för de studerande vid institutionen att få sina forskningsbidrag tryckta på annat håll. Denna tidskrift fyller alltså just det ändamål, som jag nyss berörde och som jag för vår svenska forskning finner synnerligen behjärtansvärt. Vad beträffar den av Svenska botaniska föreningen utgivna »Svensk botanisk tidskrift», har den ett särskilt pedagogiskt intresse, såsom framgår av skolöverstyrelsens tillstyrkande, och »Acta phytogeographica suecica» är ett specialorgan för växtgeograferna och har alltså en uppgift, som inte sammanfaller med de övrigas.

Jag tror med andra ord, mina herrar, att det är tämligen onödigt att ge Kungl. Maj:t denna pekpinne och att det skulle vara skäligen svårt för Kungl. Maj:t att följa anvisningen, om riksdagen beslutade att ge den. Vem är det, som skall kunna komma och säga: »Ni små tidskrifter få allt lov att slå er ihop!» Eller hur skall man siffermässigt kunna motivera, att inom det och det området får det endast finnas så och så många tidskrifter, som äro vetenskapligt verksamma på detta sätt, och inom ett annat område så och så många? Det förefaller mig vara en uppgift »over Evne», som man här vill tilldela Kungl.

Anslag till utgivande av tidskrifter m. m. (Forts.)

Maj:t. Det bästa och tryggaste torde vara, att man liksom hittills har så pass mycket förtroende för Kungl. Maj:t, att man låter Kungl. Maj:t från fall till fall efter prövning av vederbörande myndigheter fälla avgörande om anslag.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

I herr Paulis yttrande instämde herr *Rahmn* och herr *Wagnsson, Ruben*.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Den första punkten, som gäller, huruvida anslaget skall höjas med 10,000 eller 20,000 kronor, tycktes den föregående talaren inte fästa alltför stor vikt vid. Det gör inte jag heller. Jag har efter någon tvekan gått på det lägre anslaget, därför att jag tycker, att man i detta fall kan gå i samma försiktiga takt som i andra fall. Det var dock en höjning med 10,000 kronor, som utskottet stannade för. Att utskottet kom till detta resultat beträffande höjningen — 10,000 kronor i stället för 20,000, som Kungl. Maj:t hade föreslagit — berodde, som vi hörde av herr Pauli, på en efter hans synpunkt mycket malplacerad åstundan från utskottets sida — åtminstone uttryckte sig herr Pauli ungefär på det sättet — att ålägga Kungl. Maj:t någonting, eller på att utskottet liksom hade förlorat förtroendet för Kungl. Maj:t, varför det vore nödvändigt att skriva på det sättet.

Det är kanske skäl att påpeka vad utskottet sagt. (Herr *Pauli*: Det citerade jag!) Ja, herr Pauli citerade det, men det skedde under sådana exklamationer både före och efteråt, att jag tror, att kammaren mera lade märke till alla dessa utrop än till själva citatet. Följaktligen kan det vara av viss vikt, att kammaren får höra, vad det är fråga om och tittar på det: »Utskottet vill mot bakgrunden av den ovanstående sammanställningen ifrågasätta, huruvida det icke är möjligt att utan olägenhet för den fria forskningen vid fördelningen av förevarande anslag begränsa statsunderstödet till ett färre antal publikationer inom vart och ett av de särskilda fackområdena.»

Herr Pauli gjorde nu kammaren den stora tjänsten att ur synpunkten av sin sakkunskap på området företaga en granskning och kom därvid till ett negativt resultat beträffande möjligheten för Kungl. Maj:t att nå längre. Det är möjligt, att Kungl. Maj:t vid sin granskning kommer till samma resultat som herr Pauli. Men jag kan inte inse, att Kungl. Maj:t på något sätt bör känna sig stött i kanten av att, låt vara, i stort sett lekmannelement i statsutskottet ha tyckt, att denna sak möjligen kunde tagas under övervägande. Jag kan således inte tillmäta skillnaden mellan reservanterna och utskottet någon avgörande betydelse i detta hänseende.

Under uttalande av den varma förhoppningen, att Kungl. Maj:t inte uppfattar vad utskottet här anfört som någon sorts misstroende votum, utan tar det som det är skrivet, ber jag således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Engberg**: Herr talman! I anledning av den siste ärade talarens anförande skall jag be att få fästa uppmärksamheten därefter, att Kungl. Maj:t redan rätt hårdhänt prutat ned både vad som begärts och vad myndigheterna tillstyrkt. Beträffande tidskrifter kan jag nämna, att för det senaste året begärts anslag om 161,700 kronor; av myndigheter ha tillstyrkts 156,300 kronor, och det har beviljats 123,762 kronor. Går jag till lärda verk, har för samma tid begärts 128,391 kronor, tillstyrkts 103,500 kronor och beviljats endast 65,100 kronor. Därtill kan jag lägga, att i fråga om 6 tidskrifter, som inkommit med ansökningar om bidrag, ha dessa helt avvisats, och samma är förhållandet beträffande 6 lärda verk, trots att framställningarna av allt

Anslag till utgivande av tidskrifter m. m. (Forts.)

att döma i och för sig varit behjärtansvärda och av myndigheterna tillstyrkts.

Beträffande den formulering, som statsutskottet valt för sin motivering, nödgas även jag säga, att jag finner den i viss mån gendomlig. En närmare granskning av dessa facktidsskrifter visar nämligen, att vad som här ägt rum är ingenting annat än en naturlig återspeglning på tidskrifternas område av den fortgående specialiseringen inom forskningen. Vid våra universitet och högskolor pågår denna specialisering oupphörligt. Det inrättas nya professurer, och det är klart, att på de vetenskapliga tidskrifternas område skall också denna fortgående förgrening och utgrening ta sig uttryck. Det är helt naturligt. Lägg nu märke till, att det 1932 faktiskt gjordes en indragning på 30,000 kronor av budgetära skäl och att vad som här begäres egentligen icke är något annat än en höjning med 10 procent. Det har gått åtskilliga år sedan sist, och såvitt jag förstår är det att göra vår forskning en utomordentlig tjänst att hålla möjligheten till utgivande av dylika tidskrifter öppen. Det är ju i dessa vetenskapliga tidskrifter som våra forskare ha möjlighet att framlägga sina rön och resultat, få dem ställda under diskussion och med resuméer på utländska språk också bragta inför utländskt forum.

Vad de lärda verken beträffar, är det givetvis så, att anslag ges även från annat håll — från vetenskapsakademien o. s. v. — men vi må väl säga, att en liten nation som vår kan gärna inte göra för mycket, när det gäller att stödja och uppmuntra forskare att i lärda verk framlägga resultaten av sitt arbete. Det är en åtgärd, som ur alla synpunkter måste sägas vara tacknämlig.

Jag betvivlar för min del, att man kan komma till en sammanslagning av olika tidskrifter på det sätt, som utskottet förutsatt. Såvitt jag kan förstå är varje tidskrift här en facktidsskrift. Den representerar inte mer än ett fack. Jag har gått igenom denna lista, sedan jag fick statsutskottets utlåtande i min hand, och jag kan inte finna någon här, som inte representerar ett speciellt fack. Det finnes inte två tidskrifter inom samma fack på någon punkt, utan de äro samtliga representanter för olika fack, och jag vill säga herrarna, att en av förutsättningarna för att Kungl. Maj:t överhuvud taget går med på att ge ett stöd är att varje tidskrift representerar en särskild gren, ty kommer man med en tidskrift i ett fack, som redan är representerat, och den nya inte skulle falla utanför ramen för den gamla, är det säkert, att Kungl. Maj:t inte ger något bidrag.

Det är ur den synpunkten jag finner, att den motivering, som förebragts av statsutskottet, inte är hållbar, och jag vädjar till kammaren att gå med på det belopp, som Kungl. Maj:t här har föreslagit och som av reservanterna förordats. Inga pengar kunna vara bättre använda än dessa. De lända hela vårt kulturella liv till gagn. Och jag är övertygad om att denna summa i sig själf är alldeles för blygsam och att vi i framtiden få vara beredda att ytterligare höja den, i den mån vi vilja stödja den inhemska forskningen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Efter herr statsrådets förklaring rörande statsutskottets motivering finner kammaren, att herr statsrådet redan har tagit ad notam den önskan, som utskottet uttalade, och just från de synpunkter, som utskottet här har framlagt, gått igenom hela listan och kommit till det resultatet, att här är ingenting att göra. Såvitt jag vet, ämnar inte utskottet ingå i någon närlägenhet rörande den saken med herr ecklesiastikministern. Vi få känna oss ganska belättna med att herr ecklesiastikministern redan har företagit denna granskning, och skulle vi våga ha ett blygsamt önskemål dessutom — nu när herr ecklesiastikministern ändå fått klart för sig, att det inte ligger någon sorts angrepp i denna vår önskan — att han skulle

Anslag till utgivande av tidskrifter m. m. (Forts.)
vilja ytterligare titta på saken, äro vi naturligtvis glada och tacksamma för det.

Vad det överhuvud taget skulle tjäna till att stryka en sak, som ger uttryck för en — jag påpekade det förut och vidhåller det fortfarande — från lekmannasynpunkt mycket naturlig önskan, när det gäller rationalisering, det kan jag inte förstå.

Herr statsrådet **Engberg**: Herr talman! Jag kan inte neka mig nöjet att vara en smula obarmhärtig mot den siste talaren.

Står man här och hävdar, att sammanslagningar kunna ske, då är man också skyldig att exemplifiera. Jag ber herr Olsson se på dessa tidskrifter och säga, vilka av dem som representera samma fack och kunna ersättas av en enda.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Jag är alltid glad, när människor äro obarmhärtiga mot mig, ty jag tycker inte om att man visar sig barmhärtig. Men när herr ecklesiastikministern kräver, att jag, med den sakkunskap jag kan ha, skall ta fram vissa tidskrifter, som här äro angivna, och säga, vilka jag eller de övriga ledamöterna i statsutskottet haft i tankarna, när vi framställde detta önskemål, så kan jag verkligen i det fallet inte tillmötesgå honom. Vi fingo en lista, dels på tidskrifter, som hade anslag, dels på tidskrifter, för vilka anslag begärdes, och det var åtskilliga av ledamöterna på andra avdelningen, lärda och olärda, som undrade, om här inte möjligen funnes sådana tidskrifter, som kunde sammanslås, varigenom man skulle kunna få en mer rationell användning av de medel, som ställdes till förfogande. Det föll ingen vare sig lärd eller olärd in att säga, att så är det.

Nu säger herr ecklesiastikministern, att det är en skyldighet för riksdagens ledamöter, som undra över någonting, varom de inte ha fackkunskap, att hålla inne med denna sin undran i stället för att framlägga den inför riksdagen och Kungl. Maj:t. Jag ber än en gång få fästa uppmärksamheten på hur pass blygsamt och försiktigt utskottet uttalat sig. Det vill ifrågasätta, huruvida det utan olägenhet för vetenskapen är möjligt att göra detta, helt enkelt. Det säger inte på någon punkt: »Vi veta, att det är möjligt!» Vi säga, populärt uttryckt, ungefär så: »Det här var en förfärlig lista, och när vi titta på den, tycka vi, att det kanske kunde vara någon idé att se på saken ur rationell synpunkt och undersöka, om här inte föreligger någon som helst möjlighet att använda denna summa på ett bättre sätt.» Jag har förfärligt svårt att tänka mig, att utskottets ledamöter i det fallet på något sätt skulle ha överskridit anständighetens och den goda tonens fordringar, vare sig mot riksdagen eller mot Kungl. Maj:t.

Herr statsrådet **Engberg**: Herr talman! Jag konstaterar för det första, att den ärade talaren blev mig svaret skyldig på min direkta fråga, för det andra att han nu vill göra troligt, att här har endast uttalats en förmodan, en undran i det blå, huruvida inte o. s. v. Men, herr Olsson, redan i skolan fingo både herr Olsson och jag lära oss, att det skall finnas ett sammanhang mellan en motivering och en konklusion. När man drar den konklusionen med hänvisning till den motivering man givit, att man kan sänka det begärda anslaget med 10,000 kronor, och sålunda motiverar denna sänkning med det, som herr Olsson nu för kammaren förklarade vara en undran, då må jag säga, att jag inte känner igen riksdagens statsutskott, ty det brukar stå på mycket bastantare mark än att bygga en slutsats på en motivering så ut i det blå.

Anslag till utgivande av tidskrifter m. m. (Forts.)

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag beklagar att herr ecklesiastikministern litade på sitt goda minne. Det kan han i allmänhet göra utan att riskera något, men den här gången hade det varit bättre, om han hade haft utskottsutlåtandet i handen i stället för att lita på minnet.

Den konklusion, som han här vill pådyvla oss, ha vi inte dragit. Den konklusion, som vi drogo, var den, att förhållandevis rikligare understöd i så fall torde kunna beviljas de tidskrifter och lärda verk, som befinnas böra erhålla statsbidrag. Det är mycket möjligt, att vi i fråga om logisk skärpa även på denna punkt, när vi drogo den slutsatsen, ha gjort oss skyldiga till något fel, som vi äro tacksamma att få upplysning om av herr ecklesiastikministern såsom sakkunnig på området. Men det är den slutsatsen vi dragit — inte någon annan.

Sedan börjar ett nytt stycke rörande motiveringen varför vi inte höjde med mer än 10,000 kronor, och det lyder så: »Återgången till tidigare rådande förhållanden i avseende å anslagets belopp synes, såsom skett i fråga om ett flertal andra, kulturellt betydelsefulla anslag under åttonde huvudtiteln, kunna ske i något långsammare takt än Kungl. Maj:ts förslag innebär.» Där ha vi en annan motivering än den, som herr ecklesiastikministern — säkerligen inte i någon ond mening, utan bara i hastigheten — ville pådyvla oss.

Herr Undén: Herr talman! Jag ber endast att få uttala mig i överensstämmelse med dem, som förordat reservationen i denna fråga. Jag ber att få understryka, att statsutskottet dels har erkänt, att man bör återgå till det tidigare högre anslaget, ehuru i något långsammare takt, och dels också medgivit, att man borde tilldela vissa av dessa publikationer ett större anslag än de för närvarande ha. Under sådana förhållanden har alltså statsutskottets majoritet också erkänt, att det ingalunda vore något slöseri att ge det begärda högre anslaget.

Den, som i likhet med mig i åtskilliga år varit med i ecklesiastikdepartementet och i detalj granskat varje särskild ansökan, måste komma till samma slutsats som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att det vid ytligt betraktande av denna lista visserligen kan te sig, som om här kunde göras åtskilliga indragningar, men att när man granskar varje särskild ansökan och väger dem mot varandra, det visar sig mycket svårt att utan verkliga olägenheter ytterligare reducera anslagen. Jag tror för min del, att det är av ytterst stor betydelse, att man nu kommer fram till ett något högre belopp för detta anslag och ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan, såvitt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, bifalla denna framställning oförändrad; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pauli* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 214, röstar

Ja;

Anslag till utgivande av tidskrifter m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan, såvitt den skiljer sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorde framställning, och bifalles denna framställning oförändrad.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

*Anslag till
understöd åt
skönlitterära
författare.*

Punkten 215.

Kungl. Maj:tt hade föreslagit riksdagen att till understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst för budgetåret 1937/1938 anvisa ett anslag av 20,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft en inom första kammaren av herr *T. Nerman* m. fl. väckt motion (I:2), vari hemställts, att riksdagen måtte med ändring i Kungl. Maj:ts förslag besluta, att till understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst för åren 1937—1939 anvisa ett anslag av 120,000 kronor, därav för budgetåret 1937/1938 40,000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herr *Nermans* m. fl. berörda motion (I:2), till Understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst för budgetåret 1937/1938 anvisa ett anslag av 25,000 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka anvisande av ett anslag av 30,000 kronor för ändamålet.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Denna punkt gäller ett kulturanslag av så blygsam storleksordning, att knappast någon i riksdagen egentligen från sparsamhetssynpunkt borde kunna rikta någon anmärkning däremot. Det gäller ett anslag till understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst, vilket hittills utgått med 10,000 kronor. Kungl. Maj:tt föreslår för nästa budgetår oförändrat belopp. I en motion har föreslagits en höjning av detta anslag till 40,000 kronor. Enligt den vid punkten fogade reservationen, vartill ett par ledamöter av utskottet ha anslutit sig, går anslaget inte upp till högre belopp än 30,000 kronor.

Jag är verkligen ledsen för att man i reservationen kommit att föreslå detta belopp och inte det, som av motionärerna begärts, ty det hade verkligen inte fallit mig in att vilja pruta på motionärernas begäran. Men att så skett i reservationen beror endast på det förhållandet, att jag råkade vara borta från avdelningen — för övrigt den enda gången, tror jag, det hänt — då förslaget behandlades, och därför försatte tillfället att yrka bifall till förslaget om den högre summan, och sedan ansåg det säkrare att gå med på en kompromiss om 30,000 kronor. Det kompromissades emellertid i utskottet ytterligare om en sänkning av detta belopp, men då kunde jag inte följa med längre. Jag tyckte nämligen, att det fick vara någon måtta på prutningen.

Jag vet inte, om någon av kammarens ledamöter skulle vilja opponera emot

Anslag till understöd åt skönlitterära författare. (Forts.)

det påståendet, att ett lands skönlitteratur är en av landets största kultur-tillgångar. När man tänker på den andliga kulturen och dess vårdare i ett land, tänker man mest på präster och lärare, men det finns också andra att tänka på, nämligen författare och konstnärer.

Från dessa synpunkter sett kan det ju då anmärkas, att det är rätt svårt att veta vilket anslagsbelopp som borde komma i fråga, då det gäller direkt understöd åt skönlitterära författare. Vi ha nyss diskuterat en summa, som jag själv tycker är ganska blygsam, när det gäller understödande av lärda verk och publikationer, vari vetenskapsmän skulle få tillfälle att producera sig, men när jag å andra sidan tänker på det understöd, som författarna skulle erhålla från det allmänna, när man föreslår ett belopp av 20,000 kronor därtill, tycker jag dock, att disproportionen är stor. Ifall man känner sig tveksam på den punkten, skulle man kunna se efter, vad staten i de andra nordiska länderna anser sig ha råd att kosta på författarna i form av understöd, och då finner man, att Sverige, det största av dessa länder, i det avseendet intager en allt annat än hedrande ställning. Till och med i Finland har staten gjort oerhört mycket mer för författarna i det hänseendet än i Sverige, ty i Finland utgå pensioner och understöd till författare till ett betydligt högre belopp än de 30,000 kronor, som i reservationen föreslås som understöd åt svenska författare. I Norge finns det tio stycken s. k. diktergager på vardera 1,600 kronor, d. v. s. tillsammans 16,000 kronor, men dessutom få författarna år efter år av lotterimedel 25,000 kronor, varför således motsvarande understöd till författarna i Norge t. o. m. är något högre än enligt motionärens förslag. I Danmark har man, fastän Danmark ju är betydligt mindre än Sverige, anslagit inte mindre än 95,760 kronor i budgeten för detta ändamål, som vi här i den svenska budgeten nöja oss med att upptaga 20,000 kronor till.

Det är, herr talman, nästan litet genant att hålla ett långt tal för ett så blygsamt anslag som det ifrågavarande, och i den förhoppningen, att kammaren skall vara besjälad av samma intresse för den högre kulturen, som den sista voteringen, som gick emot mig, visade förefanns, skall jag inte framhärda med någon längre motivering, utan ber, herr talman, att med det sagda få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande av mig och herr Lindström fogade reservationen, vari yrkas ett anslag av 30,000 kronor i stället för det av utskottet föreslagna på 25,000 kronor.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr **Pauli**: Herr talman! Jag skulle föreställa mig att de, som icke närmare känna till utskottsbakgrunden till denna frågas läge i kammaren, äro en smula förvånade över att finna en enda reservant för det större beloppet, medan den övriga delen av statsutskottet befinnes vara besjälad av en mindre grad av kulturellt intresse än herr Oscar Olsson ansåg sin ståndpunkt representera. Saken är emellertid den, att såsom herr Oscar Olsson nyss för sin egen del sanningsenligt bekände, han inte var närvarande i avdelningen, när frågan diskuterades. Resultatet blev då, att man fick två olika ståndpunkter i avdelningen. Somliga ledamöter ställde sig på Kungl. Maj:ts förslag, och andra tänkte sig kunna få fram ett förslag om ett anslag av 30,000 kronor, vilket var det högsta belopp som man överhuvud taget kunde få någon avslutning till inom avdelningen. Vid utlåtandets justering, då herr Oscar Olsson var med, ansträngde man sig på denna punkt liksom på en mängd andra punkter i detta utskottsutlåtande att få till stånd en sammanjämkning av me-

Anslag till understöd åt skönlitterära författare. (Forts.)

ningarna, vilket, som kammarens ledamöter torde ha observerat, har lyckats i ganska många fall och vilket medfört, att behandlingen av åttonde huvudtiteln i år icke blivit en fullt så pressande arbetsprestation för kammaren som den ibland tillförne varit. Vi lyckades också i detta fall få till stånd en kompromiss. Vi ansågo, att författarna vore bättre betjänta med att vara säkra på riksdagens bifall till en ökning av anslaget upp till 25,000 kronor än med en reservation om ett anslag, som var 5,000 kronor högre men som skulle gå ovissa öden till mötes i kamrarna. Även i utskottet utvecklades stor vältalighet — det ber jag att få försäkra — i fråga om skönlitteraturens betydelse i ett lands kultur och författarnas prekära ställning sedan lång tid tillbaka. Jag minns, att bland annat citerades Bellmans vackra strof vid Lidners död:

»Skalderna ha sällan råd
att en bror i graven sänka,
knappt till svepningen en våd
mindre facklorna, som blänka.
Visen mildhet, visen nåd
mot poeten Lidners änka!»

Allt detta tillsammans med samförståndsstämmningen gjorde, att vi redan på avdelningen i utskottet fingo till stånd en kompromiss på 25,000 kronor, och då tycker man, att herr Oscar Olsson borde ha accepterat detta faktum. Det hör, med förlov sagt, till vår vanliga utskottskutym, att man, när en kompromiss träffats, går med på den. Nu vet jag, att herr Oscar Olsson blir mycket vredgad på mig, när jag säger detta, men jag har litet svårt att förstå, uppriktigt sagt, varför han skall uppträda här och demonstrera med en ståndpunkt, vilken han själv mycket väl vet är praktiskt ogenomförbar. I statsutskottet gäller kanske mer än annars, att politiken är det möjligas konst, och då vet jag inte vad det skall vara för glädje med att sträcka sig över det möjliga i detta fall.

Jag ber emellertid få försäkra, att vi, som stå bakom förslaget om den något lägre summan, icke äro besjälade av något mindre intresse för den sak det här gäller än någon annan och att vi hoppas mycket varmt, att vårt land så snart som möjligt skall kunna visa ett lika stort och levande intresse som våra nordiska grannländer för stödandet av denna viktiga sida av vårt kulturliv. Jag betraktar det beslut, som jag hoppas att kammaren skall gå att fatta i enlighet med utskottets hemställan, såsom ett steg på vägen mot detta synnerligen önskvärda mål.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nerman: Herr talman, mina herrar! I denna punkt föreligger ju frågan om ett stats understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst, och det är i det sammanhanget inte alls tal om författarnas rättsliga ställning eller förhållanden i övrigt. Jag har därför inte någon anledning att här komma in på den juridiska författarfrågan i dess helhet.

När svenska staten med stipendier uppmuntrar skönlitteraturen, är det väl emellertid åtminstone i någon mån också i en känsla av, att staten vill kompensera författarna på något sätt för den exploatering av deras andliga egendom, som staten ju själv bidrar till genom anslag till biblioteks rörelse. När understöden började utdelas, funnes visserligen inte statsunderstöden till biblioteken. Men i någon mån var det väl ändå redan då en sorts kompensation för den sämre rättsställning, som författarna intaga gentemot andra jämför-

Anslag till understöd åt skönlitterära författare. (Forts.)

bara intellektuella arbetskrafter, och den synen på saken är väl ändå mer berättigad i våra dagar. När författarna i våra dagar börja kräva sin juridiska auktorsrätt bättre lagskyddad — och det är den stora frågan, — ha också de statliga understöden kommit att av många författare betraktas som en allmosa i stället för en rätt. Jag skall inte här gå in på det berättigade eller oberättigade i den synen. Så mycket kan jag emellertid kanske tillåta mig säga till den här föreliggande punkten, att författarnas rättsfråga alltjämt är olöst och att den som alla rättsfrågor kommer att kräva sin lösning, tills den blir löst, vare sig det nu skall bli i form av ett eller ett par års karantän för utlåning eller på annat sätt. Statens skönlitterära understöd är en sak, författarnas juridiska rätt är en annan. Och understöden kunna aldrig ersätta rätten.

Men vad nu understödet beträffar, har statsutskottet varit vänligt att, nära nog enhälligt, principiellt stödja den motion, som har väckts av mig och några andra kammarledamöter med krav på höjning av anslaget. Utskottet säger sig anse »att staten har orsak att verksammare än nu sker understödja den svenska litteraturen», och utskottet hänvisar till, att de andra skandinaviska länderna ha betydligt högre anslag än de 20,000 kronor, som ha utgått lika i över 15 år här i landet. Utskottet meddelar också, såsom herr Oscar Olsson nyss citerade, hurusom Finland årligen ger cirka 35,000 kronor, Norge 48,500 kronor och Danmark nära 97,000 kronor till skönlitteraturens understöd. Så kommer statsutskottet och föreslår, att Sverige ökar sitt anslag från 20,000 till 25,000 kronor.

Man har här talat om det möjligas konst i politiken. Är det verkligen fråga om det möjligas konst här? När jag tänker på hur man här från regeringen kommer med krav på ett anslag, som blir vida större, visserligen ett engångsanslag, för att försörja en del Sverige alldeles ovidkommande element, som sökt sig skydd i en legation i ett land, där det pågår en kamp, måste jag säga mig, att proportionerna inte äro de riktiga.

Självklart äro motionärerna — och jag antar också författarna — i stort sett tacksamma för den ökning, som detta i alla fall innebär, men kunna herrarna undgå att se och jämföra de siffror från Skandinavien i övrigt, som statsutskottet självt har anfört, med de siffror, som ange det belopp, som man nu föreslår, utan att säga sig, att det ändå verkar en smula snålt vid jämförelsen med länder, som äro både mindre i folkmängd och sämre ställda i statsfinansiellt hänseende. Och det begärda anslaget på 40,000 kronor skulle, som motionärerna framhålla, knappast ha berett några större svårigheter för en statsbudget på 1,000 miljoner kronor eller en kulturbudget på 191 miljoner.

Det är nu meningslöst att yrka bifall till motionens begäran om ett anslag av 40,000 kronor, men då herr Oscar Olsson inom utskottet har reserverat sig för åtminstone 30,000 kronor, ber jag att få yrka bifall till herr Olssons reservation.

Häri instämde herrar *Schlyter, Fredrik Ström, Knut Petersson och Bergman.*

Herr Olsson, Oscar: Först och främst skulle jag vilja rätta ett misstag, som jag gjorde mig skyldig till i mitt förra anförande, då jag angav vilka som stodo bakom reservationen. Den ärade kammarledamot, vars namn jag nämnde tillsammans med mitt, finnes inte antecknad i utskottsutlåtandet för reservationen. Han röstade med mig i statsutskottet och tänkte reservera sig. Jag brydde mig inte om att så noga granska i det tryckta utlåtandet vilka som stodo för reservationen och visste inte, att jag stod ensam. Detta är emellertid en sak av mindre väsentlig betydelse.

Anslag till understöd åt skönlitterära författare. (Forts.)

Vad sedan beträffar det som herr Nerman anförde om författarnas juridiska rätt på grund av exploateringen av deras verk o. s. v., får jag förklara, att jag verkligen blev litet ledsen över att denna omstridda sak skulle dragas in i debatten. Men då herr Nerman inte gjorde något väsen av den, skall jag inte ingå på något bemötande i den punkten. Jag begärda egentligen ordet för att påpeka det egendomliga sätt, varpå herr Pauli använde sig av detta tillfälle att framlägga interiörer från statsutskottets behandling av denna fråga. Det framgick därav ganska tydligt en förtretad stämning över att någon medlem av statsutskottet, i detta fall jag, skulle visat sig speciellt kulturintresserad, vilket herr Pauli naturligtvis med goda skäl ansåg sig kunna opponera emot, eftersom han är minst lika kulturintresserad som jag. Men att på grund av denna stämning framställa saken, som om jag på avdelningen skulle ha gått in för en kompromiss, vilken jag sedan i statsutskottet föll ifrån, är fullkomligt oriktigt. Det är naturligtvis så, att när man går med på en kompromiss, skall man hålla den, och det brukar jag också göra. Jag har aldrig någonsin gått med på den kompromiss, som herr Pauli här talar om, utan när jag i avdelningen anslöt mig till förslaget om 30,000-kronorsanslaget, skedde det därför, att jag kunde gå med så långt i kompromiss, men inte längre. Det är naturligtvis statsutskottsledamöters lika väl som andra människors rätt att, även om de varit med ett stycke, vägra att gå längre än till den kompromiss, som från början bjudits. Detta är en struntfråga, som nu dragits upp, och jag förstår inte vad det skall tjäna till att på detta sätt komma med insinuationer mot kamrater i utskottet.

Jag ber att helt få instämma i de synpunkter, som herr Nerman anlade på frågan, bortsett från de s. k. juridiska, som lägo vid sidan om ärendet, och jag vidhåller således, herr talman, mitt tillstyrkande av bifall till reservationen.

Herr Pauli: Jag ser mig nödsakad att begära ordet ännu en gång och kan då konstatera, att min förutsägelse, att vännen Oscar Olsson skulle bli vredgad, har slagit in. Men jag vill påpeka för honom, att det inte var jag, som började med att referera vissa interiörer från utskottets behandling av denna fråga, utan det var han, som gjorde det. Jag var ju tvungen att i någon mån förklara för kammaren det egendomliga i att herr Olsson här stod ensam som reservant för det ena beloppet, medan ett för övrigt kompakt enigt utskott stod för det andra. Att jag då förklarade, att dessa 25,000 kronor bero på en kompromiss och uttalade min förvåning över att herr Oscar Olsson icke anslutit sig till denna kompromiss, tycker jag kan vara tillåtet utan att väcka herr Oscar Olssons olympiska vrede.

För övrigt vill jag inte fortsätta med något personligt gräl med min högt värderade utskottskamrat, utan vill bara säga, att om kammaren skulle vilja följa honom, har jag naturligtvis inte något däremot. Men jag har uttalat vissa dubier om den möjligheten och fastslagit, att om kammaren följer utskottet, så har kammaren i alla fall ökat på anslagssumman och därmed tagit ett steg emot en bättre sakernas ordning.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Oscar Olsson vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till understöd åt skönlitterära författare. (Forts.)

Herr *Olsson, Oscar* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 215, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr *Oscar Olsson* vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 216—228.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 229.

Lades till handlingarna.

Punkterna 230—241.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 242.

Lades till handlingarna.

Punkterna 243 och 244.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckta motioner angående anordnande av småbrukarkurser m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med vissa bestämmelser rörande till människoföda avsedd mjölk och grädde m. m.

*Förordnings-
förslag ang.
pastörisering
av mjölk och
grädde.*

I en till riksdagen den 22 januari 1937 avläten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 55, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen antaga vid propositionen fogat förslag till förordning med vissa bestämmelser rörande till människoföda avsedd mjölk och grädde m. m.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, med förklarande att det genom propositionen framlagda förslaget till förordning ej kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, måtte för sin del antaga i utlåtandet infört förslag till förordning med vissa bestämmelser rörande till människoföda avsedd mjölk och grädde m. m.

Förordningsförslag ang. pastörisering av mjölk och grädde. (Forts.)
Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johansson* i Uppmälby och *Granath*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan, att förevarande proposition ej måtte av riksdagen bifallas;

2) — beträffande lydelsen av 5 § i förordningsförslaget — av herrar *Alfred Andersson*, *Jacob Hansson*, *Carlström* och *Gustafson* i Kasenberg.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Sederholm**: Herr talman! I avseende å föredragningen av detta ärende hemställer jag, att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att till en början föredrages det av utskottet framställda förordningsförslaget paragrafvis, med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist; att sedan förordningsförslaget blivit genomgånget, utskottets hemställan föredrages; att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Det av utskottet framlagda förordningsförslaget.

1 §.

Denna paragraf lydde:

Med mjölk och grädde förstås i denna förordning kommjölk och därav erhållen grädde.

Herr **Granath**: Herr talman! Ehuru jag förstår, att det är hopplöst att söka övertyga kammaren om att den bör fatta ett annat beslut än det andra kammaren fattat, vill jag dock i största korthet redogöra för vad som varit avgörande för mig vid mitt ställningstagande till denna fråga.

I den kungl. propositionen föreslås, att inom område i stad eller å landet, där hälsovårdsstadgans föreskrifter rörande stad gälla, skall förbud för försäljning av mjölk och grädde, som ej är pastöriserad, införas, alltså ett pastöriseringstvång endast för den del av landet, som lyder under hälsovårdsstadgan för rikets städer. Om det nu är så som det framhålles i den kungl. propositionen, att det endast är en hälsovårdsfråga på det sättet att den opastöriserade mjölken är hälsovådlig för konsumenterna, borde väl ändå den föreslagna åtgärden bli gällande för hela landet och inte bara inom vissa områden såsom nu föreslagits. Konsumenterna komma annars i detta avseende på landsbygden i sämre ställning än i städerna. Av utskottets betänkande framgår, att redan nu, enligt vad utskottet inhämtat, försäljningen av opastöriserad mjölk inom rikets tre största städer endast utgör 5 % av den försålda konsumtionsmjölken och motsvarande tal för städer och större samhällen mera sällan överstiger 10 %. Av den kungl. propositionen framgår att redan 1933, enligt en inom svenska mejeriernas riksförening gjord sammanställning från de till riksföreningen anslutna 730 mejerierna, den försålda konsumtionsmjölken varit pastöriserad till 76 % . Då, herr talman, den här föreslagna tvångspastöriseringen i huvudsak kommer att omfatta de städer och samhällen, där redan nu den försålda konsumtionsmjölken är pastöriserad intill 90 å 95 % på frivillighetens väg, så förefaller det som om den lagstiftning, som här är ifrågasatt, skulle vara överflödig.

Även om man inte kan göra gällande, att den föreslagna tvångspastöriseringslagen tillkommit av andra skäl än de i propositionen anförda, nämligen de sa-

Förordningsförslag ang. pastörisering av mjölk och grädd. (Forts.) nitära och hälsovårdande, så tror jag att tidningen Landsbygdens folk vid sitt återgivande av propositionen omedelbart efter dess framläggande för riksdagen kommer sanningen ganska nära när den skriver under en stor fet rubrik, *Ett dräpslag mot pytsäkeriet. Konsumtionsmjölken skall pastöriseras*, följande: »Det verkliga dräpslaget mot pytsäkeriet utgör den lag angående pastörisering av konsumtionsmjölk, vilken jordbruksministern i dagarna framlagt för riksdagen, och som man får hoppas också skall genomföras. Den närmaste följden av denna lag torde bli att flertalet pytsåkare måste gå mejerivägen för att få sin mjölk saluförd, vilket endast är att hälsa med tillfredsställelse, med hänsyn till den oerhörda vikten av att jordbrukarnas egna mejerierorganisationer helt få hand om mjölkmarknaden.»

Om man av detta får den uppfattningen, att det väsentliga med den här föreslagna lagstiftningen är att ge mejerierorganisationerna en monopolställning när det gäller försäljningen av konsumtionsmjölk i de större samhällena inom landet, det vill säga de samhällen där hälsovårdsstadgan är gällande, må det vara en förlåtet.

I fråga om värdet av den föreslagna pastöriseringen skall jag ej yttra mig i annan mån än att jag vill hänvisa till vad lantbruksstyrelsen säger om pastöriserad mjölk: »De vetenskapliga auktoriteterna synas icke vara eniga om betydelsen ur olika synpunkter av pastörisering av mjölk. Sålunda synas olika meningar råda om långtids- och lågpastöriseringens effektivitet i fråga om dödandet av skadliga mikroorganismer och smittoämnen. I allt fall torde det vara ovedersägligt att mjölken genom pastöriseringen förlorar en del för den mänskliga organismen synnerligen värdefulla beståndsdelar.» Av detta yttrande förefaller det som om vetenskapen och de sakkunniga ej äro eniga om värdet av pastöriseringen ur hälso- och hygienisk synpunkt. Däremot synes man vara enig om att mjölken efter pastörisering förlorar en del av de förnämsta beståndsdelar den innehåller.

Men om nu faran är så stor som man gör gällande i fråga om tuberkulosmitta, förefaller det mig som om erfarenheten från till exempel Skåne och Norrbotten borde ha en viss betydelse. I Skåne och över huvud de sydligare delarna av landet har ju tuberkulosen bland nötkreaturen härjat svårast, då den däremot hos människorna varit minimal — under en procent enligt statistiken — under det i Norrland tuberkulosen bland människorna är större än i någon annan landsända — över två procent enligt statistiken — medan däremot tuberkulos hos nötkreaturen är nästan okänd.

Då jag anser att ett genomförande av den tvångspastörisering som här är ifrågasatt ej har den betydelse ur hälsovårdssynpunkt som man vill göra gällande, men att den, på grund av den monopolställning i fråga om mjölkförsäljningen i de större samhällena som mejerierorganisationerna härigenom få, sannolikt kommer att leda till höjda mjölkpriser och därmed en minskad konsumtion av mjölk, vilket i varje fall för jordbrukarna ej borde vara önskvärt, säger jag, herr talman, att få yrka avslag å utskottets förslag och bifall till den av herr Johansson i Uppmälby och mig avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herr *Ericsson, Carl*.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Då den siste ärade talaren ifrågasatte, huruvida syftet med det här framlagda lagförslaget uteslutande var att tillgodose de hygieniska synpunkterna, eller om någonting annat låg bakom, anser jag det angeläget att redan från början nämna något om detta.

Jag skulle då i första hand vilja hänvisa till min företrädare i ämbetet in-

Förordningsförslag ang. pastörisering av mjölk och grädde. (Forts.)
om jordbruksdepartementet, som uppdrog åt 1933 års mejeritredning att undersöka denna sak. Jag förmodar att hans mening var att få utrett, huruvida det kunde åstadkommas sådana förbättringar beträffande konsumtionsmjölken, att den stora allmänheten kunde få ökad tillit till detta nödvändiga och hälsosamma födoämne. Jag kan inte tänka mig att avsikten var någon annan, och jag kan heller inte tänka mig att den utredning som gjorts haft någon annan utgångspunkt. Därutöver skulle jag vilja säga, att mina åtgärder icke förestavats av något annat motiv än min uppfattning, att det icke blott är ett konsumenternas utan även ett producenternas intresse, att det födoämne det här gäller kommer till konsumenterna i ett så tillfredsställande skick som det överhuvud taget är möjligt. Den siste ärade talaren citerade någonting som stått i en tidning, och jag kan ju inte svara för tidningens uppfattning, men jag skulle vilja säga, att en god sak hindrar inte en annan god sak, och det är väl just ett jordbruksintresse, att detta födoämne icke tillföres konsumenterna i vilket skick som helst utan i ett sådant skick, att de verkligen kunna mottaga det med förtroende. Såvitt jag vet är det också alla jordbruksorganisationernas strävan att framställa produkterna i ett sådant skick, att de bli av konsumenterna efterfrågade.

Det är klart att priset på konsumtionsmjölken kan bli så lågt, att man har svårt att få det att gå ihop med hänsyn till kostnaderna för distribution och det ena med det andra, men särskilt med det nu rådande världsmarknadsläget torde det i regel vara så, att den del av den svenska mjölken som går till direkt konsumtion ger producenten det största nettot, vadan det ur producenternas synpunkt är ett obetingat intresse att få ökad avsättning för mjölken på detta sätt.

Från motståndarna anföres det även som skäl mot reformen, att dess tillämpning är begränsad till vissa områden eller samhällen. Det var dock på samma sätt när vi införde köttbesiktningstvång här i landet. Varför införde vi köttbesiktningstvång? Jo, enligt min uppfattning därför att vi även i detta fall menade att konsumenterna hade rätt att begära att slippa att få köttet i vilket skick som helst utan ha garantier för att det åtminstone vore fritt från saker som kunde vara vådliga för hälsan. Men vi ansågo oss då icke kunna göra köttbesiktningstvånget obligatoriskt, oberoende av samhällenas storlek, utan vi begränsade det till vissa områden. Jag har nu den erfarenheten att det varje vecka strömmar in ansökningar från kommuner av mycket ringa betydelse med avseende på folkmängden med begäran att få köttbesiktningstvång infört. De hänvisas då till att få besiktningen utförd i någon närbelägen större kommun, där sådan redan försiggår. Jag tror att den känslan allt mer och mer sprider sig hos landsbygdens folk, att man även där vill ha kontroll på ett eller annat sätt över de födoämnen som försäljas till husmödrarna. Jag har för övrigt i denna sak gått utöver de sakkunnigas förslag och velat ha förordningen genomförd i alla samhällen där hälsovårdsstadgan för stad är gällande. Det kan ju i vissa fall vara relativt små fastän tätbebyggda samhällen. I städer och samhällen, där denna stadga icke är gällande, finns det för hälsovårdsnämnden möjlighet att föreskriva att motsvarande bestämmelser skola tillämpas, varigenom även där en verklig kontroll kan åstadkommas.

I andra kammaren anförde den ene av reservanterna, att det icke var någon idé med hela saken, då man icke kunde förbjuda en person i ett samhälle, där förordningen var tillämplig, att fara ut på landsbygden och inköpa mjölk för eget bruk. Det förvånar mig, att man skulle ha lättare att gå med på en så minutiös lagstiftning än på denna mera mjuka och smidiga förordning som icke ålägger den enskilde ett så stort tvång. Jag har ganska svårt att tänka

Förordningsförslag ang. pastörisering av mjölk och grädde. (Forts.)
mig att den siste ärade talaren skulle gå med på att en enskild person skulle förbjudas att gå ut på landsbygden och köpa mjölk, som icke är av den beskaffenhet som man här i författningen ansett sig böra föreskriva. Han får ju dock icke forsla in den till samhället och utminutera den till andra. Det sades i andra kammaren, att han kan åsamka sig en sjukdom genom den mjölk han själv konsumerar och sedan smitta ned grannarna inom ett samhälle, där förordningen gäller, men det blir väl hälsovårdsnämnden som får se upp med sådant. Hälsovårdsnämnden kan ju förbjuda folksamlingar under tider då smittsamma sjukdomar uppträda, och den får väl även i fall som detta ingripa för att förhindra spridning av vissa sjukdomar. Jag förmodar att detta icke skall vara omöjligt.

Jag har gått något utöver utredningens förslag i fråga om mjölk från tuberkulinundersökta besättningar och även besättningar som stå under klinisk kontroll, då jag har ansett att de av utredningen ifrågasatta åtgärderna icke varit tillräckliga. Även mjölk från en reaktionsfri besättning, som får säljas opastöriserad, bör stå under viss kontroll av hälsovårdsnämnden. Jag har nämligen erfarenhet från ett grannsamhälle i min hemtrakt, där man sålde mjölk från reaktionsfria besättningar men där de hygieniska förhållandena i ladugården icke voro sådana som de borde vara. Det inträffade verkligen sjukdomsfall, nämligen halsfluss, som övergick till blodförgiftning i samtliga fallen. Det var på fjorton dagar eller tre veckor icke mindre än fem personer som avledo genom denna sjukdom. Jag menar, att även mjölken av andra orsaker behöver ställas under kontroll, för att konsumenterna skola få något mera trygghet.

Det är klart att det finns många som sälja på detta sätt, som anse att detta blir ytterligare ett tvång för producenterna, och det finns enskilda intressen som icke gärna vilja underkasta sig detta tvång. Men jag menar att man bör underordna sig det helas intresse, som är att förtroendet för denna nödvändiga konsumtionsvara ökas och därigenom också avsättningen för densamma.

Medan jag har ordet skulle jag vilja säga att jag icke har någon erinran att göra mot den ändring som utskottet föreslår beträffande 5 §. Man bör ju icke göra en lag som denna krångligare än nödvändigt, och mitt förslag till märkning av kärlen gick ut från vad riksdagen skrev — på jordbruksutskottets tillstyrkan — förra året, nämligen att de som ha mjölk från reaktionsfria eller kontrollerade besättningar skulle få ett visst tillägg. Jag förutsatte att riksdagen ville införa en sådan premiering icke för deras skull som redan hade sådan mjölk utan för att utbreda intresset bland jordbrukarna att skaffa reaktionsfria besättningar och öka produktionen av sådan mjölk. Strävar man efter att så småningom öka produktionen av icke pastöriserad mjölk från reaktionsfria besättningar och dessutom ställer sig den ytterligare kontroll till efterrättelse som i propositionen föreslås, så tycker jag den riktiga vägen är att märka kärlen med den pastöriserade mjölken. Det är ju en övergångstid ända till 1939 i enlighet med de sakkunnigas förslag. Men om utskottet nu har fått de uppgifter, som jag önskade då propositionen skrevs men som då icke stodo till buds, och av dessa framgår att den av utskottet förordade ordningen skulle vara lämpligare och mindre kostsam ur distributionssynpunkt, så har jag ingen invändning att göra mot detta utskottets ändringsförslag utan anser också att man bör försöka den vägen. Framdeles få vi se, om den tanke jag hade när jag skrev propositionen är den riktiga, eller om utskottets tanke är den riktiga. Det är ju omöjligt att säga, att den ena är riktig och den andra oriktig, och därför kan jag vara med om den ändring som utskottet föreslagit.

Förordningsförslag ang. pastörisering av mjölk och grädde. (Forts.)

Herr **Sederholm**: Efter detta ganska fullständiga bemötande av den förste ärade talarens skäl för avslag på propositionen kan jag här fatta mig relativt kort. Jag vill först vända mig mot hans påstående att syftet med denna lag — vilket särskilt skulle varit vägledande vid behandlingen i utskottet — icke skulle vara de hygieniska och sanitära förbättringar som lagen kommer att medföra utan en viss strävan att ge mejerierorganisationerna monopol på försäljningen av konsumtionsmjölk. Detta är, åtminstone vad beträffar utskottet, icke riktigt. Jag kan försäkra att för utskottet samma synpunkter ha varit dominerande och bestämmande, som enligt herr statsrådets upplysningar legat till grund för propositionen. Jag är inte heller övertygad om, att den citerade tidningens uppfattning att det skulle bli ett dråpslag för »pytsåkarna» är riktig. Om man med »pytsåkare» menar sådana producenter som själva distribuera till konsumenterna den mjölk de producera, alltså i regel mindre jordbrukare, så bli de visserligen hindrade i denna sin näring, som den nu bedrives, och bli nödsakade att vidtaga vissa hygieniska åtgärder med avseende å framställningen av mjölken. De måste finna sig i att deltaga i det arbete, som bedrives eller organiseras över hela landet och som avser bekämpandet av tuberkulosen, antingen genom den bangska metoden för åstadkommande av reaktionsfria besättningar eller genom den kliniska metoden, som endast kräver vissa periodiskt återkommande besiktningar genom veterinär med uteslutande av djur, som kunna anses producera smittofarlig mjölk. Den senare metoden är ju så litet kostnadskrävande och så föga besvärlig, att dessa pytsåkare säkerligen, om de vilja fortsätta med sin hantering, utan särskilt betydande kostnader kunna ansluta sig till densamma. Men det är också en annan sak som kommer att krävas av dem om de skola fortsätta, och det är att de underkasta sig en hygienisk kontroll av ladugårdarna, något som nu icke förekommer. Det kan väl icke vara annat än i sin ordning att de som direkt distribuera mjölk till konsumenterna underkasta sig kontroll även beträffande de förhållanden under vilka mjölken framställles.

Herr statsrådet påpekade fördelarna med detta i allmänhet, och jag vill alldeles särskilt säga, att just med tanke på de s. k. pytsåkarna böra dessa förbättrade kontrollbestämmelser — utan att pressa fram något monopol från mejerierorganisationernas sida — kunna bereda konsumenterna större trygghet med avseende på beskaffenheten och godheten av den mjölk som erbjudes dem.

Det är ju klart att en sådan reform knappast kan tänkas bli genomförd över hela landet på en gång. Men risken för landsbygdens befolkning är ju oerhört mycket mindre. En person på landsbygden kan ju genom direkta personliga förbindelser med den gård, som levererar mjölk till honom, på ett helt annat sätt följa dess framställning än en person i en stad eller ett större samhälle kan göra. Det blir helt naturligt en större personlig beröring mellan producenter och konsument, och det blir som sagt mera tillfälle för konsumenten att följa mjölkens framställning. Emellertid är jag övertygad om att denna åtgärd genom att bereda konsumenterna ökad trygghet skall medföra en ökad användning av mjölk och ett ökat förtroende för mjölken som näringsmedel. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Andersson, Alfred**: Till detta utskottsutlåtande har fogats en reservation, undertecknad av mig jämte tre andra av utskottets ledamöter. Denna reservation gäller 5 § i förordningen. Vi ha här hävdadt den mening — och det är i varje fall min bestämda övertygelse — att vad departementschefen har skrivit i propositionen är riktigt. Jag fick nu höra att herr statsrådet var beredd att släppa sin uppfattning på denna punkt, vilket i någon mån förvånade mig. Utskottets motivering för sitt ställningstagande till märknings-

Förordningsförslag ang. pastörisering av mjölk och grädde. (Forts.)
tvånget är att det icke minst ur ekonomisk synpunkt är klokast att föreskriva märkningstvång för minsta delen av den mjölk som går ut till konsumenterna. Ja, det är riktigt, åtminstone för närvarande, att den pastöriserade mjölken överväger, men man kan enligt min och mina medreservanterns mening icke se frågan ur alltför kort synvinkel utan det är snarare skäl att se den på ganska lång sikt. Det har på sista tiden inträffat något som mycket starkt talar för att den mening departementschefen uttryckt i propositionen angående märkningen är den riktiga, och jag vågar säga, att det icke torde dröja så värst länge, i varje fall när det gäller landsbygden och städerna ute i landet, innan den pastöriserade mjölken kommer att representera den minsta mjölmängden.

Man har ju inom utskottet talat om statistiken angående tuberkulos bland nötkreaturen, och det har nämnts att var tredje ko skulle vara behäftad med tuberkulos. Detta är emellertid en statistik som icke håller, och den torde i en mycket snar framtid behöva göras om, såvida den verkligen skall visa något. Riksdagens åtgärder i följd att med ekonomiskt bidrag uppmuntra och i någon mån forcera fram en undersökning av våra nötkreatur och underlätta för jordbrukarna att gå med på en sådan ha åtminstone i min ort framkallat ett livligt intresse för sådana undersökningar, och många resultat föreligga redan. Jag kan säga att det i huvudsak är glädjande resultat som man kommit till.

Jag hade nu senast under påskferierna ett samtal med ett par veterinärer, som sköta om denna undersökning. De ha kunnat konstatera, att besättning efter besättning är reaktionsfri, någonting som man inte tidigare har vetat om, därför att statistiken är byggd på ett alltför litet material. Bakom de undersökningar, som på hösten 1936 lågo till grund för statistiken, låg ett mycket litet antal besättningar, i regel stora sådana, detta av vissa skäl. Man hade undersökt besättningarna hos djurägare, som gått in för avelsdjursuppfödning, och en hel del, som tillhöra kontrollföreningar o. s. v. och velat få fram reaktionsfria besättningar. Man lät undersöka dessa och fann, att nästan i regel äro dessa större besättningar behäftade med tuberkulos. Nu har det emellertid under denna korta tid visat sig, att det finns städer, som kunna bjudas enbart reaktionsfri mjölk. Jag kan t. ex. nämna Simrishamn. Av veterinären där har jag fått den upplysningen, att man där har överskott på reaktionsfri mjölk. Om resultatet av dessa undersökningar, som givetvis komma att fullföljas, även i fortsättningen blir lika glädjande, stå vi snart i det gynnsamma läget, att befolkningen i det stora flertalet av vårt lands städer kan bjudas enbart reaktionsfri mjölk. Men då skola vi tänka på vad utskottsmajoriteten sagt, att märkningstvånget skall gälla för den minsta kvantiteten mjölk, detta av rent ekonomiska skäl. Vi äro ganska snart där, att den minsta kvantiteten är den pastöriserade mjölken. Men när så är, förvånade det mig, att departementschefen inte försvarade sin egen proposition något kraftigare.

Jag förstår, att det är lönlöst att framställa något yrkande, därför att andra kammaren redan beslutat i denna fråga och följt utskottet, men jag kan i alla fall inte underlåta att framhålla dessa synpunkter.

Det har sagts inom utskottet, att om det beslut, som nu skall fattas, visar sig vara felaktigt, är riksdagen oförhindrad att fatta ett nytt beslut om ett år eller två. Ja, det är klart, att detta är möjligt, men jag tycker i alla fall, att det hade varit konsekvent att taga hänsyn till de omständigheter, som nu föreligga.

Det har ju också sagts — inte här i kammaren men på annat håll — att det bara är en tidsfråga, när även den reaktionsfria mjölken skall undergå pastörisering. Jag vill livligt hoppas, att ett sådant beslut aldrig kommer att fattas eller i varje fall inte på mycket länge än. Ty om det bara skulle göras en antydan i den riktningen, kan man ju redan nu tänka sig konsekvenserna därav. Följden skulle bli den, att hela det intresse, som uppstått bland lantbrukarna

Förordningsförslag ang. pastörisering av mjölk och grädde. (Forts.)
att låta undersöka sina djurbesättningar för att komma fram till reaktionsfria djur och alltså kunna producera reaktionsfri mjölk, skulle strypas. Det förvånar mig inte, om de skulle bli synnerligen missbelåtna inför en sådan situation. Det är en kostnadsfråga för dessa jordbrukare att låta undersöka sina besättningar, och förestår ett sådant beslut, komma de säkerligen att resonera som så: Vad tjänar det till att göra dessa undersökningar, när även den reaktionsfria mjölken inom en snar framtid kanhända skall pastöriseras.

Herr statsrådet sade i sitt anförande, att det bör vara angeläget att kunna bjuda konsumenterna så ren och frisk och bra mjölk som det överhuvud taget är möjligt att göra. Ja, vi äro på god väg att kunna göra detta, ty med god och bra mjölk menar jag sådan, som är ren och reaktionsfri, kontrollerad. Det är sådan vi sträva efter, och det är sådan konsumenterna vilja ha, så långt jag känner deras önskemål. De äro inte så angelägna om pastöriserad mjölk som man tror på vissa håll. Man kan gott bortse från Stockholm, Göteborg och Malmö, ty där bjuds överhuvud taget ingenting annat än pastöriserad mjölk. Det är ju på det sättet med den pastöriserade mjölken, att konsumenterna måste köpa extra grädde för sina hushåll, vilket de slippa, om de få reaktionsfri mjölk, ty om de köpa den på kvällen och låta den stå över till morgonen, ha de grädde nästa dag utan att behöva köpa sådan extra. Det veta konsumenterna om, och i den ort där jag bor samt i närmaste stad önska konsumenterna — det är jag fullt förtrogen med — ingenting högre än att få lov att köpa enbart reaktionsfri mjölk.

Jag skall inte upptaga tiden vidare härmed, därför att jag förstår, att något annat beslut än det som andra kammaren fattat väl inte är möjligt, men jag tillåter mig i alla fall, herr talman, att yrka bifall till den av mig m. fl. under-tecknade reservationen.

Herr von Stockenström: Herr talman! Den siste ärade talaren har ju uteslutande uppehållit sig vid 5 § i den föreslagna lagen, den som handlar om märkningen av mjölk. Jag vill då endast säga, att det ju är alldeles uppenbart, att man, för att kunna kontrollera lagens tillämpning, på något sätt måste kunna särskilja den pastöriserade och den ej pastöriserade mjölken. Ett märkningsförfarande måste tillämpas, och det är då närmast en lämplighetsfråga, om man därvid skall föreskriva, att ett märke, en etikett, på ett eller annat sätt skall åsättas den pastöriserade mjölken eller den ej pastöriserade. Den siste ärade talaren har närmast utgått från den synpunkten, att eftersom i en hel del samhällen den pastöriserade mjölken utgör den mindre delen, är det lämpligast att föreskriva, att just den skall märkas. Han har också framhållit, att i hans hemtrakt har det visat sig, att det finns många reaktionsfria besättningar, och man kommer kanske framdeles att kunna räkna med att den övervägande delen av den mjölk, som tillföres där belägna samhällen, kommer att härröra från sådana. Det är alldeles uppenbart, att så är fallet på många håll i landet, och det är mycket glädjande, att det vid dessa undersökningar visar sig, att tuberkulosen kanske inte har fullt så stor utbredning som man har befarat.

Se vi emellertid på landet i dess helhet, är det nog tyvärr ändå så, att det återstår ofantligt mycket att göra, innan vi få flertalet av våra besättningar reaktionsfria. Det kommer nog tyvärr att dröja ännu ganska länge, innan ens den större delen av våra kreatursbesättningar verkligen är tuberkelfri.

Herr Andersson sade också, att skulle man föreskriva pastöriseringstvång även för reaktionsfri mjölk, skulle jordbrukarnas intresse för tuberkulokampen komma att minskas. Ja, jag tror inte, att det blir så. Denna lag är ju fakultativt lagd. Antingen skall mjölken härröra från besättningar,

Förordningsförslag ang. pastörisering av mjölk och grädde. (Forts.)
som deltaga i tuberkuloskampen och stå under kontroll av hälsovårdsnämnden, eller också skall mjölken vara pastöriserad. Eftersom jag redan från början deltagit i utredningen om denna lag, vill jag säga, att man ganska snart kom underfund med, att man inte kunde tänka sig ett ovillkorligt pastöriseringstvång, utan man fick gå på denna alternativa linje. Jag skulle tro, att det är den, som kommer att bli den bärande även i framtiden. Jag tror därför inte, att man i framtiden kommer att föreskriva, att all mjölk skall vara pastöriserad. Detta hindrar naturligtvis inte, att en hel del mjölk, som kommer från reaktionsfria besättningar och säljes till mejerier, i alla fall kommer att undergå pastörisering, även om det inte är lag på det. Vi få också därvid komma ihåg, att det inte är nog med att vi utrota tuberkulosen i våra besättningar. Det finns många andra smittämnen och sjukdomar, som mjölken kan sprida, och vill man vara fullt säker på att inte få med sådana smittämnen i mjölken, finns såvitt man nu känner ingen annan väg att gå än pastöriseringens.

Sedan vill jag säga till herr Andersson, att tuberkuloskampen inte betingas bara av möjligheten att kunna sälja tuberkelfri mjölk, utan den föres också av många andra skäl. Man vill få en överhuvud taget frisk besättning, och det visar sig nog i längden, att det också är lönande.

Angående märkningsfrågan vill jag vidare framhålla, att i alla de större städerna och inte minst i de allra största är den alldeles övervägande delen av den mjölk, som saluföres, redan nu pastöriserad. I Stockholm, Malmö och Göteborg är det knappa 5 procent, som inte är pastöriserad, och jag vet, att om man ser på andra samhällen i vårt land, som tillhöra den kategori, vilken faller under lagen, visar det sig, att den övervägande delen av den mjölk, som säljes där, redan är pastöriserad. Då förefaller det ändå, som om rent praktiska skäl talade för att när man nu skall särskilja dessa kategorier av mjölk, man stadgar, att den mindre delen, den ej pastöriserade, skall märkas. Herr statsrådet har också själv medgivit, att detta kanske är det lämpligaste förfarandet, och han har inte haft någon erinran att resa däremot.

Herr talman! Medan jag har ordet, vill jag också gärna begagna tillfället att säga några få ord till herr Granath. Jag är litet förvånad över att inte herr Granath och hans medreservant ha väckt någon motion i denna fråga, en motion, som gått ut på att få lagen utsträckt att gälla inte bara i samhällena utan även på hela landsbygden. Inte heller ha reservanterna i utskottet yrkat på en sådan utsträckning. Det hade i så fall kunnat ske ganska lätt; genom att bara taga bort några få ord i en viss paragraf hade man fått lagen att gälla i hela landet. Men något sådant yrkande har man inte gjort, utan man yrkar avslag på hela förslaget. Jag skulle ha ansett det önskvärt, att få en lagstiftning, som varit tillämplig över hela landet och som tryggade, att alla som köpa mjölk fingo fullgod kvalitet. Men det är alldeles klart, att ute på landsbygden skulle det möta ytterligt stora svårigheter att genomföra en tillförlitlig kontroll i detta avseende. Det är ju ändå så, att ett mycket stort antal jordbrukare, både större och mindre, sälja mjölk i små partier, en och annan liter, till personer som bo i närheten. Det kan icke komma i fråga att föreskriva, att den mjölken skall vara pastöriserad, och inte heller kan man kräva, att all mjölk skall komma från besättningar, som deltaga i tuberkuloskampen. Jag tror inte, att vi ha kommit så långt ännu. Det är möjligt att vi hinna dit med tiden, och jag hoppas, att vi skola göra det ganska snart, så att lagen kan skärpas, men jag tror inte, att det är möjligt nu, och jag tror, att kontrollapparaten därvidlag skulle komma att bli alldeles för vidlyftig.

Sedan har det sagts av herr Granath, att detta skulle vara ett slag mot fri-

Förordningsförslag ang. pastörisering av mjölk och grädde (Forts.) leverantörerna. Jag skall inte uttala mig närmare om motivet för denna lagstiftning. I det betänkande, som framlagts i ärendet av mjölk- och mejeritredningen, har ju inte talats ett ord om dessa organisationsfrågor, utan man har utslutande anlagt de rent hygieniska synpunkterna. Jag vill endast säga, att man inte kan påstå, att det blir mycket stora svårigheter för den enskilde frileverantören att fortsätta att sälja mjölk. Som utskottets vice ordförande framhållit, behöver han inte göra annat än att ansluta sig till den kliniska kampen, vilket ju icke är förenat med några större svårigheter eller kostnader, och vidare att ställa sig under kontroll av hälsovårdsnämnden; det är inte heller någonting öoverkomligt att vidtaga vissa hygieniska åtgärder, som kunna vara betryggande.

Vad sedan angår värdet av pastöriseringen, skall jag inte här upptaga någon större debatt därom. Herr Granath och hans medreservant ha åberopat en viss tveksamhet från lantbruksstyrelsens sida rörande pastöriseringens värde. Jag vill då endast erinra om att mjölk- och mejeritredningen gjorde en synnerligen ingående sammanställning beträffande vetenskapens och försöksverksamhetens rön på detta område. Man tog reda på vad såväl den inländska som den utländska litteraturen hade att säga på det området, och jag vill hänvisa till den bilaga härom, som fogats till utredningen. Jag vill också, då herr Granath åberopade ett visst uttalande — från lantbruksstyrelsens sida — gärna anföra medicinalstyrelsen, som livligt tillstyrkt utredningens förslag, vilket ju också sedan kommit att ligga till grund för propositionen.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare därpå att ifrågavarande paragraf skulle förkastas; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med öovervägande ja besvarad.

2—4 §§.

Godkändes.

5 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Kärl, vari mjölk eller grädde som i 4 § avses transporteras eller utbjudes, skall vara tydligt märkt med namnet å den gård eller det mejeri, varifrån varan levererats, samt, då fråga är om pastöriserad mjölk eller grädde, därjämte med ordet »pastöriserad».

(i utskottets förslag:)

Kärl, vari mjölk eller grädde som i 4 § avses transporteras eller utbjudes, skall vara tydligt märkt med namnet å den gård eller det mejeri, varifrån varan levererats, samt, då fråga är om opastöriserad mjölk eller grädde, därjämte med orden »ej pastöriserad».

Enligt den av herrar *Alfred Andersson*, *Jacob Hansson*, *Carlström* och *Gustafson* i Kasenberg vid utlåtandet avgivna reservationen hade reservanterna ansett, att förevarande paragraf borde erhålla den lydelse, som föreslagits av Kungl. Maj:t.

Herr Andersson, Alfred: Jag skall be att få yrka att paragrafen måtte få den formulering, som begäres i den reservation, jag och ett par andra undertecknat, och som är densamma som Kungl. Maj:ts.

Förordningsförslag ang. pastörisering av mjölk och grädde. (Forts.)

Herr Sederholm: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen enligt utskottets förslag samt vidare därpå att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits av Kungl. Maj:t; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Aterstående delar av ifrågavarande förordningsförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i avseende å förordningsförslaget.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtande av visst område inom Ljungbyheds municipalsamhälle till föreningen Ljungbyheds församlingshem;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av två till övningsfältet vid Rosenholm hörande markområden;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av vissa markområden till Karlsborgs kommun i Skaraborgs län och Sorsele kommun i Västerbottens län; samt

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kroonegendomar och lägenheter från sådana egendomar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 50, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar om anslag till byggnadsarbeten, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag och under hänvisning till vad departementschefen i ämnet anfört hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen må till Om- och nybyggnadsarbeten för statens historiska museum m. m. för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 1,101,000 kronor.

Anslag till byggnadsarbeten för statens historiska museum m. m.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herr Oscar Olsson ansett, att utskottet bort tillstyrka anvisande av ett reservationsanslag av 1,002,000 kronor för ändamålet.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det är inte någon kulturfientlighet från min sida, som gör, att jag här vill spara 99,000 kronor, ty jag är lika intresserad av statens historiska museum och kulturföremålen där som kanske nå-

Anslag till byggnadsarbeten för statens historiska museum m. m. (Forts.)
gon annan, men de 99,000 kronorna har jag ändå inte kunnat smälta. Dessa 99,000 kronor har nämligen Kungl. Maj:t ansett, att man bör bevilja, fastän, som Kungl. Maj:t själv säger, det må framhållas, att frågan om skyddsanordningar av denna art för vissa slag av statsegendom ännu ej i princip varit utredd. Vad är det för princip, som Kungl. Maj:t inte har fått utredd men som man ändå ger sig in på här? Jo, det är principen att anordna bombsäkra rum för museiföremål.

Jag förstår ju, att under den våg av försvarsvilja, som går över vårt folk, är det rätt så svårt att opponera på någon punkt, och det synes ju också därav, att jag står som ensam reservant, att det inte är någon annan, som har brytt sig om den här saken. Jag förstår Kungl. Maj:t, när Kungl. Maj:t, fastän saken inte är principiellt utredd, ändå i detta fall — eftersom Kungl. Maj:t är inriktad åt det hållet — inte har ansett sig kunna vägra att ställa pengar till förfogande, då sprängningsarbeten, som det heter, i alla fall måste göras. Nu tycker jag emellertid, att det bör vara måtta även med försvarsviljan. Så länge det gäller människorna, så kanske det inte är någon ting att diskutera om just nu, men när man utsträcker denna försvarsvilja därhän, att man t. o. m. utan en ordentlig utredning på förhand går in för att inrätta bombsäkra valv för museiföremålen, så tycker jag, att det går litet för långt. Om så olyckligt skulle hända, att vårt folk bleve anfallet av, som man på det ena hållet är rädd för, en sovjetluftflotta eller av, som man väl på det andra hållet är rädd för, en nazistluftflotta, så tycker jag, att det för mig personligen spelar ganska liten roll, hur det går med museiföremålen, hur värdefulla de än kunna vara. Jag förstår ju, att det är en mycket omodern och ganska kättersk uppfattning, och jag skall visst inte trötta ut kammaren med något längre anförande i denna fråga, men jag kunde inte personligen slå mig till ro med att denna fråga skulle avgöras utan någon som helst anmärkning. Utan att göra mig några illusioner ber jag därför, herr talman, att med den lilla motivering, som jag här har förebragt, få yrka nedsättning av det begärda anslaget med de 99,000 kronor, som skulle användas till bombsäkra skyddsrum för museiföremålen. Jag tror sanningen att säga, att vårt försvar, för den händelse det skulle komma till krig, kan gynnas bättre genom att dessa 99,000 kronor och de följande hundratusentals eller miljoner kronor i anslag för samma ändamål, som det kan bli tal om, användas för kulturella uppgifter än för sådana ändamål som detta.

I herr Oscar Olssons yttrande instämde herr *Andersson, Anders*.

Herr Pauli: Herr talman! Liksom vid ett nyss passerat tillfälle har det här återigen inträffat, att herr Oscar Olsson står såsom ensam reservant emot det övriga statsutskottet. Jag kan mycket väl förstå, att han velat uttrycka sin personliga mening, men han kan väl knappast ha haft några större förhoppningar om att genomdriva den. Jag kan också knappast tro, att han haft några större förhoppningar, att kammaren skulle i större utsträckning än utskottet sentera hans synpunkter på denna sak. Det hela är ju ett enkelt praktiskt spörsmål, som ligger till på det sättet, att man håller på att bygga det nya historiska museet på en tomt, som delvis utgöres av fast berggrund och där alltså sprängningsarbeten ändå måste utföras. På den punkt där man nu befinner sig kan man, om man så vill, utsträcka dessa sprängningsarbeten därhän, att man även vinner ett skyddsrum under berget för de ytterst dyrbara samlingar, på vilkas förvaring i museet staten i övrigt lägger ned miljoner. Då kan det väl inte synas vara ur vägen, att man kostar på sig detta i jämförelse med totalsumman relativt blygsamma belopp för att skaffa sig så-

Anslag till byggnadsarbeten för statens historiska museum m. m. (Forts.)
kerhet i fråga om föremålen bevarande. Jag tycker inte, att man, som herr Oscar Olsson ville, bör draga in detta i en allmän debatt om försvarsvilja och inte försvarsvilja. Det är naturligtvis omöjligt för oss att sortera upp vad vi i händelse av en krigsolycka för vårt land skulle vilja särskilt skydda eller icke, men när här nu föreligger den möjligheten att under loppet av det pågående byggnadsarbetet vidtaga dessa särskilda anordningar, så kan jag verkligen inte se något hinder för ett sådant beslut däri, att statsmakterna icke i övriga fall ha träffat något principiellt avgörande om byggandet av skyddsrum i alla möjliga sammanhang. Herr Oscar Olsson har ju dock erkänt, att om en sådan principutredning ännu inte har verkställts, så ha dock sådana skyddsrumsanordningar träffats i vissa fall. Och varför man inte skulle göra det här, när man nu står på den punkten av byggnadsarbetet, att så att säga ett osökt tillfälle erbjuder sig att infoga detta i byggnadsarbetet, har jag litet svårt att förstå.

Med all aktning för de allmänna synpunkter, som herr Oscar Olsson utgått ifrån, kan jag alltså inte finna dem vägande i detta sammanhang, utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Oscar: Det finns faktiskt en synpunkt, som den föregående talaren förbigick och som jag inte hade tänkt komma in på, om det inte hade blivit debatt i ärendet. Det är en gammal statsutskottssynpunkt, att man skall vara försiktig, när Kungl. Maj:t anmäler någonting av rent principiell betydelse. Man skall i så fall vara försiktig med sina beslut och uttalanden, därför att det kan hända, att det annars blir ett föregripande av den kommande utredningen. Jag var inte intresserad därav, men ur den synpunkten hade det varit ganska angenämt, ifall någon reservation hade gjorts av statsutskottet, som hindrat en uttolkning i dylikt föregripande syfte.

Jag har ingen anledning att frångå mitt yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som uppredades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 3—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.

Lades till handlingarna.

Punkten 7.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

Punkten 9.

Utskottets hemställan bifölls.

Anslag till
ändrings-
arbeten m. m.
vid vissa
seminarier.

Punkten 10.

I denna punkt hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning och under hänvisning till vad av departementschefen anförts, hemställt, att riksdagen måtte för budgetåret 1937/1938 anvisa

a) till ändringsarbeten m. m. vid folkskoleseminarierna i Göteborg, Lund och Umeå ett reservationsanslag av 48,500 kronor;

b) till tillbyggnadsarbeten vid småskoleseminariet i Lycksele ett reservationsanslag av 61,000 kronor;

c) till ändringsarbeten m. m. vid småskoleseminariet i Härnösand ett reservationsanslag av 19,000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Pauli* och *Rahmn*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Pauli: Herr talman! Jag hoppas, att kammaren ursäktar, att jag med några ord upptar tiden för att motivera, varför en reservation av mig och herr Rahmn har fogats till denna punkt. Meningen med denna blanka reservation är inte att framställa ett avslagsyrkande på något av momenten under punkt 10, utan meningen är att göra ett påpekande för kammaren, som möjligtvis kan ha inflytande på den vidare behandlingen av ombyggnadsarbetena vid Lundaseminariet. Det är nämligen av det som innefattas i punkt 10 endast folkskoleseminariet i Lund, som det här gäller. Statsutskottets andra avdelning har vid en resa i vår haft tillfälle att betrakta denna seminariebyggnad i samband med den allmänna byggnadsplanen för universitetets och länslasarettets kommande behov, och likaså ha departementschefen och chefen för byggnadsstyrelsen under ett besök i Lund under våren granskat samma sak och kommit till vissa resultat. Jag skall inte länge uppehålla mig vid denna fråga, men jag vill påminna kammaren om det faktum, att byggnadsplanen, som innebär en utvidgning av det redan stora lasarettområdet i Lund, vilket ju samtidigt tjänar den medicinska undervisningen därstädes, den byggnadsplanen måste förutsätta en utvidgning norrut, alltså just i den riktning, där seminariets nuvarande tomt ligger. Det är, såvitt man kan se, den enda riktning, i vilken det framtida utbyggandet av denna både för sjukvården och den vetenskapliga undervisningen utomordentligt viktiga institution kan företagas. Jag kan meddela, att efter vad jag inhämtat av chefen för byggnadsstyrelsen är utredning redan igångsatt för att undersöka, huruvida det möjligtvis kan ställas så, att den nuvarande seminariebyggnaden kan tillgodogöras för lasarettets och den medicinska undervisningens behov i händelse att en utvidgning av lasarettområdet åt detta håll skulle komma att beslutas. Dessutom vill jag tillägga, att det för seminariet självt skulle vara uteslutande en fördel, om det finge sina lokaler flyttade till en annan del av staden. Detta utvecklade rektorn vid vårt besök där nere; jag skall här inte närmare säga på vilka grunder. Under sådana förhållanden, då man alltså måste räkna med den eventualiteten, att detta område och därpå belägna byggnader i en kanske icke alltför avlägsen framtid kommer att behöva disponeras av staten och länet för andra ändamål än de nuvarande, måste man ju fråga sig, om det är praktiskt att nu nedlägga några större summor på om- och tillbyggnader av seminariet.

Jag vill inte yrka avslag på Kungl. Maj:ts framställning om 27,000 kronor för skolköksanordningar i seminariet, men jag vill erinra om, att vad som ytterligare tillkommer ett följande år, är frågan om anslag till ny gymnastiksal, ett förslag, som går löst på inemot 200,000 kronor. Jag skulle gärna se, om de herrar, som nu äro närvarande i kammaren och höra på vad som påpekas, ville draga sig dessa saker till minnes då denna fråga ånyo kommer upp.

Anslag till ändringsarbeten m. m. vid vissa seminarier. (Forts.)

Redan detta utlägg på 27,000 kronor kan ju synas vara obetänksamt i nuvarande situation; men man kan å andra sidan alltid resonera så, att under de år, som komma att gå innan en eventuell lösning av byggnadsfrågan i den riktning, jag antytt, kommer till stånd, komma dessa skolköksanordningar att ha gjort så pass mycket skäl för sig, att inte pengarna behöva anses vara bortkastade.

Det är av dessa skäl som jag, herr talman, tillåtit mig göra dessa observationer, men det är också av dessa skäl som jag inte ansett mig böra framställa något yrkande.

Herr Olsson, Oscar: Eftersom intet yrkande framställts, är det tämligen onödigt att draga upp någon vidlyftigare debatt här i detta ämne, ty det bör väl vid denna tidpunkt för kammarens ledamöter vara ganska klart, att det inte kan vara någon ansvarslös obetänksamhet som gjort, att utskottet inte skrivit något i denna fråga. Såsom herr Pauli själv medgav, är det tämligen säkert under den eventualitet, han framställde, att undersökningar komma att bli gjorda, innan några större summor läggas ned på om- och tillbyggnader. Och de 27,000 kronorna var han ju själv medveten om att man skulle få valuta för. Jag tycker, att detta framträder i så mycket skarpare belysning, då man tänker på de 99,000 kronor, som riksdagen nyss beslutat anslå utan att just få någon valuta för dem.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 11 och 12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om upphävande av 46 § 3 mom. förordningen den 11 juni 1926 (nr 207) angående tillverkning och beskattning av brännvin, m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande tillämpning i vissa fall av bestämmelserna i lagen den 30 juni 1934 (nr 444) om ändring i vissa delar av lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänstnehavares rätt till pension; och

nr 27, i anledning av framställningar angående ersättning till vissa personer i anledning av skada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo lagutskottens memorial nr 1, i anledning av remiss från båda kamrarna av Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av ett i Haag den 27 mars 1931 dagtecknat protokoll angående erkännande av den fasta mellanfolkliga domstolens behörighet att tolka i Haag avslutade konventioner i internationellt privaträttsliga ämnen.

Ang. återlämnande från lagutskottet av en dit remitterad kungl. proposition.

Ang. återlämnande från lagutskotten av en dit remitterad kungl. proposition.
(Forts.)

Detta memorial lydde:

»Riksdagens båda kamrar ha till behandling av lagutskott hänvisat Kungl. Maj:ts proposition nr 210 rörande godkännande av ett i Haag den 27 mars 1931 dagtecknat protokoll angående erkännande av den fasta mellanfolkliga domstolens behörighet att tolka i Haag avslutade konventioner i internationellt privaträttsliga ämnen.

Jämlikt § 7 i gällande reglementariska föreskrifter för riksdagen få lagutskotten hemställa, att ifrågakvarande proposition må till riksdagens kamrar återlämnas.»

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag ber få hemställa, att kammaren måtte besluta bifalla utskottens hemställan och hänvisa den kungl. propositionen till utrikesutskottet.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad herr andre vice talmannen där-
under hemställt.

*Om arrenda-
torsklassens
tryggande
m. m.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckt motion om den stora arrendatorsklassens tryggande och frigörelse samt de talrika ofullständiga jordbrukens komplettering med tilläggsjord genom lag.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 195, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära skyndsamma förslag till den stora arrendatorsklassens tryggande och frigörelse samt de talrika ofullständiga jordbrukens komplettering med tilläggsjord genom lag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) — beträffande frågor rörande arrendelagstiftningen — att motionen i förevarande del icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

B) — beträffande frågan om komplettering av ofullständiga jordbruk — att motionen i förevarande del icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herr *Lindhagen*, som på återopade grunder hemställt, att riksdagen ville

1) hos Kungl. Maj:t anhålla om klargörande uppdrag åt 1936 års arrendeutredning att syssla även med den stora arrendatorsklassens frigörelse; samt

2) hos Kungl. Maj:t anhålla om klargörande instruktion åt 1936 års egna-hemsutredning, att den ägde allvarligt även syssla med de talrika ofullständiga jordbrukens komplettering med tilläggsjord.

Herr Lindhagen: Herr talman! Här föreligger en stor fråga, som kommer slå sig igenom, hur långsam väg den än har genom den nuvarande parlamentarismen.

Att i dag yrka bifall till saken, att utveckla denna i en så ogynnsam stund då kammarens intresse är inriktat på att hinna ut listan utan kvällsplenum, är ju vanskligt. Och man har sagt mig, att jag är den enda stötstenen för att uppnå detta lyckliga resultat. Men jag måste ju ändå säga något. Här gäller det i alla fall två försummade stora jordbrukarklasser, som icke ha någon annan än mig att hålla sig till. Dem kan jag aldrig svika och trägen vinner till sist. Det har därför i min motion efter talrika tidigare motioner yrkats, att den stora arrendatorsklassens tryggande och frigörelse samt de talrika ofullstän-

Om arrendatorsklassens tryggande m. m. (Forts.)

diga jordbrukens komplettering med tilläggsjord genom lag måtte föranleda en riksdagsskrivelse.

Det är således två yrkanden, som äro gjorda. Utskottet har förklarat, att bägge sakena ligga under utredning, och således kunna vi avvakta resultatet av densamma. En sådan utredning är emellertid gjord förut genom tre lagkommissioner, Norrlandskommittén, Värmlandsutredningen och jordkommissionen, enligt åt dem lämnade klara och tydliga instruktioner. Och dessa utredningar ha ock utmynnat i förslag och yrkanden.

Nu skola vi efter dessa oprövade kostbara och mödosamma utredningar inlåta oss på kommittéer, som förmodligen äro tillsatta liksom andra tidigare för att försämlra resultatens effektivitet och ingenting annat. Det är således en mycket oekonomisk statskonst, som vi nu äro inne på.

Nu förhåller det sig inte heller så som utskottet sagt, att dessa frågor, som här förekomma, verkligen ligga under utredning. Jag har ju i min reservation med den sakkunskap, som jag i alla fall äger i de här frågorna, visat, att så icke är förhållandet. Och om jag visste, att kammarens ledamöter, både de, som här äro närvarande och de, som befinna sig på något annat håll, läst reservationen, skulle jag inte vidare behöva upptaga kammarens tid med någon utveckling av saken. Men då ju regeln är i riksdagen, att vi inte hinna läsa igenom annat än det, som ligger våra egna intressen och erfarenheter närmast, är det ju givet, att den stora majoriteten inte alls tagit del av saken och inte intresserar sig ett spår för densamma, därför att den inte rör dess egna upplevelser. Detta är naturligt, ty parlamentarismen kan numera inte komma längre, och då få vi finna oss i det.

Jag skall nu inte rekapitulera allt — och det behövs inte heller — den långa strid och den evolution, som lett till det resultat, vi hittills kommit till och de glimtar och förhoppningar för framtiden, som man åtminstone efter trettiosju års arbete skulle kunna komma fram till — just det, som jag kräver.

Vi ha nämligen här i landet kämpat mot jordmonopol. Det är en gammal kungsväg för den svenska jordfrågans genomlidande under tiderna. Det första steget klarerades av diktaturerna Gustav Vasa och Karl XI. Då gällde det prästerskapets och adelns jordmonopol. Nu ha vi plutokratiens jordmonopol, som tagit sig uttryck i industriens skogsförvärv, förvärv från bönderna av jord och skogar, och vidare feodalismens jordmonopol med rötter i gamla tider och förkovran under det oavsedda hägnet av den franska revolutionens näringsfrihet.

Dessa senare två monopol måste man komma till rätta med genom den demokratiska evolutionens statskonst och dess speciella parlamentarism, byggd på partiväsande. Det går långsamt fram, men det går ändå fram. Vad vi kunna uträtta på 37 år även i småsaker — och så lång tid har jag fått vara med, tills vi lyckats få igenom något — kan ju diktaturen göra på en halv timme, men då blir en fråga, hur diktaturen utför saken, och därom kan det råda olika meningar.

Nu gäller det i bägge dessa fall att åstadkomma självförsörjande jordbruk, och det har ju också vår nuvarande jordbruksminister börjat taga initiativet till. Han har uttalat sig skarpt och manligt — jag skulle nästan vilja säga i våra tider modigt — för en sådan sak, i betraktande av att han sitter på ett så vacklande säte som taburetten. Det gäller att låta de gamla bondejordbruken, som nu äro arrendatorsjordbruk, bliva frigjorda från detta beroende och på samma gång få tillagda åt dem ägor, som göra dem någorlunda självförsörjande med inägor, odlingsmark, skogsmark och bete. Det andra gäller de ofullständiga jordbruk, som blivit utbrutna såsom självständiga på ett ytterst ofullständigt sätt. Där gäller det också precis detsamma: att från monopolen söka

Om arrendatorsklassens tryggande m. m. (Forts.)

på ett rimligt sätt till dessa jordbruk, såsom Norrlandskommitténs konservativa medlemmar uttryckte sig, återvinna åt allmogen de odlingsmöjligheter och den andel åtminstone av husbehovsskog, som gingo förlorade genom det sätt, på vilket kronan ovist skänkte förgäves sina skogsdomäner till jordbruket där uppe i Norrland. Nu är detta fortfarande under evig utredning, gudbevars!

Jag har sagt, att detta är utrett på ett mycket fullständigare och målmedvetnare sätt än dessa småkommissioner med vankelmodiga och förströdda instruktioner kunna åstadkomma, vilka därefter kommit till världen med deras barn och barnbarn. De efterkommande utredningarna ha inte kommit med annat än allmosor och undanflykter på sin höjd, och mera kan man knappast begära med sådana instruktioner, som de fått till skillnad från de gamla jordkommissionerna, som fingo sina instruktioner av den patriarkaliska konservatismen och den radikala liberalismen, den senare representerad av ministärerna Staaft och Edén och deras justitieministrar Sandström och Löfgren. Den kan ju inte ske, denna marktilldelning, i dessa bägge fall annat än genom utbrytningar till besuttna jordbruk, vilket är så viktigt.

Men det har i alla fall börjat röra sig något även under de två sista decennierna. Vi ha tagit lärdom av den stora arbetslösheten och på dess grundvalar börja samvetena att röra sig så smått och vi börja tänka på, att vi inte blott behöva konfiskera löst kapital och inkomster genom för ändamålet stiftade skattelagar, utan vi måste också, då det gäller jordbrukarna, se till, att de få en viss tilläggsjord genom utbrytning här *mot ersättning* åt monopolens innehavare. Det är väl en ganska rimlig och from agrarreform i alla fall.

Jag har nu, herr talman, hoppat över en stor del av vad jag skulle vilja säga, för att talmannen skall bli nöjd med mig, och jag fortsätter då endast med slutet av mitt tillämnade anförande. Jag tycker nämligen om talmannen, ty man kan resonera med honom!

Hur är det nu med denna utredning? Jo, för att nå detta behövs nödvändigt såsom bakgrund en rätt till expropriation, vilken leder till frivilliga avtal, och den rätten har man på andra sociala områden genomfört. Varför skola vi inte göra det även här? Därmed voro vi på det klara 1904: landshövdingen greve Douglas, lantbruksstyrelsens chef generaldirektör Feilitzen, domänstyrelsens chef Fredrik Wachtmeister efterträdd av styrelsens byråchef Kinberg och generalsekreteraren i överståthållarämbetet Berlin, vilka voro de fyra konservativa majoritetsledamöterna i Norrlandskommittén, och vi fyra liberaler som slöto upp med dem. Så var det också tre framstående och karska representanter för bolagsindustrien, nämligen Arvid Lindman, Frans Kempe och härads-hövding Claëson från Dalarna. Men nu måste vi tänka på den här utredningen, som utskottets ordförande Sigfrid Hansson nyss under mitt anförande korresponderade med borgmästaren i Malmö om, vilken senare sålunda väl får söka klara utskottet från reservationens avslöjanden och oföväntade yrkanden.

1922 avskaffades jordkommissionen, därför att den äventyrade att alltjämt komma med allvarliga betänkanden, vilka sökte gå åtminstone någorlunda till botten av frågorna på ett dock hänsynsfullt sätt. Då tillsattes de här andra småkommittéerna, och här sitter nu i kammaren den nuvarande justitieministern Westman, som inte är jurist men i alla fall en framstående man på många sätt, det erkänner jag, och passar på med sin eviga fiendskap mot den sociala jordfrågans lagvägar, liksom han uthålligt gjorde det i andra lagutskottet. Jag önskade, att även Bramstorp sutte här, ty han är dessa angelägenheters eventuella ideal för närvarande enligt mina dock ovissa förhoppningar.

1925 fick en av de nya kommittéerna till instruktion att icke befatta sig med

Om arrendatorsklassens tryggande m. m. (Forts.)

expropriationsfrågan. Kan man tänka sig en sådan hänsynslöshet i en sådan här fråga! Jag skulle inte ha velat åtaga mig ett så förnedrande uppdrag och inte få syssla förutsättningslöst med den sociala jordfrågan eller också skulle jag underlåtit att följa en sådan instruktion. Nu började emellertid regeringen ställd inför livet självt så småningom att ångra sig. 1933 framlades ett förslag om införande av rätt till expropriation, men man var så obekant med förhållanden och saker, att detta förslag insattes i allmänna expropriationslagen utan något förstånd på att man icke fick, såsom vederbörande då gjorde, föreslå att all jord skulle vara underkastad expropriation i stället för att det borde inskränkas till de stora jordmonopolen. Redan därför föll förslaget också, föll med rätta.

1934 hade emellertid jordbruksministern kommit till den uppfattningen, att »starka skäl» talade för behovet av rätt till expropriation — det sade han i en proposition — men då riksdagen icke ville veta av expropriation året förut, vågade han inte framlägga förslag härom. 1935 yttrade han i en proposition att »stort behov» av sådan lagstiftning förelåg. Men 1936 påkallades av jordbruksministern i en proposition behovet av effektiv jordanskaffning inom Västerbottens och Norrbottens län, men ordet expropriation, det enda effektiva medlet, omnämndes icke ens i den propositionen.

Sedan tillsattes 1936 års *egnahemsutredning*. Ordförande i denna var lantmäteriets chef generaldirektör Malmberg, som fick allmänt uppdrag att verkställa utredning och avgiva förslag rörande egnahemsverksamheten och andra med statens verksamhet på det sociala jordområdet sammanhängande frågor. I slutet av instruktionen säges, att frågan om expropriationen också borde komma under övervägande men, tillade han, i allmänhet torde — sådana realiteter böra inte avfärdas med ordet »torde» — jord kunna förvärfvas frivilligt, men i undantagsfall »torde» det möta hinder att kunna erhålla jord genom frivilliga avtal. En sådan instruktion! Det är alldeles oriktigt, då man säger så. Man bör inte skriva så utan skriva antingen att jord kan erhållas men att det finns undantag eller också att det i allmänhet inte finns någon möjlighet att komma fram till den här saken, att få jord.

Således återigen ett svävande på målet. Alltså det starka behovet från 1933 — 1935 blev sedan åter tämligen bortkommet.

Så tillsattes 1936 års *arrendeutredning*. Denna fick i uppdrag att »förutsättningslöst» utreda arrendatorsfrågan, och i instruktionen uppräknades en hel del saker, som skulle undersökas, men frigörelsen och dess expropriationsfråga omnämndes inte. Arrendatorernas frigörelse undantogs även — under tystnad i motiven såvitt jag minns — från uppräknningen i 1933 års proposition om expropriation av de socialt erforderliga fallen av dylik omtanke. Döljer sig bakom dessa upprepade täckelser över arrendatorsklassens slutliga emancipation en betänksamhet mot att beröva industrien odlingsmark, på vilken det växer skog och som industrien ville behålla, och att därför skall det hellre få växa skog på sådan mark än jordbruksprodukter, som dock representera högre kultur och som jorden avkastar för varje år? Jag kan inte förstå det på annat sätt.

Men så kommo en torpare och två vederlikar in i andra kammaren, och det tog skruv. De väckte 1935 på eget bevåg en motion och det resulterade i, att expropriationsrätten bl. a. för arrendatorernas frigörelse förkastades 1935 i andra kammaren med endast 71 röster mot 69 och i första kammaren med 62 röster mot 40. Då slöto nämligen socialdemokraterna upp kring denna torparmotion tillsammans med motion från mig också förstås, men den senare spelade nog en sekundärare roll, då jag är blott representant för mina s. k. »kända meningar».

Om arrendatorsklassens tryggande m. m. (Forts.)

Nu se vi således, att det inte föreligger någon fullständig och begriplig instruktion för vad dessa kommissioner skola sysselsätta sig med.

Jag har besökt *hovrättsrådet Anderberg*, som är ordförande i arrendeutredningen, och han sade: »Tyvärr ha vi inte någon instruktion härom; i vår instruktion står denna expropriationsfråga inte omnämnd.» Jag sade, att i instruktionen för 1925 års kommitté intogs förbud att befatta sig med expropriation, men nu står saken inte omnämnd. Det är i alla fall ett framsteg, och om en kommittés övervägande uppfordrar till, att den saken också toges under behandling, så är det kommitténs rätt och plikt att göra det, åtminstone fattade de tre äldre lagkommissionerna sin uppgift på det sättet. Ordföranden i egnahemsutredningen *generaldirektör Malmberg*, som av mig också intervjuats, hade ju fått en allmän befogenhet, om än i vaga ordalag, att syssla med expropriation, men egnahemsutredningen kan inte gärna sysselsätta sig med frågan om arrendatorernas frigörelse. Ty arrendatorsfrågan, om än flyktigt berörd även i den senare utredningen, är nu helt lämnad till en annan kommitté, och denna expropriation måste väl därför egnahemsutredningen lämna ur sikte. Vad de kunna göra med de andra expropriationsfrågorna, när de ha denna vaga instruktion, vet man ej. För övrigt har *Malmberg* förklarat för mig, att den frågan ha de inte närmare kommit in på ännu.

Därför har jag formulerat mitt yrkande i utskottet så, att i stället för att yrka bifall till min motion, yrkar jag, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om klargörande uppdrag åt 1936 års arrendeutredning att syssla även med den stora arrendatorsklassens frigörelse, och för det andra hos Kungl. Maj:t anhålla om klargörande instruktion åt 1936 års egnahemsutredning, att den äger allvarligt även syssla med de talrika ofullständiga jordbrukens komplettering med tilläggsjord.

Nu förstår jag emellertid, att utskottets avslagsyrkande naturligtvis går blint igenom, ty det är ju konstitutionell praxis, att vi följa majoriteter; och vart skulle det annars bära hän!

Då får jag i stället tolka en slik utgång så, att då utskottet nu tagit saken på sitt ansvar och sagt, att de här instruktionerna, som äro så ofullständiga, i alla fall måste anses innefatta även det, som de inte tala om, så må väl detta vara ett stöd för de två kommittéernas befogenhet att sysselsätta sig även med de av motionen berörda frågorna. Jag hoppas nu, att de göra det i alla fall, vilket beslut riksdagen än kommer till.

Således, herr talman, yrkar jag bifall till min kläm om ett sådant klargörande uppdrag i instruktionerna. Jag får säga, att frågans framfärd omsider åtminstone i år faktiskt hänger på tre personer, nämligen statsrådet *Pehrsson-Bramstorp*, hovrättsrådet *Anderberg* och generaldirektör *Malmberg*. Måtte de sluta ihop sig till ett triumvirat, som skapar någon reda i det *kaos*, som nu råder på detta område.

Jag skall vidare be att få omtala, att jag föreslagit talmannen införa en konstitutionell praxis och förfara liksom han själv gjorde, då det var fråga om avskaffande av uppresningen vid omröstningsförfarandet, då han hade rättighet att genast påbjuda elektrisk omröstning, eller röstning med räkning, som det kallas. Detta skedde, även i andra kamraren, tror jag.

Nu har också varje ledamot rätt att begära rösträkning för att få till protokollet antecknat det tydliga resultatet — och den där uppflammande tavlan på väggen är ju till för det. Skall i detta fall nu inte räknas och resultatet antecknas i protokollet, alltså detta endast propositionen på avslag »med övervägande ja besvarad», kommer jag att hos den allmänhet och de enskilda, som jag träffar, utlägga detta så, att det kanhända bara var en enda röst, som skilde mellan mig och den stora majoriteten.

Om arrendatorsklassens tryggande m. m. (Forts.)

Därför har jag ifrågasatt hos talmannen att i dag införa den konstitutionella praxis, att, när en enskild ledamot yrkar bifall till sin hemställan och begär votering, så kan han redan från början begära votering med räkning. Därigenom slippa vi en dubbel tidsutdräkt vid omröstningen.

Jag yrkar som sagt, herr talman, bifall till min reservation.

Herr Linder: Herr talman! Jag skall inte bidra till att förlänga diskussionen utan i stället göra, vad jag kan för att förkorta överläggningen, och jag gör det på det sättet, att jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag tackar för detta innehållsrika anförande med sin reträtt från ett fruktlöst försök till ådagaläggande, att kaos är liktydigt med god ordning.

Herr Linder: Herr talman! Jag vill endast korteligen tillägga, att herr Lindhagen har talat tillräckligt också för mig.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Lindhagen vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talman, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herr Lindhagen vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lindhagen* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 111;

Nej — 2.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstodo från att rösta.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckt motion angående arrendators rätt till ersättning av jordägare för täckdikning, vartill statsbidrag utgått; samt

nr 26, i anledning av väckt motion angående tillförsäkrande åt vissa arrendatorer av husrum och vedbrand på livstid från förut arrenderad fastighet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Om ändrade
undervisningsplaner
i svensk
historia.* Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i gällande undervisningsplaner i ämnet svensk historia.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 1, hade herr *Nerman* hemställt, att riksdagen måtte hemställa till Kungl. Maj:t, att i gällande undervisningsplaner i ämnet svensk historia på alla stadier av undervisning måtte inarbetas dels en bred, grundläggande framställning av den svenska hushållningens historia, dels som en särskild, utförlig avdelning »de moderna svenska folkrörelsernas historia».

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motion ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Nerman: Herr talman, mina herrar! Första kammarens första tillfälliga utskott har avstyrkt min motion nr 1 om vissa ändringar i undervisningen i svensk historia. Utskottet har därvid helt och hållet stött sig på ett par infordrade uttalanden av skolöverstyrelsen och historielärarnas förening i Stockholm. Och eftersom de två instanserna äro tämligen belåtna med sin förvaltning och sig själva, så är också utskottet belåtet och tycker, att allt är bra som det är. Utskottet erkänner, att hushållningens och folkrörelsernas historia har »intagit en i viss mån undanskjuten plats» i »tidigare» undervisningsplaner, men nu torde motionärens synpunkter »få anses beaktade» i undervisningsplanerna, och »de samhällsföreteelser som i motionen framhävts» skulle »i nu använda läroböcker tillmätas betydligt större utrymme än motionären förmenar». Och skolöverstyrelsen vakar nog över att undervisningsplanerna efterlevas. Dessutom kan utskottet inte underskriva min mening, att lärarna ofta själva äro i hög grad okunniga om de moderna tidsrörelserna. På grund av vad sålunda anförts avstyrker utskottet min motion.

Nu vill jag i mitt begravningsstal omedelbart göra några medgivanden. Läroböckerna i historia likaväl som undervisningsplanerna äro bättre nu än förr i tiden. Man har också säkerligen i sin kritik en benägenhet att för mycket tänka på sina egna gamla skoltider och att underskatta, vad som i alla fall har vunnits sedan dess. Jag har emellertid här sökt ta hänsyn till det. Vidare erkänner jag, att jag har haft en smula för brått. Formuleringen kunde ha blivit bättre genomtänkt, och framför allt borde jag ha tagit med inte bara svenska historien utan också allmänna historien. Detta så mycket hellre som utan tvivel läroböckerna i svensk historia äro betydligt bättre än de i allmän historia och den sista upplagan av gamla Odhners svenska historia genom K. G. Westman har fått en mer modern och tilltalande utformning än någon annan historielärobok.

Om jag ändå inte böjer mig för utskottet och skolöverstyrelsen, så beror det på min uppfattning, att läroplaner och läroböcker ändå inte äro tillfredsställande, och det tror jag intygas bland annat av den livliga diskussion, som har uppstått i anledning av min motion.

Jag har i min motion begärt att två historiska företeelser skulle få star-

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

kare utrymme än hittills: den folkliga hushållningen och de moderna folk-rörelserna.

Historieböckerna ge alltjämt framför allt *staternas* historia, eller, kanske man kan säga, folkens historia genom staterna. Det är mycket begripligt. Staten är en form för folkets liv och en mycket väsentlig form. Och dess öden äro betydligt lättare att följa med perioder, med årtal, än folkets liv i övrigt. Därtill kommer, att historien hittills har skrivits så, och att det därför är lättare att följa den gamla banade vägen och svårt att bryta ny väg.

Men det där historieskrivandet efter stater ha sina svagheter, svagheter som bäst komma till synes nu, när kritiken vaknar i vår tid och vill ha in folkets liv ur andra och flera synpunkter, det ekonomiska, det kulturella o. s. v.

Man har hittills tämligen planlöst följt en indelning i perioder, ärvd efter fursteenväldets tid, då historieskrivning väsentligen var äreminnesdikt. Man saknar perspektiv och blandar om vartannat det ekonomiska, det tekniska, det sociala, det politiska, det kulturella, det personliga, det statliga, det internationella. Och man söker sig genom virrvarret fram utmed statens och statsledarnas händelsekrönika. Man lär ännu väsentligen ut historia efter regentlängderna och krigen. Nu vill jag klart säga ifrån, att jag inte har något emot, att historien sysslar med kungar och krig. Där monarkerna ha spelat en roll, där skola de med, och krigen äro gudnås så grundläggande historiska fakta, att de inte få gallras ut av någon pacifistisk strutsidealitet. Men det skall vara mätta och proportioner, och vi ha ännu alltför mycket av dessa kungar och krig. Vad regentlängderna beträffar, är det egentligen bara när det tyvärr inte finns några starka kungar utan bara s. k. svaga, som man frångår schemat. Folket får absolut inte komma till sin rätt. Historien göres av de härskande, de ordna likt en försyn allt, och folken äro i stort sett arbetskraft — för fred och för krig. Man finner föga förståelse för folkens egna aktioner — när de reagera mot förtryck t. ex. — men när de spela statister få de vara med, när en kung åker upp till Dalarna och utnyttjar allmogen för sina planer. Man får överhuvud i historieundervisningen intrycket, att folken överallt ha följt sina ledare som en mer eller mindre hänförd färskock — upp till 98.8 %. Ja, säger kanske någon, det är ju faktiskt så, och hänvisar till Tyskland och Italien av i dag. Nej, det är inte så, om folken få tala fritt, ber jag få svara och pekar på Spanien av i dag.

På det viset komma emellertid historieböckerna att alltför ensidigt syssla med politik, framför allt staternas politik, framför allt staternas utrikespolitik. Det blir statens ledande män som spela huvudrollen — ja, långa tider blir det nästan monolog — och framställningen, och därmed ungdomens fostran i historia, andas en beundran för dessa statsledare, när de äro kraftkarlar, diktatorer. Därmed följer också en farlig tro på att staten är all utvecklingsmål och statsledaren blomman av mänskligheten. Utsikten spärras för historie- eleven av statsmän och kämpagestalter. Jag kan inte neka mig nöjet att citera ett litet poem, som märket Henrik skrev i Dagens Nyheter i anledning av denna motion. Dikten heter »Potentaternas allé» med undertiteln »Det är historien, sådan vi minnas den från barndomens skola»:

Hos Faraos började vägen, gick Tiglat-Pileser förbi
och krökte åt öster mot Cyrus, och Skytien vände den i,
och krökte åt väster mot Sparta och attiska strider och slag
och följde den våldsamme Cæsar till Galliens marker en dag.
Och vägen bar åter mot söder ur sachsiska ekskogars famn
och snuddade Justinianus och rörde vid Alariks namn

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

och vred sig åt öster tillbaka med riddarnas skramlande här som stormade Antiokia och slogos och mördade där.

Och vägen gick hem över haven till Lodbrok och Oden och Tor och böjde åt öster och väster dit Rurik och Gångerolf for och träffade Engelbrekts skugga vid brinnande borgar och hus och förde kung Gösta från Ornäs och in i historiens ljus.

Och vägen blev spikrak och gåtlös, och vägen blev präktig och bred som förde till Gustaf den femte från Erik den fjortonde ned, och väldiga gubbar i kyller och slagsvärd av oherrans sort

de stodo längs kanten av vägen, och utsikten skymde de bort.

Oss mötte en blond Gustav Adolf med trofasta lutherska tal, och osedd i skuggan av hjälten stod dold en katolsk kardinal, oss mötte en ung Karl den tolfte, som förde vid Narva de blå, och ingen blev varse att Narva förlorades året därpå.

Vi mötte en otrevlig lumphög när hjälten sin hjältedöd dött, förnedring och pladder och mutor och oreda är det vi mött; det glanslösa hattarnas rysskrig, det lät man oss välvilligt se, men Bellman och Alströmer knappast, och knappast Tessin och Linné.

Ty så tog sig tjusarekungen så mycket förnämare ut, som gjorde på namnstämpeln ända och gjorde på friheten slut; vid lovsång och glittrande ramplyus och festmusik föll han ifrån, och allt vad av mörker han hopat, det tätnade blott kring hans son. —

Hos Faraο började vägen, den bar genom tiderna fram, och enväld och härnad var ära, och fredslugn och frihet var skam, och stensatt med dogmer låg vägen som sträckte sig präktig och bred från Stockholms förskräckliga blodbad till världskrig och sockerkort ned.

Det är kanske någon överdrift, men detta lilla poem ger nog något av vad vi litet var känna, att vi ha behållit av historieundervisningen, och dessutom tror jag, att det också ger något litet uttryck för vad ungdomen av i dag ännu får i sig av historia. Ungdomen skall ha hjältar. Intet tvivel om den saken. Vi behöva alla hjältar. Men med denna dyrkan av statsledarna fostras ungdomen lätt till ett barbariskt hjälteideal, som ju för övrigt kan gå bra ihop med tidens grova kroppsdyrkan, materialism och statliga likriktning.

I samband med den statliga betoningen kommer ju också lätt en frestelse till nationalism, och i sammanhang med den vill jag likaledes anmärka på den socialt partiska uppfattning, som därmed gärna slinker in. Jag vill inte provocera någon detaljdebatt, men jag skall nämna några detaljer för att visa vad jag finner oriktigt i princip och vad det för med sig:

Är det t. ex. korrekt, när Engelbrekts resning framställs enbart som en nationell resning mot danska fogdar? Fanns där inga sociala moment med?

Är Kristian II, Kristian Tyrann, som han kallas, rättvist behandlad i den svenska historieundervisningen?

Är den svenska frihetstiden rättvist värdesatt? Har den inte fått sitt dåliga rykte också därför att den inte hade några kraftiga kungar att draperas kring eller för att ge relief åt Gustav III:s diktatur?

Är industrialismen tillräckligt betonad?

Är inte — jag ber om ursäkt — riksdagshistorien under 1800-talet litet för mycket betonad?

Finns sammanhanget tillräckligt belyst mellan borgarklass, industrialism och liberalism?

Det där var några små detaljer som prov på hur jag anser, att den överdrivet politiska inriktningen leder till falsk och snedvriden framställning.

Det har i dagarna utkommit en mycket intressant bok, utgiven av föreningen

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

Norden. Där sammanföres från olika håll, vad Nordens länder ha i sina historieböcker, som kan verka stötande i grannländerna, och framför allt vad som är oriktigt. Jag skall inte uppta tiden med att citera något ur den boken, men det finns åtskilligt. Det finns kanske också det, som kan användas som argument mot de allra senaste och bästa historieframställarna. Jag skulle vilja uppmana författaren till sista upplagan av Odhner-Westmans historia att titta litet närmare på vad man där säger om den där tyrannen, som alltjämt släpar med, Kristian II.

När jag nu begär att få mer av *hushållningen* in i historieböckerna, så erkänner jag visst, att det har blivit bättre sista tiden. Kungligheten och adeln ha äntligen stigit litet åt sidan för bonden, borgaren och arbetaren, vår tids grundläggande samhällsgrupper — grundläggande både i tiden och i första kammarens första tillfälliga utskott. Men vi ha ännu inte fått så värst mycket av själva produktionen och därmed sammanhängande ting, utan vad vi ha fått nytt är väsentligen utökad kulturhistoria — i fallet Odhner rättshistoria, mycket förtjänstfullt för övrigt — samt rätt mycket personanedoter, med andra ord vad som är relativt ofarligt, vad som inte ger perspektiv och begrepp om rörelsen på djupet i historien. Hushållningen är farligare att lära folk tänka historiskt i — då blir det bland annat klart, att den nuvarande hushållningen lika litet som någon annan är något evighetsvärde.

Det har säkert varit svårt att få fram själva hushållningen, av flera skäl. Men att det inte står väl till här, det vitsordas från flera håll. Jag skall tilllåta mig citera vad Sveriges främste, och ende store, forskare i ekonomisk historia, professor Eli Heckscher, säger. (Inom parentes betonar jag, att vi här i landet ha en så antikverad undervisning på högsta akademiska stadiet, att vi ha femton ordinarie professurer i teologi — plus tjuo docenter — men summa en professur i ekonomisk historia, i Handelshögskolan och till på köpet donerad — just Heckschers.) Heckscher säger i sin uppsats *Den ekonomiska historiens aspekter*: »I verkligheten har den politiska historien dominerat den lysande svenska historieforskningen med en exklusivitet som har få utländska motsvarigheter», och resultatet har, säger han, blivit, att »också det politisk-historiska studiet självt blivit lidande». Men, tillägger han, »i de svenska källornas karaktär har detta minst av allt legat». Och i en alldeles färsk uppsats i *Svensk Tidskrift om Materialistisk och annan historieforskning* säger Heckscher: »Det är fråga om icke den svenska historieforskningen i vanlig mening har begått ett misstag ur både teoretiska och praktiska synpunkter genom att i den utsträckning som i allmänhet skett nästan sätta likhetstecken mellan politisk historia och historia som helhet.»

Till detta vill jag tillägga, att när redan den vetenskapliga historieforskningen här i landet är så pass svag och snedvriden, så förvånar det ju inte, om också läroböckerna bli ensidiga och snedvridna. Och jag vill ytterligare tillägga: Hade det varit ur vägen, om första kammarens första tillfälliga utskott hade inhämtat ett uttalande också från en man som professor Heckscher, landets ende professor i ekonomisk historia?

Häromdagen skrev lektor Gudmar Hasselberg en uppsats i dagspressen med den ironiska rubriken: »Historieundervisningen är bra som den är», och visade upp, att man bland landets historielärare visst inte allmänt tycker så. Han belyste bristerna i läroböckerna med bl. a. följande synpunkter. Han visade upp att det inte är bra om nuet på grund av felaktig undervisning blir historielöst, om för ungdomen välbekanta företeelser aldrig få någon historisk bakgrund, och han ger följande exempel. »Varenda gymnasist har hört talas om befolkningsfrågan, som han vet är något extra modernt och fint. Men han vet ingenting om nativitetens och mortalitetens förändringar i äldre tid, om

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

'folkbristen' på 1700-talet och 'pauperismen' på 1800-talet och folkhushållets anpassning efter de förändrade villkoren. Han diskuterar sakkunnigt den nuvarande högkonjunkturen och den befarade krisen, men han vet ingenting om 1850-talets högkonjunktur, då trävaruindustrien för första gången ryckte upp i första ledet bland våra näringar, eller om den nästan febrila expansionen under 1870-talets 'gründer'-period. Ej heller vet han något om de kriser som ledde till den märkliga Sundsvallsstrejken 1879 eller storstrejken 1909.» Lektor Hasselberg säger vidare: »Å andra sidan känner gymnasten från sin lärobok till många företeelser, som inte på något sätt ha knutits samman med nuet. Han har fått lära sig att en ofantlig mängd frälsehemman genom Karl XI:s reduktion övergingo till kronan. Men frågar man om kronan ännu har kvar all denna jord, sitter han svarslös. I Falk-Tunbergs svenska historia för gymnasiet finns skatteköpen ingenstans omtalade. Ett annat exempel! Läroboken innehåller en utmärkt redogörelse för skattesystemet på Gustav Vasas tid, och de nya beskattningsformerna på Gustav II Adolfs tid omtalas också. Men sedan hör man — bortsett från ett omnämnande av grundskattestriden — aldrig något mera om vare sig natura- eller penningsskatter; inte ens inkomstskattens införande omnämnes. Likadant med avlönningssystemet. Hur länge hade olika kategorier av ämbetsmän boställen? När ersattes spannmålslönerna med penninglöner? Intet svar. Den norrländske gymnasten finner nu i sin lärobok en uppgift att botteniska handelstvänet infördes på Gustav II Adolfs tid. Men dess upphävande omtalas aldrig, fastän det skulle kunna ge en smula konkretion åt läroboksfrasen om mössornas strävan efter 'större frihet inom det ekonomiska livet'.» Vidare säger denne författare: »Den ekonomiska historien har minst lika stora möjligheter att väcka ungdomens intresse som någon annan del av ämnet. Men då duger det inte med allmänna fraser om att 'näringslivet genomgick en rik utveckling' eller många 'nya fabriker anlades'.»

Jag skall inte upptaga mera tid, jag vill endast nämna, att han pekar på att den enda industriella anläggning, som man får höra något om, är de olycksaliga Alingsåsverken, men man hör ingenting om Kosta, ingenting om Tumba, ingenting om Separator o. s. v.

Lektor Hasselberg kommer i samband med den ekonomiska historien också in på en icke oviktig sak, den alltför stora statliga likriktningen på området. Han säger: »Lärobokens framställning skulle också bli mera konkret, om den tog mera hänsyn till lokala förhållanden och till särutvecklingen i olika ländsdelar. — Läroböckerna undvika ängsligt varje anspelning på lokala olikheter; det är som om hela Sverige hade precis samma historia. Aldrig ett ord om den olika sociala strukturen i Syd- och Mellansveriges herrgårdsbygder och Nordsveriges småbrukarbygder. Om godsavsöndringen och reduktionen läser gymnasten i Västergötland och Västerbotten med samma abstrakta plikt-känsla, och om uppkomsten av statorparsystemet och jordbrukets fattigklasser läser han överhuvud inte alls. På så sätt får inte heller en så märklig företeelse som emigrationen någon konkret historisk bakgrund. Från vilka trakter och sociala skikt emigranterna kommo omnämnes aldrig. Skogsavvittningen, som haft en så genomgripande betydelse för norra Sveriges ekonomiska och sociala historia, förbigås med tystnad i läroböckerna, likaså den väldiga nyodlingen och folkökningen i Norrland under de senaste 150 åren. Varje liten vinst eller förlust av land på andra sidan Östersjön inregistreras noga, men Lapplands fredliga erövring alltsedan 1700-talet har ej ansetts förtjäna ett omnämnande, ej heller Skånes utomordentliga utveckling under 1800-talet.»

Vad slutligen *de folkliga rörelserna* beträffar äro de ju mera med nu än förr i historieböckerna. Men alltför litet beaktas, hur de ha måst kämpa sig

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

fram mot det officiella samhället och de härskandes klassintressen, hur kampen för medborgarrätten är något alldeles centralt för historien, hur det rent av ger — jämte staternas kamp — historien dess liv, dess dynamiska karaktär.

Det är emellertid inte bara de här nämnda två sakerna, som böra krävas ur historieböckerna: mera om hushållningen och mera om folkrörelserna. Jag har enbart omnämnt dem i min motion. Men då man ser på vad som brister i böckerna och undervisningen, förstår man, att det framför allt saknas *system*, saknas en bestämd historiesyn. Då jag dumt nog inte tog med den saken i motionen, kan jag inte heller här upptaga tiden med den. Eljest är den nog den allvarligaste bristen i historieböckerna. Litet har jag dock antytt i början av mitt anförande.

I förbigående kanske jag får antyda det betänkliga och felaktiga i att ämnet historia har delats upp på *fyra* böcker: svensk historia, allmän historia, kyrkohistoria och litteraturhistoria — och »icke desto mindre klaga», säger professor Lundell i Uppsala, »professorerna vid universitetet över att studenterna ej kunna någon historia». Lundell anser, och jag tror med rätta, att man bör i görligaste mån sammanställa alla dessa olika historidiscipliner till en gemenskap, och understryker vikten av den ekonomiska historien i den gemenskapen.

Jag vill vidare också i förbigående peka på nödvändigheten av hela lärarutbildningens reformerande i fråga om historieundervisningen, en grundläggande fråga, som har förts fram i dagarna från pedagogiskt håll.

Det finns alltså göra för en nitisk och modern ecklesiastikminister.

Det öde min motion fått i utskottet var inte uppmuntrande. Betydligt mer uppmuntrande har dess mottagande varit utanför utskottet, i pressdiskussionen och i de debatter, där jag har haft tillfälle att diskutera frågan med fackmän, såväl läroverkslärare som folkskollärare och senast i Publicistklubben. När till och med Nya Dagligt Allehanda får lov att skriva, att man gärna kan gå med på att undervisningen i svensk historia har varit ensidigt politisk, så tycker jag, att det säger en hel del. Intrycket av den diskussion, som fördes den 23 februari i Historielärarnas förening i Stockholm — utskottets ena auktoritet — sammanfattas av Tidning för Sveriges läroverk på följande sätt: »Många historielärare i Stockholm torde således dela den mening, som kommit till uttryck även på andra håll i landet, att våra läroböcker i historia äro i behov av en ganska genomgripande omarbetning.»

Och vid en diskussion med Göteborgs både läroverks- och folkskollärare var stämningen praktiskt taget enhälligt med på det krav, som min motion framställer. Så att fullt så bra, som det låter från skolöverstyrelsen och Historielärarnas förening i Stockholm är det nog inte. Därtill har ett stort bokförlag i anledning av motionen utlyst en pristävling om nya läroböcker i svensk historia i större överensstämmelse med vad motionären har yrkat. Helt nyss har ytterligare det ledande läroboksförlaget, Svenska bokförlaget, förklarat, att det redan före min motion hade förberett nya läro- och läseböcker i ämnet. Förlagets chef, undervisningsrådet Hänninger, har i ett utsänt meddelande förklarat, att de bebådade nya böckerna »utarbetas efter i olika avseenden nya principer, vilka i väsentlig mån torde komma att tillgodose de önskemål och synpunkter, som i motionen och ... diskussionen framförts». För undervisningsrådet Hänninger är det alltså inte bra som det är.

När min motion nu avföres från dagordningen, har jag ändå den tillfredsställelsen, att den i all sin bristfällighet har visat i någon mån vart vinden blåser och har givit anledning till en diskussion, som jag tror har varit till nytta för saken. Jag är övertygad om, att vi med stigande folkupplysning,

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

med ökad vetenskaplig insikt, och man kan tillägga på grund av kraven från de stora massornas egen folkbildningssynpunkt, med tiden komma att få en historieundervisning med folkets hushållning och folkets egen historiska gärning som det grundläggande. Det är det naturliga i en kultur, som gärna kallar sig demokratisk. Jag är också övertygad om, att då kommer historieintresset att bli mycket större än det nu är. Nu är det ganska svagt, delvis tack vare otillfredsställande läroböcker. Och med stigande kunskapsbehov skall därtill den nationella historien komma i väsentlig mån att bli sammanfogad med den *internationella* historien. Redan föreningarna Norden påpeka, att man bör sammanställa de nordiska läroböckerna i historia, och detta gäller också undervisningsplanerna, så att man får en gemensam nordisk historia. Det är ett steg på den väg, varigenom folkets och folkens historia förenas, nationell historia blir sammanfogad med internationell historia, svensk historia kommer att studeras i samband med mänsklighetens, under det mänskliga arbetets fundamentala synpunkt.

Därför är jag glad åt vad som i alla fall har vunnits med motionen utanför riksdagen och får väl vara nöjd med det.

Jag ber emellertid trots allt att få yrka bifall till motionen.

Häri instämde herr *förste vice talmannen* samt herrar *Englund, Myrdal, Sten, Elon Andersson, Sigfrid Hansson, Berglund, Otto Wangson, Heüman, Hagman, Fredrik Ström, Olof Carlsson, Branting* och *Sundvik*.

Herr **Andersson, Nils**: Herr talman! Det är begripligt, att herr Nerman icke skall vara tillfredsställd med första tillfälliga utskottets utlåtande över denna motion. Men utskottet — och det har varit enhälligt — har inte kunnat tillstyrka motionen, och jag påpekar, att motsvarande utskott i andra kammaren har nödgats ställa sig på samma ståndpunkt. Detta betyder emellertid inte, det kan jag lugnt försäkra motionären, att utskottet skulle ogilla den tanke, som ligger bakom motionen. Dess bättre är det väl en mycket allmän önskan, att den svenska hushållningens historia och de svenska folkrörelsernas historia skall ägnas tillräckligt stor uppmärksamhet vid skolundervisningen, men motionären har onekligen skjutit betydligt över målet i sin kritik av gällande undervisningsplaner och det har han själv nyss vidgått. Dessa undervisningsplaner och de av skolöverstyrelsen utfärdade metodiska anvisningarna lämna knappast rum för någon skarpare kritik från de synpunkter, som motionären lagt på frågan. Referatet av dessa planer och anvisningar, som återfinnes i skolöverstyrelsens yttrande i anledning av motionen, visar, att förut existerande missförhållanden i detta avseende väsentligen avhjälpats eller, som utskottet sagt: motionärens synpunkter äro därvidlag redan beaktade. En annan sak är, hur de beaktas i läroböckerna och vid undervisningen.

Att läroböckerna icke alltid hålla måttet vill väl ingen bestrida. Vad särskilt gäller den ekonomiska historien, så beklagas ju allmänt även på lärarhåll bristen på goda läroböcker. Men om man exempelvis tager Odhner-Westmans »Fäderneslandets historia för realskolan» — vars senaste upplaga inom parentes sagt är så aktuell, att till och med riksdagsbeslut, som icke ännu fattats, redovisas — kan man väl inte gärna göra gällande att dess anda är olämplig, eller att den på ett styvmoderligt sätt behandlar vare sig hushållningens utveckling eller folk- och samhällsrörelserna. Den särskilda avdelningen »Samhällslära» har underrubriken »Folkets styrelse och samhällsliv».

Vad återigen andan i undervisningen, såsom denna undervisning bedrives, beträffar, så vill jag för egen del alls inte bestrida, att den mångenstädes kan vara betänkligt föråldrad, men det är — och det medger säkerligen herr Ner-

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

man också — inte så alldeles lätt att med ett riksdagsbeslut, med ett uttalande från riksdagen, åstadkomma rättelse i det avseendet. Och såväl i fråga om läroböckerna som i fråga om andan i undervisningen har motionären, såsom herrarna finna, avstått från att framföra något yrkande, säkerligen i riktig insikt om svårigheten att finna en acceptabel form för ett sådant. För att återgå till läroböckerna är ju skolöverstyrelsen den myndighet, som i sista hand skall godkänna dessa, och man har väl rätt att förmoda, att denna myndighet skall låta sig angeläget vara att vid läroboksgranskningen tillse, att läroböckerna hållas i en anda, som harmonierar med av samma myndighet utfärdade undervisningsplaner och anvisningar.

Vad undervisningen angår, så är det ju oerhört svårt att tänka sig någon positiv åtgärd av riksdagen, som skulle kunna medföra önskad effekt, utom att riksdagen kan anvisa medel till fortbildningskurser för lärare. Utskottet har inte kunnat skriva under motionärens hårda omdöme om lärarna, att de skulle vara i hög grad okunniga om de moderna tidsrörelser, som motionären med all rätt vill ha väl beaktade i undervisningen. Det synes i varje fall inte riktigt att generellt stämpla lärarna som en samling förstockade reaktionärer, och jag tror inte, att herr Nerman vill göra det heller. Men utskottet har funnit angeläget att framhålla, att allt som kan göras för höjandet av lärarnas kompetens för undervisning på detta område också blir gjort, och utskottet hänvisar till skolöverstyrelsens uttalande om behovet av fortbildningskurser bl. a. för läroverkslärarna.

Jag kan försäkra herr Nerman, att första kammarens första tillfälliga utskott med största intresse gått till behandlingen av denna motion, och att utskottet gärna hade velat intaga en mera positiv ståndpunkt. Men, herr talman, då utskottet funnit, att undervisningsplanerna och de metodiska anvisningarna i varje fall ganska tillfredsställande tillgodose de framförda önskemålen, och då läroböckerna onekligen börja ägna mer uppmärksamhet åt dessa, ja, då kan inte utskottet för sin del föreslå annat än att, som det heter på diskussionsmötena, »diskussionen får utgöra svar på frågan». Den med anledning av motionen uppkomna debatten skall utan tvivel komma att visa sig bli av betydelse för sakens utveckling i den riktning, som motionären och många med honom önska.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få motivera utskottets yrkande och hemställer om bifall till detta.

Herr Olsson, Oscar: Jag skulle kanske ha kunnat nöja mig med att instämma i det anförande, som motionären nyss höll, men vad som gör det fullkomligt omöjligt för mig att stanna vid detta, är utskottets utlåtande och de egendomliga synpunkter som framfördes av utskottets representant här i dag.

Utskottsrepresentanten sade, att motionären själv har erkänt, att han överdrivit kritiken av undervisningsplanen och de metodiska anvisningarna. Hade motionären gjort det, skulle jag bestämt ha tagit avstånd från honom. Jag kan inte tänka mig, att motionären, som har en så klar syn på saken, som hans anförande visat, verkligen kunnat göra sig skyldig till en sådan blunder. Det som är det farliga i första tillfälliga utskottets utlåtande här är det sömnelig, som första tillfälliga utskottet vill ge oss i denna fråga, när första tillfälliga utskottet bugar sig och talar om, hur bra och hur modern denna undervisningsplan är och hur bra de metodiska anvisningarna äro. Herrarna skola få höra bara ett enda citat som visar, hur bra och modern denna undervisningsplan enligt utskottets mening är, just i riktning mot vad motionären har uttalat. Motionären tog avstånd från vissa egendomliga pacifistiska strävanden o. s. v., men skolöverstyrelsen har varit angelägen om att visa, hur man

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

tagit avstånd från att lägga alltför stor vikt och betydelse på krigshistorien. Här skola herrarna få höra, hur skolöverstyrelsen bröstär sig över, hur stortartat den gjort detta. Det står i anvisningarna: »Barnen böra få en stark känsla av att det finnes hjältar också i fredens gärning och att *även* dessa lagt i dagen mod och självupppoffring» etc. »*Även!*» Tänk det, herrarna! Jag tycker att något mera antikverat från synpunkten av den moderna uppfattningen om kriget och krigshjältarna kan man knappast hitta än ett sådant uttalande, och det framföres av landets högsta skolmyndighet med stort patos som bevis på att motionären gått till överdrift.

Jag vill för resten säga, att de metodiska anvisningarna hela vägen stå på huvudet precis på samma sätt som de göra i fråga om hjältedyrkan i krigiska värv. Det är ingen blunder detta av skolöverstyrelsen, ty det kommer åter på en annan sida, att »de unga får icke undanhållas det faktum, att historiens gång och allt mänskligt liv till stor del betingas av motsatta krafters strid, och att kulturens framsteg ofta köpas med stora offer». Det är en hänvisning också till krigens och deras nödvändighet, men så kommer efter denna hänvisning, som naturligtvis är fullt riktig, följande uttalande: »Men de skola också få lära känna det fredliga odlingsarbetets segrar och resultat», etc. Tänk, de skola *också* få göra det! Huvudsaken först och bisaken efteråt, och det tycker utskottets representant är ett så underbart uttalande, att egentligen borde motionären i någon mån skämmas för sina överdrifter! Visst ha kulturens framsteg fått köpas med stora offer, men de stora offren ha inte kommit från hjältar och krigare i första hand, utan de stora offren ha kommit från trälarna, från tjänarklassen, och det som skulle framhävas i historien, är just dessa offer, som de förtryckta klasserna, bönder och arbetare i detta land, ända till sista tiden alltid fått ge under de mest upprörande förhållanden till förmån för vad som kallas kulturklassen. Det finns ett par författare, som framhållit detta. Det är en sådan framställning som borde vara grundläggande i ett demokratiskt land för bönders och arbetares barn. Strindberg har gjort det i den utomordentliga novellen »Nya vapen». Fabian Månsson har gjort det också i sin bok »Sanete Eriks gård». Det sista exempel, som jag sett på intresset för fädernas bragder, fädernas gärningar, fädernas uppoffringar, är den isländske författaren Gunnar Gunnarsson, som i »Graamand» visar, vilka fähundar de stora vikingarna och hjältarna egentligen voro, då man tittar närmare på dem och ser, vad folket fått lida för deras stordåd och kulturgärning. De synpunkterna böra framhållas och böra inte betraktas som något ovidkommande av så oväsentligt värde, att man för den sakens skull *i första hand* skall dyrka krigets hjältar och tala om de offer, som de stora krigarna gjort.

Jag må säga, att med utgångspunkt från undervisningsplanerna är det visst inte bra som det är. Här har utkommit ett nytt verk om Nationernas historia, som har en förtjänst, nämligen inledningsklichén, som jag tog såsom en programförklaring, vilket den tyvärr inte var. Där framtåga hjältarna, de stora hjältarna. från Alexander och ännu längre tillbaka, Caesar o. s. v. fram till Fredrik II och Napoleon. Dessa tåga triumferande fram i sitt väpnade följe i solen, i glansen. Men vid sidan och i skuggan ligger rad på rad en oändlig sträcka av nakna sönderslagna kroppar. Jag antog, att modern historieundervisning i ett demokratiskt land skulle gå fram efter den riktlinjen och inte efter den linjen, där skolöverstyrelsen går, när den skryter över att det finns hjältar *också* utanför dessa de krigiskt ledande.

Det är bara en synpunkt, som jag framplockat för att visa, hur upp- och nedvänd hela inriktningen i fråga om historieundervisningen är i våra skolor. Vad är det för övrigt som genomgår både skolöverstyrelsens och historielärarnas förenings utlåtande här? Jo, detta, att man för allt i världen icke får glömma,

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

att denna politiska historia är historiens ryggrad, och att man inte kan få någon riktig historisk uppfattning annat än just på grundval av denna politiska historia, staternas historia, som motionären kallar den. Jag har förut varit historiker till professionen och är visst övertygad om, att man kan kalla den politiska historien, staternas historia, för ryggraden i historien. Men jag har aldrig kunnat tillägna mig den uppfattningen, att då man skall lära sig känna människokroppen, är skelettforskningen den viktigaste delen. Det finns andra saker, som röra det levande livet och som äro av minst lika stor vikt och betydelse som denna. Det finns inte den ringaste anledning att som skolöverstyrelsen och historielärarnas förening gjort, bestämt påyrka, att den delen skall stå främst i historieundervisningen.

Därmed är jag inne på svagheten i motionärens resonemang. Motionären har inte haft tid att komma in på frågan från barnens utan bara från ämnets synpunkt. Man bör väl, och det borde man väl ha sett något av i de metodiska anvisningarna, ändå tänka på, att historieundervisningen bör läggas så, att barnen begripa den och kunna intressera sig för den. Det är en synnerligen väsentlig synpunkt, och anlägger man denna väsentliga synpunkt, att barnen skola kunna begripa historien för att kunna intressera sig för den, då är det fullkomligt uppåt väggarna att göra den politiska historien till huvudsak redan från början. Historien är skildringen av samhällets utveckling genom tiderna. Men skall man begripa historien om samhället, så får man först och främst ha reda på vad samhället är. Vad är det för egendomlig uppfattning att man skall undervisas om den historiska utvecklingen av något, som man inte begriper? Det är det, man gör, så länge man vidhåller de synpunkter för historieundervisningen, vilka motionären mycket riktigt angripit. Men då är det viktigt, om man tänker på den saken och inte bara fasthåller vid denna andra viktiga synpunkt, nämligen synpunkten om ekonomisk historia, att man också tänker på den sociala historien och arbetets historia. Vad är det, som intresserar barn, om man skall lära dem begripa samhället? Jo, det är vad som angår far och mor och dem själva och deras personliga liv, det är vad som angår dem och deras vanliga liv, samhällets anordningar för dem själva, och huru de anordningarna verka. Historien härom skall intaga främsta platsen i den elementära historieundervisningen i skolan. Som det nu är, ha både skolöverstyrelsen och historielärarnas förening bröstat sig över att huvudvikten i den moderna historieundervisningen i så stor utsträckning lägges på statsskickets historia och förvaltningshistorien. Ja, det är just det, som är det galna i den moderna historieundervisningen. Det bör inte främst vara fråga om statens organisation och de kommunala organen. Det är inte det, som skall vara det grundläggande, ty det intresserar barnen ganska litet. Det är i första hand fråga om samhällslivet, och det har ju motionären mycket riktigt påpekat. Samhällets organisation skall komma på slutet, som den nu kommer, men det skall inte vara det enda eller väsentliga i samhällsundervisningen. Den historieundervisning med samhällslära, som nu bedrives, speciellt på det högre stadiet, borde ha kolossalt intresse för blivande riksdagsmän och kommunalmän. Men det ledsamma är, att till och med de frön till riksdagsmän och kommunalpampar, som finnas i skolorna, ändå inte i skolan ha nått den utveckling, att det kan bli njutbart och intressant för dem att ta del av detta. Det är den andra sidan, som först och främst bör komma till synes.

Det har talats så mycket om överdrifter, när det gäller motionärens framstöt på detta område. Jag skulle vilja säga, att de, som själva ha haft barn i gymnasier under det senaste årtiondet, äro på grund av sina erfarenheter fullt på det klara med att historieundervisningen, trots de oförnekliga framsteg, som den gjort, dock fortfarande är en parodi på vad den borde vara.

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

Jag tycker, herr talman, att dessa synpunkter äro av den art, att jag i någon mån velat komplettera framställningen med dem.

Herr Wistrand: Herr talman! Jag får för min del bekänna, att jag tycker att herr Nermans motion innehåller mycket, som är värt beaktande, och jag skulle till och med på flera punkter vilja instämma i det anförande, som han här höll, ehuru jag inte kan komma till samma slutsats som han.

När herr Nerman säger, att man i historieundervisningen bör ge större utrymme för den ekonomiska historien, för de stora folkrörelserna o. s. v., tror jag, att han uttalar ett önskemål, som alla, som vilja, att historieundervisningen skall bedrivas på rätt sätt, måste hysa. Vi måste komma fram till det, som är det enda naturliga, nämligen att historieundervisningen står som en frukt av den utveckling, som den historiska vetenskapen uppnått och tillgodoser sig de landvinningar, som forskningen gjort. När man inom historieundervisningen inte kommit så långt, som motionären önskar, måste detta till stor del tillskrivas det förhållandet, att hela vår historieforskning i viss mån har förbisett dessa delar av historien. Det är ju ett faktum, att vi i vårt land bara haft en enda verkligt stor ekonomisk historiker, nämligen professor Eli Heckscher, även om Hans Forssell i detta sammanhang icke bör förglömmas, och kanske även Agardh, i viss mån bör nämnas. Den ekonomiska historien har i alla fall i stort sett varit en ny del av den historiska disciplinen. Jag tror därför, att man skall ge sig till tåls, då historiens allmänt vetenskapliga inriktning av sig själv kommer att utkristalliseras även i läroböckerna.

Vad jag skulle vara mest rädd för är att vi i vårt land liksom i diktaturländerna skulle gå in för att i skolorna få något slags uppifrån dirigerad historieåskådning. Historien är, kan man säga, det förflutna, sett igenom det närvarandes spektum. Men man får hävda, att det förflutna skall medvetet göras om efter det närvarande och de synpunkter, som just för ögonblicket äro gängse. Man måste försöka finna en rent objektiv upplysning, som tillgodoser alla faktorer. I det fallet tror jag, att den ekonomiska historien har ofantligt mycket att lära oss, kanske inte bara i den riktning, som motionären vill. Jag tror till exempel, att alla dessa moderna planhushållare och statsingripare på näringslivets område skulle ha ofantligt mycket att taga vara på av frihetstidens ekonomiska lärdomar. Det skulle säkerligen vara nyttigt för dem att lära, hur hattarnas näringspolitik ledde till ett fullkomligt sammanbrott och hur Gustav III:s diktatur växte fram och fann underlag i hela folkstämningen på grund av att den var förberedd genom de ekonomiska följderna av en äventyrlig näringspolitik. Det finns många andra exempel, där just den ekonomiska historien kan lära oss inte endast att tjäna vissa syften utan även att skaffa oss ett djupare och bättre perspektiv på vad som har skett. Som det nu är handla vi i allmänhet här i landet med alltför liten kännedom om vad historien har lärt oss.

Jag måste tillägga, att många av de ämnen, som det här gäller, på grund av sin beskaffenhet icke bli fullt klara för medvetandet, förrän man kommit till en viss mogen ålder. Skolbarnen ha inte den klarhet i tankegången och den livserfarenhet, som erfordras, för att de skola kunna smälta alltför mycket av dessa ämnen, vilka för dem sakna tillräcklig konkretion. Jag tror därför, att man nog får tänka sig att i stort sett bibehålla det mesta av de metoder, som för närvarande tillämpas på historieundervisningens område. Det är väl för övrigt så, att vi skola inte vara färdiga med historien, när vi gått ut skolan. Historien skall vara levande för oss, och vi skola lära vidare undan för undan, långt efter det att vi lämnat skolbänken bakom oss. Ytterst be-

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

ror där allt på lärarnas personlighet. Jag tror för min del att även med aldrig så goda läroböcker skall det många gånger vara mycket svårt att finna lärare, som ha möjlighet att levandegöra hela den ekonomiska utvecklingen. Det skulle säkert bli oerhört svårt att ute i livet, till och med bland människor, som på ett eller annat sätt stå mitt uppe i det ekonomiska livet, kunna finna personer, som skulle kunna ge liv och innehåll åt en sådan historieundervisning, som herr Nerman vill ha. Jag tvivlar på att det är lätt att åstadkomma den.

Framför allt vill jag dock inte, att samhället skall gå alltför mycket med pekpinnen och bestämma, hur den ena eller andra vetenskapen skall bedriva sin verksamhet. Vi avvisade här för någon vecka sedan en motion om en sorts samhällelig reglering av religionen. Jag tror, att vi kunna följa samma exempel nu och låta vetenskapen tala fritt och låta den avsätta sina fritt vuxna frukter i de historiska läroböckerna. Som ett observandum tror jag, att herr Nermans motion varit värdefull, men det yrkande, som han har ställt, kan jag under inga omständigheter biträda, utan yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **Bergman**: Herr talman! Det är verkligen skada, att detta högst intressanta och ingalunda oviktiga ämne skall behandlas i denna sena stund. Detta omöjliggör att gå in något djupare på saken.

Den allmänna och moderata uppläggning, som motionären givit frågan, är sådan, att det väl icke finns många i denna kammare, som icke äro villiga att i huvudsak instämma med honom. Jag är däremot inte säker på att, om herr Nerman själv skulle få i uppdrag att vara Sveriges historiograf på det sättet, att han skulle skriva historieböckerna för vår ungdom, vi då skulle bli ense. Han skulle nog vilja framställa Lenin som historiens glanspunkt, och det är mycket möjligt, att han skulle låta den sjätte november alltjämt få bli en märkesdag i svenska historien, men måhända mest därför att August Palm den dagen höll sitt första socialistiska föredrag i Malmö 1881. Vi ha nog litet olika åsikter i vissa saker. Om man ser på de historieböcker, som för närvarande tryckas i Tyskland och Ryssland, där historien nu mer eller mindre fullständigt omdanas på ett sätt som tar sig ut som en historieförfälskning i allra största stil och i viss politisk riktning, måste man livligt önska, att vi aldrig måtte komma därhän i Sverige. Enligt min uppfattning är historiens uppgift att meddela *sanningen*, och endast sanningen, om vad som har passerat i de tider som varit. Naturligtvis måste berättelsen om mänsklighetens öden inskränkas till det väsentliga, men uppgiften är att ge en tillförlitlig bild av vad som varit.

Vi människor kastas in i livet vid en viss historisk tidpunkt, och vi ha att finna oss till rätta här. Det är, som om vi skulle inträda på en teater, där sista akten av ett drama just spelas. Den ytlige betraktaren kan glädja sig åt utstyrseln, kulisserna, dekorationerna och sådant, som har med skådespelets yttre apparat att göra. Han uppfattar kanske också vissa repliker, men han saknar nyckeln till förståelse av vad han ser och hör, om han inte känner till vad som försiggått i de föregående akterna. I det mänskliga livets stora genom tiderna fortgående världsdrama är det historien, som skall orientera oss angående de akter, som redan passerat. Det är historien, som upplyser oss om sammanhanget med det förflutna. Vi måste ha en sann bild av det förflutna. Den har ofta förr varit falsk, dunkel och ensidig. Men vetenskapen strävar efter objektivitet. Jag skulle inte anse det riktigt, att man i dagens historieundervisning i skolorna kom fram ända till 1937, det kan vara nog att man kommer till världskriget och dess närmaste följder. Skall man taga med

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)
 händelserna från gårdagen, kommer man in på dagens allra hetaste politiska strider och motsättningar, och de lämpa sig inte för ungdomen. Det är bilden av det förflutna, som man skall låta så långt som möjligt framkomma. Därigenom kommer i alla fall ett klarare ljus att falla på det närvarande och det öppnar sig också, i den mån det är möjligt, en och annan utsikt över framtidens annars mer än nödvändigt töckenhöljda stig. Det är emellertid endast den objektiva sanningen som skall fram; någon propagandaapparat för den ena eller andra partiståndpunkten får historieundervisningen ej bli.

Vad som är det väsentliga i historien, därom ha meningarna givetvis varit ganska delade bland historieskrivarna under tidernas lopp, men vad herr Nerman här mycket riktigt påpekat, att den ekonomiska historien skall vara en mycket viktig ingrediens och att den fredliga historien icke bör undanskymmas av krigshistorien o. s. v., är ingenting nytt. Jag har här i min hand en bok, som jag händelsevis fick se i dag, när jag gick till riksdagen, en bok som är över hundra år gammal. Det är Adlersparres »Läsning i blandade ämnen». Där polemiseras bl. a. mot Geijer, som i Svenska akademiens handlingar hade publicerat en teckning av Sveriges tillstånd från Karl XII:s död till Gustav III. Där säger recensenten: Ja, här har Geijer skildrat det politiska Sverige, men det politiska Sverige är icke hela Sverige. Det vet herr Geijer bättre än de flesta, men varför talar han då blott om den politiska utvecklingen? Det finns under frihetstiden något annat som är utomordentligt mycket viktigare om man vill lära känna »Sveriges tillstånd». Detsamma har i dag påpekats av den föregående talaren, då han nämnde, att det är av största vikt att lära känna frihetstidens ekonomiska historia. Och för mer än hundra år sedan började vår populäraste hävdateknare, Fryxell, att polemisera mot sin mästare Geijers slagord att »Svenska folkets historia är dess konungars». Fryxell ville göra gällande, att vår historia framför allt är folkets historia; den bör skildra de olika samhällsklassernas liv och utveckling genom tiderna, de stora forskarna och de stora ekonomiska föregångsmännen, de industriella pionjärerna, sådana som Alströmer och andra, skola också vara med. Fryxells verk är fullt av dylika, ofta biografiska skildringar. Han slog igenom med denna tanke. Det var redan 1822 som han började utgiva sina »Berättelser ur svenska historien». Han var då en ung lärare vid vad man nu kallar Södra latin, eller Maria skola, som det hette på den tiden. I en bok, som han skrev på äldre dagar, »Min historias historia», där han redogör för sin historiska uppfattning, polemiserar han mycket skarpt mot två tendenser, som enligt hans mening förut gjort sig gällande i svensk historieskrivning. Det var för det första »ultraroyalismen», som han säger, som vill göra vår historia till en serie äreminnen över kungarna, och för det andra »ultraheroismen», som förhärligar krigen och förbiser den fredliga utvecklingen. Vi äro, förmodar jag, i vår tid alla eniga om riktigheten av vad han där säger. När historien skall berätta, vad som är »hänt och sant», så får historien dock givetvis icke förbigå krigen, men det är lika viktigt, att hjältebegreppet måste revideras, och att inte slagsmålet skildras som något i och för sig hjältemodigt och berömvärt.

Nu har man sagt, att Jonas Alströmer visserligen fått komma med i vår historia, och att ungdomen i historien får veta, att han införde potatisen och skapade en textilindustri. Men man har, tillägges det, inte tagit med t. ex. Frans Kempe. Jag skulle i detta sammanhang också kunna nämna Samuel Owen, som konstruerade vår första ångbåtsmaskin, L. M. Ericsson och många andra. Det kan påvisas mången brist i historiens omnämnande av fredens märkesmän av detta slag, men orsaken härtill är helt enkelt att den ekonomiska historien först på allra sista tiden blivit vetenskapligt bearbetad. Vi ha, som motionären mycket riktigt påpekade, en enda professur i ekonomisk historia,

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

och den är ganska nyss inrättad; vi ha all anledning att vara dem tacksamma, som berett oss möjlighet att få en sådan lärostol och forskarplats vid handels-högskolan. Det har inte funnits någon sådan förut, och därför får man ursäkta historieförfattarna, om de inte ännu gett den ekonomiska historien den plats i sina läroböcker, som den borde ha. Jag tror inte, att det är så mycket att anmärka mot den goda viljan, utan snarare mot att källmaterialet hittills erbjudit vissa svårigheter, en brist som hädanefter kommer att bli mer och mer avhjälpt.

Det var någon som sade, att vi i historieundervisningen inte få veta något om skattesystemet, inkomst- och förmögenhetsskatten o. s. v. Jag har inte läst sista upplagan av Odhner-Westmans historia, och vet därför inte om det står där, men det kan kanske författaren statsrådet Westman själv upplysa om, eftersom han är närvarande här. Det står emellertid i varje fall i en annan bok, som man läser i skolorna, nämligen läroboken i stats- och medborgarkunskap. I de läroböcker i statskunskap, som man läser på gymnasiet, saknas ej framställning om skatterna, och Värner Rydén och andra ha ju gett ut liknande böcker för folkskolan och fortsättningsskolan. Så inte är den saken förbisedd. Det är nog en obefogad beskyllning, om man skulle vilja påstå något sådant.

Tiden förbjuder mig att gå in på några detaljer eller på några större synpunkter, som skulle kunna vara av intresse, och på frågan, hur mycket — och vad — som kan gallras ut till förman för nytt stoff. Jag vill emellertid till sist uttala min förvåning över den mening, som jag hörde, att en talare — jag tror, att det var motionären själv — här gav uttryck åt, och som jag inte alls kan instämma i, då han sade, att historieintresset är mycket svagt för närvarande. Jag får verkligen säga, att det är mycket besynnerligt, att man kan tala om svagt historieintresse, när det under detta århundrade, som vi inte hunnit mer än 36 år in på, i Sverige kommit ut inte mindre än sex världshistorier, ja kanske ännu flera. Det finns knappt något större bokförlag med självaktning som nu inte ger ut en världshistoria. Eftersom jag var den, som gav ut den första större svenska världshistorien under 1900-talet, tror jag mig vara vittnesgill i denna fråga. Detta verk, »Världshistorien berättad för svenska folket» författad av mig och framlidne dr Emil Svensén, föreligger nu med sina åtta stora band i sin femte upplaga. Det vittnar just inte om något svagt historieintresse. Dr Grimbergs världshistoria är ju inte fullbordad ännu men den vinner stor spridning och hans svenska historia är färdig och är ofantligt läst. Och nu utkomma ju band efter band av flera nya världshistorier. När man talar om ett svagt historieintresse, kan jag därför absolut inte begripa det. Historieintresset har tvärtom säkerligen aldrig varit större än nu. En annan sak är naturligtvis, att dessa stora verk mest läsas av en vuxen publik; historieundervisning behövs även för denna. De läsas dock flitigt även av ungdomen som har dem i skolbiblioteken. Vad beträffar påståendet, att skolorna skulle vara mindre intresserad av historia än av andra ämnen, kan jag åtminstone från den tid, då jag själv deltog i skolundervisning, konstatera, att detta visst icke var förhållandet. Det skulle verkligen förvåna mig, om det vore någon allmän erfarenhet, att så nu är fallet. Tvärtom tror jag, att historieläsningen betraktas av ungdomen som något av det intressantaste, som de äro med om. Det finns naturligtvis olika intressen bland skolorna, och det finns ungdomar, som äro mera utpräglad naturvetenskapligt intresserade men även bland realisterna är intresset för historia mycket starkt på många håll. Det är många historielärares erfarenhet. Det har jag också som censor i studentexamen konstaterat.

Jag tror, att det kan vara berättigat att säga, att det finns åtskilliga över-

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)
drifter i motionärens framställning. Detta hindrar dock inte, att vi kunna vara med om grundtankarna i de önskemål, som han framställt. Utskottets utlåtande innebär också egentligen i sak ett instämmande i motionärens allmänna synpunkter, fastän det är ett avslagsyrkande till formen därför att man redan funnit saken beaktad av dem det vederbör. Ehuru jag inte gillar varje ord, som står i utskottets motivering, ber jag dock, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Då tiden nu var långt framskriden och flera talare funnos anmälda, beslöts på framställning av herr talmannen att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 284, av herr *Bergqvist* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för folk- och småskollärare m. m.;

nr 285, av herr *Bergqvist* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för folk- och småskollärare m. m.;

nr 286, av herr *Sandén* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för folk- och småskollärare m. m.;

nr 287, av herrar *Norman* och *Berglund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för folk- och småskollärare m. m.;

nr 288, av herrar *Norman* och *Berglund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för folk- och småskollärare m. m.;

nr 289, av herr *Sjödahl*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för folk- och småskollärare m. m.;

nr 290, av herr *Sjödahl*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för folk- och småskollärare m. m.;

nr 291, av herr *Olsson, Olof*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.;

nr 292, av herr *Larsson, Viktor*, och herr *Bäcklund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.;

nr 293, av herrar *Sandén* och *Bergqvist*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.;

nr 294, av herr *Bergqvist* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.;

nr 295, av herr *Bergqvist* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.;

nr 296, av herr *Berglund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.;

nr 297, av herr *Wagnsson, Ruben*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.;

nr 298, av herr *Ström, Fredrik*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för personalen vid serafimerlasarettet och karolinska sjukhuset m. m.;

nr 299, av herr *Wangson, Otto* och herr *Karlsson, Oscar Gottfrid*, i anled-

ning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerglering för personalen vid serafimerlasarettet och karolinska sjukhuset m. m.;

nr 300, av herr *Wistrand* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående socialstyrelsens organisation m. m.; samt

nr 301, av herr *Wistrand* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utlännings rätt att här i riket vistas (utlänningslag).

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.59 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 7 april e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Fortsattes överläggningen angående första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i gällande undervisningsplaner i ämnet svensk historia.

*Om ändrade
undervisningsplaner i
svensk
historia.
(Forts.)*

Herr Ericsson, Herman: Herr talman! Att döma av bänkarnas tomhet skulle det inte vara så mycket att ytterligare säga i denna sak, ty det finns inte många att övertyga. Jag ber emellertid att få säga några ord, och jag kommer att göra detta å utskottets vägnar.

Såväl motionärens som de efterföljande talarnas anföranden rörde sig till 99 procent om läroböcker och historieskrivning. Men det finns säkerligen ingen i utskottet, som inte skulle kunna instämma i vad herr Nerman sade. Det är alltså inte därom, som vi nu skola tvista, men motionen innehåller även något annat, nämligen ett yrkande, och där talar man om undervisningsplaner, och dem ha vi icke talat mycket om förut. Men utskottet har fått lov att taga hänsyn till det yrkande, som finns i motionen, och utskottet har också huvudsakligast rört sig omkring undervisningsplanerna, och då har utskottet kommit till den uppfattningen, att beträffande dessa är det inte mycket att göra.

Motionens yrkande slutar med att det skall inarbetas en bred, grundläggande framställning av den svenska hushållningens historia. Beträffande denna »breda framställning» ber jag att få påpeka en sak, vilket ännu ingen gjort, nämligen att det i de allra flesta fall rör sig om barn, som äro mycket små. Folkskolans barn äro små ända upp till sjunde klassen, realskolans äro små ända upp till de högre klasserna. Det skulle alltså endast bli i gymnasiet, där man skulle tänka sig, att man skulle få barnen att intressera sig för en bred framställning. Vi skola nämligen komma ihåg, att barnen äro små i alla fall, och det går inte att intressera dem för en ekonomisk historia av professor Heckschers modell, som herr Nerman så mycket berömde och som det ju inte är något att säga om. Det går nämligen inte att få så små barn att förstå vad Heckscher skrivit i sin ekonomiska historia. Det är alltså *en* sak, att undervisningsplanerna måste vara lagda så, att även de små barnen kunna förstå, vad man talar om. Och då säger skolöverstyrelsen i sitt yttrande, att det i undervisningsplanen föreskrivits bland annat, att historieundervisningen bör

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

så planläggas och bedrivs, att dess ledande tråd blir den fredliga odlingens och samhällsordningens utveckling genom tiderna. Och i fortsättningen heter det, att man skall samla historieundervisningen kring betydelsefulla personligheter samt viktiga händelser och företeelser, i främsta rummet dem, som tjänat framåtskridandet och kulturen. Vi ha sålunda, såsom jag förut sade, icke yttrat oss om läroböckerna och ej heller om historieskrivning, utan om undervisningsplanerna. Vi ha läst igenom skolöverstyrelsens yttrande och även ett yttrande av historielärarna, varav framgår, att undervisningsplanerna äro, om inte bra, så i alla fall för närvarande tillräckliga. Och man säger från skolöverstyrelsens håll, att man är intresserad av saken och skall framförallt beträffande undervisningen i seminarierna ändra planerna så, att lärarna skola bättre kunna tränga in i de problem, som det rör sig om. Beträffande realskolans högsta och även fortsättningsskolans högre klass, har man redan utökat undervisningsplanen så, att undervisningen omfattar medborgarkunskap, förutom vad som hör till statens och kommunernas förvaltning, jämväl vår tids viktigaste företeelser på samhällslivets område, t. ex. arbetarrörelsen; och där äro vi alltså inne på andra avsnittet av motionärens yrkande, nämligen att man skall inarbeta en utförlig avdelning av »de moderna svenska folkrörelsernas historia». Enligt nu gällande undervisningsplaner finns det möjlighet för lärarna att undervisa även om dessa företeelser. Det står nämligen, att man skall undervisa om arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen, bostadsfrågan, kooperationen, ävensom åtgärder från statens sida till förbättrande av de sociala förhållandena, såsom arbetarskyddslagstiftningen, socialförsäkringen m. m.

Sedan utskottet tagit del av de båda yttrandena, från historielärarnas förening och skolöverstyrelsen, har utskottet kommit till den uppfattningen, att det inte finnes mycket att ändra i undervisningsplanerna.

Motionären kritiserar även lärarna i motiveringen till sin motion. Han säger, att vad som är ännu betänkligare än bristen på lämpliga läroböcker är, att läraren — detta gäller väsentligen läroverken — ofta i hög grad själv är okunnig om folkets historia och lever kvar i en anda av 1800-tal, klassbetonad, isolerad från levande livet och dess folkrörelser. Detta yttrande har utskottet inte kunnat skriva under. Visserligen är det naturligt, att det många gånger beror på lärarens personliga uppfattning, hur han undervisar i historia, men ett sådant allmänt omdöme om samtliga lärare har utskottet inte velat skriva under.

Beträffande utbildningen av lärarna för att göra dem skickade att handha undervisningen i historia på ett bättre sätt än för närvarande, om det nu skulle brista i några avseenden, har utskottet också sagt i slutet av sitt utlåtande, att det understryker »vikten av att även för nu ifrågavarande undervisningsuppgifter väl skickade lärare må finnas att tillgå», och därför vill utskottet »framhålla såsom synnerligen angeläget, att denna sak på sätt skolöverstyrelsen i sitt yttrande ifrågasatt måtte ägnas alltjämt ökad uppmärksamhet».

Jag har, som sagt, herr talman, i utskottet inte velat gå in på frågan om läroböckerna, ehuru väl jag anser, att det kanske finns mycket, som brister därvidlag. Men jag vill säga, att man knappast kan ha några mer vägande anmärkningar att framställa t. ex. emot den för närvarande bästa läroboken åtminstone för realskolan — och jag tror den lämpar sig mycket väl även för folkskolan — nämligen den senaste upplagan av Odhner-Westmans Fäderneslandets historia. Och lärarna kunna i anslutning till genomgången av läroboken meddela en tämligen bred och grundlig framställning om folkrörelserna och övriga sociala företeelser i vårt land. Det lägga ju undervisningsplanerna inte något hinder i vägen för. Det är endast den ekonomiska historien, som

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

i den nämnda läroboken inte är så grundligt utvecklad, men ekonomisk historia lämpar sig, som jag förut sagt, inte för barn i de yngsta årsklasserna. För de äldre, som intressera sig för historia, finns det, som motionären också påpekat, för närvarande åtminstone en bra bok i ekonomisk historia att tillgå.

Ja, herr talman, vi ha i utskottet inte blivit övertygade om att det för närvarande bör företas några ändringar i undervisningsplanerna, och det är ju den frågan, som utskottet huvudsakligen har sysslat med. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nerman: Herr talman, mina herrar! Inläggen från utskottets sida mot min motion ha varit så vänliga och i sak så sympatiska, att jag egentligen kunde nöja mig med att tacksamt uttala det. Men eftersom vi nu ha fått litet mer tid på oss, ber jag att få ge några korta repliker.

Herr Bergman befarade tidigare i debatten, att om motionären finge diktera historieundervisningen här i landet, skulle Lenin bli höjdpunkten. Nej, herr Bergman behöver inte befara det. Men i allmänna historien skulle han nog bli omnämnd litet annorlunda och med litet mer nykter historisk syn än han för närvarande är på en slump någonstans i historieböckerna här i landet. Så mycket skulle han bli omnämnd, som en betydande man i ett viktigt skede bör bli omnämnd. Någon gud eller något helgon skulle han inte få bli. Nog hör han emellertid till de figurer, som även svenska barn böra veta litet mer om än om t. ex. Karl XIII.

Herr Wistrand anmärkte på diktaturstaternas historieskrivning och historieundervisning. Herr Wistrand gjorde det med full rätt. Jag anser, att vi här i landet ha större forskningsfrihet och större sanningssträvan nu — så länge det varar — och jag är glad över det. Men jag måste ändå fråga: är inte den historieundervisning vi ha här i Sverige, trots sin relativa förträfflighet, klassbetonad? Är den inte främst undervisningen om den svenska överklassens samhälle genom tiderna och i dag? Och det är just det väsentliga. Det är just det, som jag genom min motion har velat påvisa och söka få ändring i. Jag vill, att det svenska folkets barn skola få lära sig svenska folkets, hela svenska folkets, historia, och jag tillägger: så objektivt som möjligt.

När utskottets representanter avböja motionen av formella skäl, därför att man finner undervisningsplanerna ganska bra som de äro, är jag av en annan uppfattning. Redan i planerna råder en brist på system; de bära — och måste ju bära i ett samhälle, där historien inte är slutagerad, utan vissa grupper av folket marschera upp under brytningar mot andra — prägeln av en kompromiss. Undervisningsplanerna ha betonat, det är riktigt, att hushållning och folkrörelser skola vara med, men de ha inte sagt, att hushållningen bör vara det grundläggande, och det är det, som jag har yrkat på.

Jag är kanske skyldig att också säga några positiva ord om hur jag tänker mig, att historieböckerna borde vara.

Jag har talat om att det råder brist på system i undervisningsplanerna. Vad själva periodindelningen angår, som ju är en praktisk sak och dessutom tämligen godtycklig, eftersom perioderna inte börja på klockslag eller från och med ett visst parlamentsbeslut, utan indelningen göres långt efteråt och i stora drag, beträffande indelningen tror jag, att de skeden man hittills har rört sig med kunna användas: forntiden, medeltiden, nya tiden o. s. v. Men periodindelningen skall förklaras inte med att några kungar kommo att regera vid den och den tidpunkten, utan med de stora grundläggande orsakerna. Sålunda bör nya tidens inbrott motiveras med penninghushållningens inträde. Och inom varje stor avdelning bör framställningen, såvitt jag förstår vara grup-

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)
perad i avsnitt med hushållningen i vid mening som det grundläggande. På denna kan sedan baseras den sociala, politiska och kulturella historien i lämplig ordning.

Professor Heckscher, som jag förut har talat om, har i ett par debatter, i vilka jag har deltagit, på ett mycket intressant sätt utformat, hur han tänker sig, att historieskrivningen borde läggas upp. Det kanske kan vara av intresse att gå in på den saken i detta sammanhang.

Professor Heckscher framhåller, att den historiska vetenskapens och undervisningens uppgift måste vara att ge kännedom om de krafter, som ha skapat människorna som samhällsvarelser eller skapat samhällena. Han påpekar, att vi behöva en syntetisk historiebehandling, där inga företeelser förkastas, men heller inga a priori göras dominerande. I varje särskild period vill Heckscher ha ungefär följande planering av elementen: 1) den ekonomisk-sociala strukturen, 2) det politiska händelseförloppet, 3) idéutvecklingen och 4) författningshistorien. De olika avdelningarna böra, sade han i sitt inlägg, kanske behandlas i samma ordning genomgående, alltså systematiskt. Allt bör vara med i alla perioder, men i olika mått allt efter sin betydelse: ibland har ekonomin betytt mera, ibland politiken, ibland tekniken o. s. v. Därför böra somliga avdelningar få svälla och somliga krympa allt efter sin verkliga betydelse under varje period.

I denna, såvitt jag kan finna, mycket intressanta uppläggning av historieförställningen har Heckscher givit hushållningen det främsta rummet såsom det grundläggande och samtidigt också givit större svängrum, så att schemat inte stelnar till, någonting som jag från s. k. historiematerialistisk synpunkt visst inte har någonting att invända emot. Han har alltså klart angivit, att i varje period bör först behandlas själva strukturen, det där, som inte kan fixeras med årtal men som icke förty är grundväsentligt, och sedan kan komma händelseförloppet med stater, personligheter och årtal, och han frågade i debatten med rätta: »Varför skall inte den icke statsbestämda historien vara med?»

Så långt Heckscher. Vidare har undervisningsplanen luckor — jag vill verkligen åt undervisningsplanen. Att den inte är systematisk, har jag nu sökt belysa; dessutom har den också luckor. En stor oegentlighet och brist är, att den tidiga undervisningen — folkskolebarnens — får så litet sammanhang med den historiska helhetssynen; de läsa överhuvud taget knappast någon världshistoria och stå därför främmande för så oändligt mycket. Jag ber herrarna observera, att det är just dessa de stora folkgruppernas barn — främst arbetares och bönders barn — som, otillfredsställda av folkskolans magra kost på området, när de komma ut i livet och — de bästa av dem — märka sin brist, så ivrigt söka bota den genom ett intensivt frivilligt bildningsarbete. Det är sant, att historieintresset i vår tid är stort, såsom herr Bergman omvittrade, men jag tror, att han vill ge mig rätt i att historieintresset är stort framför allt bland det fria bildningsarbetets folk, bland arbetarungdomen och bland hans och mina gemensamma unga kamrater i nykterhetsrörelsen. Jag tror, att vi kunna vara stolta över de grupperna. När jag talade om bristande historieintresse, avsåg jag inte dem. Jag avsåg då skolungdomen, inte minst skolungdomen i gymnasierna, och jag kan citera vad lektor Hasselberg, alltså en läroverkslärare, hade att säga i sin förut citerade artikel: »Man har icke utan skäl tyckt sig finna att gymnasieungdomen har ganska svalt intresse för ämnet historia.»

Så finns här en annan synpunkt, inte alldeles oväsentlig, då vi tala om undervisningsplanen. Det är gott och väl, att man inskräper folkfrihet och demokrati, som planerna göra, men till den historiska sanningen hör väl ändå också,

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

att man omtalar, att begreppet folkfrihet och demokrati kan växla och har växlat. All respekt för exempelvis många högermäns ärliga tro på en viss demokrati, d. v. s. den historiskt fixerade demokratien av borgerlig typ, men vi måste lära våra barn, att högerens syn på demokratien och exempelvis socialdemokratiens syn är inte alldeles densamma och att en vacker dag vid en påfrestning — det har förekommit sådana nyligen på sina håll — motsättningen kan visa sig ganska stark. De båda slagen av demokrati kunna visa sig vara tämligen skilda saker. Vi äro skyldiga sanningen och våra barns upplysning att tala om det sociala innehållet, klassinnehållet i demokratien, att demokratien är en form, som både kan förintas, om den inte vill leva som någonting annat än en tillfällig borgerlig demokrati, och kan utvecklas till något starkare, mera folkligt än den för närvarande är i den borgerliga demokratiens länder. Det är för resten en ödesfråga för demokratien, som jag här berört, dess förmåga att kunna leva och utvecklas, att anammas av nya samhällsklasser genom att väcka deras känsla för frihet och deras ansvar för det hela. Och skulle vi inte ändå söka ge våra barn ett begrepp om att demokrati inte alltid är något stabilt?

Nej, jag tror inte, att formella skäl behöva hindra ett bifall till min motion, om man bara vill vad den begär och vad som nästan alla talare ha sagt sig sympatisera ganska långt med. För närvarande anbefallas både hushållningen och folkrörelserna att få plats i historieläroböckerna, det är sant, men hushållningen är inte anbefalld såsom det grundläggande, folkrörelserna finnas inte tillräckligt beaktade som kämpande folkrörelser i undervisningsplanerna, och därför anser jag mig, herr talman, berättigad att fortfarande yrka bifall till min motion.

Herr Wagnsson, Ruben: Herr talman! I sitt skickligt upplagda och sympatiska inledningsanförande konstaterade motionären, att han i sin motion underskattat vad som vunnits på detta område, sedan den tid han själv satt på skolbänken. Han nögdades också medge, att undervisningsplanerna hade ett helt annat utseende än han trott, när han skrev sin motion, och att även läroböckerna i mångt och mycket nu hade fått utrymme för något av det väsentliga av vad han ville ha fram såsom något nytt i undervisningen.

Om kammarens ledamöter närmare studerat det yttrande av skolöverstyrelsen, vilket som bilaga är fogat till utskottets utlåtande, ha kammarens ledamöter därvid inte kunnat underlåta att konstatera, att alla de önskemål, om vilka meningarna väl torde vara tämligen samlade i vår tid och som återfinnas i den nermanska motionen, redan äro förverkligade i de gällande undervisningsplanerna. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att ända sedan 1919 i den för folkskolan gällande undervisningsplanen som grundregel föreskrivits, att historieundervisningen »bör så planläggas och bedrivas, att dess ledande tråd blir den fredliga odlingens och samhällsordningens utveckling genom tiderna». Där står alltså »den fredliga odlingen», som herr Nerman i sitt senaste anförande ansåg vara förbisedd, såsom det främsta och grundläggande momentet i undervisningen. Det tillägges, att historiens »rättesnöre är att giva en sann bild av gångna tidsskeden, och berättelser och skildringar ur krigshistorien måste därför även ingå i undervisningen. Men därvid bör framhållas, att i samma mån kulturen gått framåt, har kriget allt starkare framstått såsom en olycka och ett fördärv, och uppmärksamheten bör fästas på de lidanden, kriget alltid medfört, varjämte för lärjungarna bör betonas skillnaden mellan sådana krig, som förts till försvar för ett folks självständighet och rätt, och sådana, som framkallats av erövringslystnad eller liknande motiv.» Och så tillägges ytterligare: »Läraren bör vårda sig

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)
om att motverka uppkomsten av hat och fiendskap mot andra folk samt främja insikten om att fred och samförstånd mellan alla länder är ett av huvudvillkoren för mänsklighetens gemensamma framåtskridande.»

Vad som redan föreskrivits för folkskolans historieundervisning är således just samma principer, som äro grundläggande för den nermanska motionen och som så starkt betonats i hans första anförande här i dag. Allt detta är redan genomfört.

Går man sedan längre fram i denna bilaga till betänkandet — jag skall med hänsyn till kammarens tid inte fördjupa mig alltför mycket däri — skall man finna, att också de för läroverken gällande undervisningsplanerna, och de av skolöverstyrelsen utfärdade metodiska anvisningarna till dessa, innehålla bestämmelser av likartad innebörd. Jag tror därför inte, att man genom ett bifall till den nermanska motionen sådan den föreligger och till det yrkande, som herr Nerman här framställt, kan nå någonting av någon som helst betydelse.

Mot läroplanerna finns föga eller intet att invända, men däremot är det otvivelaktigt riktigt, som herr Nerman säger och även i motionen framhållit, att åtskilliga av de i skolorna använda läroböckerna inte på ett tillfredsställande sätt tillgodose dessa önskemål, ehuru det nog också på detta område är bättre ställt nu än det tidigare var.

Herr Nerman kan emellertid vara ganska tillfredsställd, ty genom den diskussion, som uppstått kring hans motion på olika håll och inte minst bland lärarna, har vunnits anslutning till de av honom framförda synpunkterna, och därmed har, kan man säga, dessa fått en större aktualitet i detta ögonblick, än de skulle haft, om han inte väckt sin motion.

Jag vill också erinra om, att ett av våra mera kända bokförlag utlyst en stor och mycket uppmärksammasd pristävlan för att söka få fram nya läroböcker, där större hänsyn skulle tagas till de synpunkter vi här talat om. Det kanske för kammarens ledamöter kan vara av ett visst intresse att erfara något också om denna pristävlan.

Det förhåller sig nämligen på det sättet, att när tävlingen skulle utlysas och ett prospekt om den skrivas, förför man så, att man helt enkelt — för att tillgodose sådana önskemål som de av herr Nerman här framförda — gjorde utdrag ur de för folkskolan och läroverken gällande undervisningsplanerna, som gjordes till själva rättesnöret för denna pristävling. Herr Nerman har ju i sitt första anförande uttryckt sin särskilda tillfredsställelse över ifrågavarande pristävling. Den bygger emellertid helt och hållet på de gällande läroplanerna. Det är alltså inte dessa, som behöva ändras.

Jag finner med hänsyn härtill, att det skulle vara ganska egendomligt, om kammaren bifölle det av herr Nerman framställda yrkandet. Första kammaren är ju enligt gammal tradition inte benägen att rusa i väg och fatta beslut, som äro omotiverade eller att, på grund av en känslöstämning, som i och för sig kan vara förklarlig, fatta ett beslut, som inte tillgodoser något verkligt behov. I detta fall äro redan de nu gällande bestämmelserna efter mitt förmenande fullt tillfredsställande. Att undervisningsplanerna skulle vara reaktionära är inte sant. De äro för övrigt utfärdade av socialdemokratiska ecklesiastikministrar eller under den tid socialdemokratiska ecklesiastikministrar utövat den högsta värden om skolväsendet i vårt land.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Sjö Dahl: Herr talman! Herr Nermans framställning av svensk historieundervisning har givetvis den utomordentligt stora förtjänsten, att den är synnerligen färgrik. Och den har dessutom blivit framförd på ett sätt, som

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

kan åstadkomma ett visst estetiskt välbehag, vilket jag även kunnat iaktta i kammarens mottagande av hans redogörelse för sina synpunkter. Men hans framställning synes mig lida av ett synnerligen väsentligt fel, det nämligen att den, efter vad jag kan förstå, inte är riktig, inte överensstämmer med det föremål, som den vill måla. Den är färgrik och grann, och den synes vara tillkommen väsentligen i enlighet med det motto, som Karl Jonas Love Almqvist på sin tid präglade: »Så jag målar, ty så roar mig att måla.»

Herr Nerman avrättade ju nästan allt vad som med historien har att göra. Han började med historieforskningen. Han fortsatte med läroböckerna. Han tog desslikes itu med historielärarna. Och så småningom kom han fram till vad som är huvudmålet för hans motion, nämligen undervisningsplanerna. Jag skall villigt erkänna, att historieundervisningen i det stora hela måste vara beroende av hur pass framskriden historieforskningen som sådan är. Och det har säkerligen funnits tider, då den svenska historieforskningen i det stora hela sysslade med våra »fornstora dar» och då den hade mycket liten plats för ekonomisk och social historia. Men så är i dag icke fallet. Det är inte bara professor Heckschers namn, som man kan anföra som både ett belysande och lysande exempel på vad som nu präglar svensk historieforskning, utan man kan konstatera detta förhållande i de gradualavhandlingar, som levereras vid våra universitet och högskolor. Man kan också finna det i historieprofessorernas undervisning. Jag vill erinra om att en professor vid en högskola under en hel termin sysslade med Gustav II Adolfs historia och därvid ägnade tre timmar åt den utrikespolitiska situationen och i övrigt sysslade med Sveriges inre förhållanden, sådana de voro på Gustav II Adolfs tid. Jag menar, att man inte skall bortse från sådant, och under dessa omständigheter finns det givetvis nu större möjligheter för historielärarna än förr att meddela en undervisning i skolorna, som omfattar även de sociala och ekonomiska förhållandena under forna tider. Historieforskningen ser ut på ett helt annat sätt än som herr Nerman roar sig att måla den.

Men även de historiska läroböckerna ha blivit annorlunda än förr. Herr Nerman dömer förmodligen i det stora hela efter den odhnerska lärobok, som han läste vid sekelskiftet och som nästan uteslutande sysslade med utrikespolitiska och statspolitiska ting, men icke skildrade folket och dess öden. Förhållandena äro nu helt annorlunda. Jag erkänner, att läroböckerna på ett område, nämligen 1800-talets både allmänna och svenska historia, ännu lida av stora brister. Men i det stora hela ha läroböckerna blivit mycket rikare på ekonomiska och sociala uppgifter om vårt folks öden än förut. Givetvis kunna de bli bättre, det är tämligen uppenbart.

Även historielärarnas undervisning måste under sådana omständigheter vara annorlunda nu än förr. Herr Nerman ville, att all undervisning i svensk och allmän historia, kyrkohistoria, litteraturhistoria, religionshistoria m. m. skulle samordnas. Jag undrar, var man kan finna lärare, som äro sådana — vad skall jag säga? — vetenskapliga tusenfotingar, att de behärska såväl vanlig svensk och allmän historia som konsthistoria, religionshistoria, kyrkohistoria, litteraturhistoria och annat? Möjligtvis kan en poet kåsera litet om sådana ting. Men en historielärare, som måste genomföra en objektiv undervisning och som måste grundligt kunna sitt ämne, tror sig inte om att kunna behärska alla dessa olika grenar av historia. Gör han det, tror han sig kunna det, skulle jag vilja säga till den historieläraren: »You are a humbug, sir!» Skulle en poet så göra, skulle jag inte tillåta mig några som helst invektiv.

Jag skall emellertid taga upp bara några få av de exempel herr Nerman anförde. Han sade bland annat, att en modern historielärare bör undervisa det svenska folket om vad demokrati är. Jag har inte känt herr Nerman under så

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)
 värst många år som demokrat. Jag har känt honom såsom den, som har förhärsligt den ryska diktaturen, som i Lenin och dennes män sett det yppersta idealet för statskonst överhuvud taget. Det är mycket glädjande att nu finna herr Nerman såsom en ivrig och hänförd försvarare av demokratiens i historieundervisningen. Det är ju så, att för varje syndare, som sig omvänder och sig bättrar, glädjas änglarna i himmelen. Varför skulle inte jag glädja mig? Men herr Nermans mening av i dag om demokratiens framhävande i undervisningen är fullt riktig.

Herr Nerman säger vidare, att undervisningen i historia vill ge den svenska överklassens historia. Jag undrar vad herr Nerman då menar med överklass. Han och jag och andra ha ju läst om och studerat, hur bönderna under medeltiden ordnade sina samhällsförhållanden i Västgötalagar och Upplandslagar — Skånelagarna glömmar man ju norr om Hallands ås, men även de funnos till. Detta är väl den svenska demokratiens historia. Vi ha läst om Engelbrekt och hans kamp, som också var en social kamp, och jag undrar, om någon historielärare är så okunnig om vad som under medeltiden tilldrog sig, att han uteslutande skildrar Engelbrekts strävanden såsom en kamp emot det danska överväldet utan att peka på att det var en kamp även för böndernas frihet inom det dåtida svenska samhället. Herr Nerman synes mig brista i det där gamla thorildska kravet, att man, innan man dömer, skall veta, vad man dömer. Herr Nerman vet icke vad han dömer.

Herr Nerman sade — jag tar ett annat exempel: hur skildrar man nu för tiden Kristian Tyrann? Jo, fortfarande heter han »tyrann». Men menar verkligen herr Nerman, att en herre, som lät tjogetals huvuden rulla på Stockholms Stortorg, inte får i nutidens Sverige kallas en tyrann, utan bör få ett finare namn? Han borde kanske kallas en forntida Lenin, som ville genomföra ett slags egendomlig demokrati för fyrahundra år sedan? Låt tyrannerna kallas tyranner, oavsett om de existerade för fyrahundra år sedan eller, herr Nerman, om de existera nu, vare sig de befinna sig öster eller söder om vårt svenska fosterland! Låt oss icke på något sätt förvilla våra begrepp. Men låt oss å andra sidan klart framhäva, att denne Kristian Tyrann kunde för Danmark betyda någonting annat än han betydde för Sverige. I svensk historia framträder han såsom en tyrann, och det epitetet kan inte en objektiv historieforskning utplåna ifrån den mannens bild.

Herr Nerman talar om historieforskning, han talar om historiska läroböcker, han talar om historielärarna och deras undervisning, men vad hans motion närmast gäller är undervisningsplanerna. I fråga om dem föreslår han för det första att riksdagen skall skriva till regeringen och begära, att undervisningsplanerna i ämnet *svensk historia* skola ändras. Först och främst vill jag påpeka, att det inte finns något ämne, som heter *svensk historia*. För det andra föreslår han, att på alla stadier av undervisningen skall inarbetas en bred framställning av den svenska hushållningens historia. Är det någon vettig människa, som inbillar sig, att det är möjligt att i folkskolan, där man har att göra med elva-, tolv- och trettonåringar, lämna en bred framställning av den svenska hushållningens historia? Även om läraren talade med herr Nermans tunga, skulle den svenska ungdomen först gäspa och omsider falla i sömn under en sådan bred framställning. Det är uppenbarligen så, att på det stadiet duger det inte att komma med en sådan framställning. Man måste, som herr Nerman erkänner, ha hjältar, och dessa hjältar kunna vara statsmän av olika typ. De kunna också vara sådana män som Linné eller Alströmer eller Nobel. Det kan vara många män ur den fredliga odlingens historia. Det är mannen, som eleverna intressera sig för vid sidan av det friska händelseförloppet. En

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

gäspig historieundervisning vill jag för min del inte rekommendera första kammaren att ge sitt förord för.

Så säger herr Nerman, att folkskolans historieundervisning inte kan räcka för ungdomen. Tacka för det! Ungdomen har den gudomliga förmånen att kunna växa och bli äldre och mognare. När den blivit mognare och äldre, har den också rätt att få historien framställd på ett sådant sätt, som då passar den. Historien är ett ämne för män. Endast mogna män kunna fullt förstå det historiska skeendet. Det duger inte att försöka tala till ungdom och till barn på samma sätt som man kan tala till män. Herr Nerman har inte, efter vad jag vet, någon erfarenhet av undervisning av barn och ungdom, och därför bedömer han det hela så psykologiskt oriktigt, som han gör.

Det är uppenbarligen så, att finns det någon punkt i fråga om den svenska undervisningen i historia, där man icke kan föra fram berättigade anmärkningar av någon större vikt, är det just beträffande undervisningsplanerna. Man kan komma med anmärkningar mot historieläroböckerna. Man kan naturligtvis kritisera både en och flera lärare, kanske många, eventuellt alla. Man kan också komma med kritik av de motiv, som historieforskningen väljer. Men just beträffande undervisningsplanerna befinna vi oss praktiskt taget före utvecklingen och inte efter den. Önskemål kan man givetvis framställa, men man kan inte komma med en sådan kritik, att man har rätt att begära, att första kammaren, bedårad av ett angenämt Nermanskt kåseri, som kammaren så gärna och villigt lyssnar till, skall låta förleda sig till att besluta om åtgärder, som sakligt och objektivt inte kunna försvaras.

Jag vill därför med allt erkännande av de riktiga synpunkter, som herr Nerman i åtskilliga avseenden har framfört, vittna om att dessa synpunkter i stort sett delas av Sveriges historielärare — både i folkskola, på gymnasier och i högstskolor — men de synpunkterna äro redan knäsatta. Det är herr Nerman, som på sistone har upptäckt, att här finnes några önskemål att tillgodose. Mina herrar, de äro redan genomförda i det stora hela. Första kammaren behöver inte påtala dessa ting. De statliga myndigheterna och lärarna ha haft detta klart för sig långt innan herr Nerman satte sig vid sitt skrivbord och skrev sin motion, vilket han tycks ha gjort under intryck av de erfarenheter han gjorde vid sekelskiftet. Vi få anhålla — även jag är historielärare — att historielärlärarna år 1937 bedömas efter vad de göra år 1937 och inte efter vad de tilläventyrs gjorde år 1900. Undervisningsplaner, historielärare, historieläroböcker och även historieforskning äro annorlunda nu än förr. De äro naturligtvis inte fullkomliga. De ha fortfarande stora brister och många ofullkomligheter. Men så, som den föreliggande motionen är utformad, då den inriktar sig främst på undervisningsplanerna, är den icke värd mer än ett enda öde, nämligen att falla under bordet. Därmed vill jag inte på något sätt bestrida riktigheten av många av de synpunkter som herr Nerman har framfört. Men jag vill erinra bara därom, att när man kämpar för de synpunkterna, försöker man, såsom det heter i ett gammalt svenskt ordspråk, att slå in öppna dörrar, herr talman, och jag undrar, om första kammaren bör följa herr Nerman i denna hans ivriga och energiska strävan.

Herr Andersson, Nils: Herr talman! Jag har ingen anledning att upptaga någon ytterligare diskussion med motionären, som reagerat på ett hyggligt och älskvärt sätt emot utskottet, fastän det nödgats avstyrka hans motion. Men det kan inte anses oberättigat, om jag i stället vill säga ett ord till herr Oscar Olsson, som behagade karakterisera utskottsutlåtandet som ett försök att inge

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

riksdagen något slags sömnmedel. Jag ber att få konstatera, att effekten på honom blev, att han rusade upp ganska yrvaken och började överfalla utskottet med hugg och slag ganska oberättigat.

Herr Olsson beskärnade sig över, att jag skulle ha varit så utomordentligt belåten med undervisningsplanerna. Det stod väl klart för var och en, att herr Olsson fullständigt vantolkade vad jag yttrade i det avseendet. Utskottet har sagt, och jag har utvecklat det, att emot undervisningsplanerna och de metodiska anvisningar, som skolöverstyrelsen har utgivit, kan knappast riktas någon starkare kritik från de synpunkter, som herr Nerman har anlagt. Det lär vara något annat, än att man skulle ha sagt, att dessa planer och anvisningar vore någonting alldeles underbart bra. Jag anhåller, att herr Olsson med större uppmärksamhet lyssnar till vad man säger. Gör han det kan han stilla sitt blodiga svärd.

Härtill vill jag bara understryka den mening, som för en kort stund sedan kom till uttryck i herr Wagnssons anförande, där han, liksom utskottet har gjort, framhöll, att när det gällde undervisningsplaner och anvisningar, så är det icke påkallat av riksdagen att begära en ändring från de synpunkter, som äro motionärens, därför att planerna och anvisningarna äro acceptabla.

Som skolöverstyrelsen har sagt går utvecklingen i den riktningen inom historieundervisningen, att de moderna folkrörelserna vinna ökad uppmärksamhet. Skolöverstyrelsen uttalar också den förvissningen, att vid de utredningar, som äro i gång och vid den granskning av läroböcker, som sker, de i motionen anbefallda synpunkterna skola komma att vederbörligen beaktas. Där säger skolöverstyrelsen, att den är intresserad för att motionärens synpunkter skola mer och mer beaktas. När det förhåller sig på detta sätt, så tror jag, att det vore obefogat, att riksdagen helt resolut skulle begära nya undervisningsplaner. Det vore egendomligt, om man skulle finna situationen så fruktansvärd, att man vore nödsakad att begära helt nya undervisningsplaner, då en nykter granskning av dem, som finnas, ger vid handen, att de äro åtminstone skapliga.

Herr Åkerberg: Herr talman! Det förefaller mig, som om denna debatt skulle utgöra en vederläggning av det tal, som vi sett i tidningarna, det att första kammaren brukar slappna till efter middagen.

Jag vågar inte hoppas på att jag skall kunna höja mig upp i den lyriska himmel, där herr Sjö Dahl har svävat omkring, men jag tänker heller icke yrka bifall till herr Nermans motion. När jag underlåter att göra detta, så är det därför, att jag tycker, att den inte går tillräckligt långt. Men nog tycker jag, att utskottet har varit alltför kortfattat. Detta ämne är alltför betydelsefullt för att kunna avfärdas med en axelryckning, och mera kan man ju icke säga att utskottet har presterat. Att det brister i många och viktiga avseenden ha till och med historielärarna nödgats erkänna, kanske inte så mycket i det yttre, som finns såsom bilaga till utskottets utlåtande, men desto mera i diskussioner, som en och annan av oss kanske varit med om.

Jag instämmer med herr Nerman, att det har skett en förbättring. Det har hänt något, men jag undrar, om inte förändringen ägt rum mera beträffande instruktionerna för undervisningen än i undervisningen själv. Om man läser i skolöverstyrelsens yttrande om de direktiv, som gälla för historieundervisningen, så tycker jag i motsats till herr Oscar Olsson, att de äro ganska bra. Det står där, att historien skall göra lärjungarna förtroga med de tidens företeelser, som äro av större betydelse bland annat för förståendet av vår egen tids samfundsliv och sociala förhållanden. Jag tycker, att detta mycket väl täcker den mening, som fanns i Heckschers uttalande, som för en stund sedan

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

citerades av herr Nerman, och enligt vilket historien skulle söka ge lärjungarna ett begrepp om de krafter, som hade bidragit eller medverkat till att dana det samhälle, i vilket vi för närvarande leva. Nog var det klenst beställt med detta på den tid, då jag åtnjöt historieundervisning. Vi kunna ju se, att samhället har förändrats. Om vi jämföra det samhälle, som fanns år 1600, med det, som finnes i dag, så är det ju mycket få beröringspunkter. Nog fingo vi pojkar på min tid den uppfattningen, att det var kungarna som huvudsakligast hade gjort den där stora förändringen. De krafter, som arbetade på djupet och som verkligen hade medverkat till att dana detta nya samhälle, fingo vi överhuvud taget inte någon som helst undervisning om. Om man följer den instruktion, som jag nyss gjorde ett citat ur, skulle det kunna ges plats för en bättre undervisning i dessa stycken. Men fråga är, om förändringen i själva undervisningen är så synnerligen stor. Jag har själv åtskilliga pojkar och flickor, som ha gått ut både från läroverk för gossar och läroverk för flickor, och jag måste för min del intyga, att deras kunskaper om de krafter, som ha gjort, att vårt samhälle är ett annat än det, som fanns för tre-, fyra- eller femhundra år sedan, inte i väsentliga stycken överträffa de kunskaper, som jag själv hade, när jag för 35 år sedan tog studentexamen. Vad det beror på, att denna förändring icke är större och att det inte finns bättre överensstämmelse mellan instruktionen för undervisningen och undervisningen själv — under alla förhållanden undervisningens resultat — är naturligtvis inte lätt att säga. Herr Nerman tycks huvudsakligast lägga ansvaret på böckerna. Att de äro bättre nu än förr kunna vi ju alla konstatera, men de äro inte heller bra. Det var visst herr Wagnsson, som pekade på, att något förlag hade utlyst en pristävlan. Det är ju bra, men jag undrar, om det finns någon person, som är kapabel att göra en sådan historiebok, särskilt för de lägre klasserna, för de yngre årsklasserna, som verkligen fyller alla anspråk man ställer på den, särskilt om man skall fylla herr Nermans anspråk på en historiebok, att den inte bara skall lära historia i den gamla meningen, utan också konsthistoria, kyrkohistoria och ekonomisk historia. Det finns säkert inte en professor i Uppsala eller Lund, som har den vittomfattande och vittfamnande läggning, att han kan skriva en historia, som har en sådan vid ram, under alla förhållanden inte en historia, som fyller de anspråk, som vi anse oss kunna ställa på densamma. Det finns alltså där kanske heller inte någon läroboksförfattare, som kan göra en sammanfattning av alla dessa discipliner, och allra minst kan man hoppas på att det skall kunna finnas lärare, som kunna ha tillägnat sig allt detta och ha förmåga att överantvarda en sådan lärdom åt eleverna, framför allt i de lägre klasserna. Jag tror inte, att lösningen ligger i en sådan syntes utan snarare i en ökad specialisering, och en sådan specialisering har nu också kommit till stånd. Vi veta, att det under de sista åren har dykt upp ett nytt ämne, det kallas visst samhällslära eller något i den stilen — alla veta vad jag menar. Lösningen ligger kanske också uti den förbättrade lärarutbildningen, men det är ju inte gott att säga nu, hur en sådan skall kunna åstadkommas. Jag tror i alla fall inte på någon pristävlan. En dylik god historiebok får man till skänks; den kommer som ett trolleri, precis som Selma Lagerlöfs Nils Holgersson kom på sin tid. Det är ju inte på grundval av abstrakta idéer, som en god lärobok utarbetas, utan den kommer när den rätta mannen eller den rätta kvinnan kommer, som kan skriva en sådan bok. Man får inte rensa bort hjältarna helt och hållet ur historieböckerna, ty då bli dessa tråkiga. Jag fick verkligen ett dåligt intryck, då jag hörde herr Bergman redogöra för sin uppfattning om historieundervisningens uppgift och han sade, att dess ändamål vore att meddela sanningen och ingenting annat än sanningen. Det kan ju finnas något riktigt i detta. Historieskrivningen bör ju eftersträva en viss objektivitet, men om man

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)
 uppställer det kravet, att historieundervisningens ändamål skall vara att meddela bara sanningen, så hamnar man i något, som knappast kan vara lyckligt för undervisningen själv. Det skulle leda till att man ur historieböckerna och ur undervisningen skulle vara nödsakad att utmönstra allt, som inte är faktiskt bevisat eller dokumenterat. En sådan bok skulle naturligtvis bli förskräcklig — den skulle bli tråkig.

Uppgiften för historieundervisningen måste vara att försöka ge en helhetsbild av folkets liv, inte bara vårt folks, utan även andra folks liv. Den får inte bara handla om kungar och krig, fastän till och med herr Nerman medgivit, att han vill ha kvar både kungarna och krigen — åtminstone de stora kungarna. När man kommer över till att skildra de andra historiska gestalterna, gäller det — om det är fråga om att framställa Polhem eller Karl Marx, för att ta ett par personer ur högen — att göra berättelsen om dem lika spännande som berättelsen om Karl XII.

Jag tror inte på att det skulle gå att komma fram till någon klarhet i denna fråga genom en stor utredning, genom att tillsätta en kommitté med t. ex. herr Nerman som ordförande — i så fall borde ju utskottsbetänkandet ha utmynnat i ett sådant förslag — men nog vore det välgörande med ett initiativ i denna fråga. Visserligen kan man säga, att det inte bara är i fråga om historien som undervisningen behöver reformeras. Professor Myrdal där borta i kammaren viskade till mig, innan han gick härifrån före middagsrasten, att det är minst lika behövt att reformera undervisningen i biologi, ty den är lika antikverad. Jag kan inte yttra mig om det, men vad jag vet, det är, att undervisningen i historia är av större vikt för de ungas utbildning till medborgare. Det måste medges, att det framför allt är i det fallet som en reformation är av nöden. Jag vågar inte lika starkt som herr Wagnsson och andra tro på att skolöverstyrelsen skall taga sig an denna sak och komma fram med det stora initiativ, som jag helst skulle vilja se, men jag tycker, att vår käre eklelesiastikminister, som brukar ha geniala idéer och till och med brukar kunna skaka sådana ur ärmen, borde kunna träffas av en snilleblix till när det gäller denna sak.

Jag är emellertid glad över att diskussionen hålles i gång i denna fråga och är sålunda inte alls ledsen över att herr Nerman väckt sin motion, vilken jag tvärtom är mycket tillfredsställd med. Men tills vidare, herr talman, har jag intet yrkande att framställa.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag måste säga, att jag fortfarande i fråga om resultatet av historieundervisningen ställer mig på herr Åkerbergs och herr Nermans ståndpunkt även efter den ordentliga avbasning, som en sådan ståndpunkt fick av min kollega herr Sjödahl från Göteborg. Jag vill inte alls motivera det med att jag är kollega till honom såsom lektor i ämnet historia, därför att det är rätt länge sedan jag undervisade i historia, men det skulle inte falla mig in att på något sätt vilja taga den sakkunskap, som ligger i en ämbets titel, till hjälp i en diskussion sådan som denna. Jag tror, att sakskäl i detta fall vore bättre än en hänvisning till den auktoritet, som man på grund av sitt ämbete kunde sitta inne med.

När jag därför gick fram på herr Åkerbergs linje, stödde jag mig på precis samma lekmanamotivering som han, nämligen i egenskap av far till åtskilliga elever, som ha tagit studentexamen under de senaste åren. Jag tror, att den motiveringen ändå kan i någon mån vara bärande, men naturligtvis vill jag inte på något sätt bestrida, att var och en har rätt att tala utifrån sin egen erfarenhet. Och när herr Sjödahl talade om att en historieundervisning, som skall vara grundad på den ekonomiska och sociala strukturen, måste bli gäspig för 11-, 12- och 13-åringar, förstår jag så väl, att det finns lärare,

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

som inte kunna tänka sig något annat resultat av en sådan undervisning. Det finns emellertid lärare, som kunna tänka sig något annat, och jag har sett prov på sådan undervisning — det faller mig inte in att draga in min egen person i detta sammanhang, utan jag tar ett helt och hållet objektivt exempel. Jag har sett, hur 12-åringar i mycket stor utsträckning, just på den grundval, som herrar Nerman och Heckscher vilja ha lagd för historieundervisningen, ha blivit så pass intresserade av historia, att de flesta historielärare skulle ha glatt sig åt ett sådant resultat. Jag har sett exempel därpå i Stockholm också, ehuru icke vid statsläroverk, och jag skall villigt erkänna, att eleverna i detta fall voro i en ålder av 14—15 år, således ett år äldre än de herr Sjö Dahl nämnde. Med stöd av vad jag där såg beträffande tillämpningen av den metod, som Heckscher har försökt systematisera, är jag alldeles övertygad om att det inte är någon utopi att få till stånd en förnuftig historieundervisning, som lämnar det resultat herr Åkerberg vill ha av historieundervisningen.

När emellertid herr Åkerberg tog avstånd från herr Nermans angrepp på undervisningsplanen, tror jag i alla fall, att herr Åkerberg gjorde sig skyldig till ett litet förbiseende. Och apropos min gode vän herr Nils Andersson från Östersund, ber jag att få framföra min ursäkt till honom för att jag så grundligt missförstod honom, när jag trodde, att han hyste beundran och vördnad för undervisningsplanen. Jag skall be att få överflytta det betyget på herrar Wagnsson och Sjö Dahl.

Jag måste emellertid säga herr Wagnsson, att även om det är en socialdemokratisk eklelesiastikminister, som står för en föräldrad undervisningsplan, kan jag inte av vördnad böja mitt huvud för hans undervisningsplan, och när herr Åkerberg drog fram ett par satser ur denna undervisningsplan för att därigenom visa, att den var bra, vill jag vända mig till herr Åkerberg såsom partiledare och fästa hans uppmärksamhet på att partiprogrammen vid riksdagsmannaval alltid äro mycket vackra, både färgrika och granna, och att de innehålla många allmänna, vackra satser, som till mycket litet förplikta. Det samma skulle man kunna säga om den ifrågavarande undervisningsplanen, och i mitt första anförande — om herr Åkerberg följde med det så skulle han ha funnit det — motiverade jag detta, när det gällde tillämpningen i praktiken d. v. s. i de metodiska anvisningarna, på ett sätt som skulle ha gjort honom litet betänksam i fråga om det läckra smörgåsbord, som man annars skulle kunna glädja sig åt då det gäller åtskilliga vackra satser i undervisningsplanen. Det, som jag var inne på, hade jag kunnat sammanfatta betydligt klarare och redigare, om jag haft reda på den mycket goda formulering, som professor Heckscher givit, ty det var just det som hela mitt anförande gick ut på i fråga om de metodiska anvisningarna liksom undervisningsplanen, nämligen den systematiska ordningen, där den ledande principen skulle vara den ekonomiska och sociala strukturen såsom det grundläggande.

När herr Sjö Dahl säger, att han skulle vilja se den, som verkligen på allvar vill hävda en bred framställning på denna grundval för dessa 11-, 12-, 13-åringar, ber jag få fästa uppmärksamheten på att man väl ändå får försöka att sätta den där frasen bred i sitt rätta sammanhang. Jag vet inte av att motionären har önskat en bredare historisk framställning än den vi nu i stort sett ha, utan jag antar, att han menar, att om framställningen på denna grundläggande punkt bleve så pass bred, som den nu är i fråga om det politiska, skulle han vara tämligen belåten åtminstone tills vidare. Tolkad på det sättet, tycker jag inte det är något att invända mot motionärens synpunkt i det hänseendet. Det är nog ganska riktigt, när man vill åt undervisningsplanen och jag tror också att det är ganska riktigt, när man, som motionären gjort,

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)
 lägger mycket stark tonvikt på att för en demokratisk uppfostran är det av stor betydelse att planen lägges på det sättet, ty herr Sjödahl kan inte komma ifrån vad som i det fallet anförts av motionären om att den historiska undervisningen, sådan den nu är lagd, huvudsakligen intresserar sig för de högre kulturskiktens historia. När det gäller tyranner, som låtit adelsmäns huvuden springa och låtit bondehuvuden springa, kan man ha olika uppfattning om vilken som gör mest skäl för benämningen tyrann, men man kan inte komma ifrån att det är med stora offer av underklassen i Sverige som kulturre-sultaten vunnits under långa perioder av vår historia, framför allt under den period, som karakteriseras av stormännens ledning av Sveriges öden. Nå, den saken skall jag inte nu gå in på. Men när man försöker förringa betydelsen av en historieundervisning, lagd på det sättet, som motionären önskar, d. v. s. just från de demokratiska synpunkterna, är jag säker på att man är inne på fel väg. Jag är övertygad om att om historieundervisningen särskilt i de högre skolorna inte lagt tyngdpunkten på den politiska historien, på makt-historien, och gjort makten till ledmotivet, till målet för vad hjältarna borde sträva efter, hade det inte varit så lätt för diktaturer att uppstå i länder med en stark demokratisk rörelse.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla yrkandet om bifall till motionen.

Herr Englund: Herr talman! Genom mitt instämmande i herr Nermans första anförande har jag deklarerat min syn på det ämne, som här diskuteras. Då jag ändå har begärt ordet trots det fruktansvärda kulsprutesmatter, som herr Sjödahl nyss presterade, är det därför att jag under många år varit ledamot i en stads folkskolestyrelses undervisningsnämnd och även i ett flickläroverks styrelse och därför att jag genom beivrande av icke minst många historiektioner fått en viss erfarenhet om dessa saker och sett vad särskilt på folkskolans område historieundervisningen faktiskt ger, d. v. s. hur litet historieundervisningen ger och hur begränsat det vetandestoff är, som barnen ha fått, när folkskolan blivit genomgången.

Jag kan inte dela utskottets nästan devota auktoritetsunderkastelse under de två presenterade auktoriteterna, skolöverstyrelsen och historieläroverföreningen, som ju avgivit yttrande. Jag skulle i likhet med herr Åkerberg helst ha sett att ett utskott, som skulle yttra sig i en fråga som denna, haft förmåga och mod att även emot skolöverstyrelsen söka prestera en självständig syn. Det kan man inte säga, att första tillfälliga utskottet gjort, och därför äro också talesmännen för utskottet mycket svaga i sin argumentering mot de synpunkter, som motionären, herr Nerman, här har framlagt. Inte därför att han, som herr Sjödahl litet ironiskt försökte göra gällande, beredde kammaren en estetisk njutning genom det sätt, varpå han framförde sina synpunkter, utan därför att de innehålla så många centrala tankar och önskemål, som stå i samklang med tiden och som ge dem en styrka, vida utöver det estetiska mått, som i och för sig herr Nerman kan känna sig smickrad av att han får beröm för. Jag tillhör dem, som anse, att nog kan man rikta kritik också mot undervisningsplanerna. De äro frukten av ett tidevarv i vår samhällsutveckling, som visserligen kulminerade, herr undervisningsrådet Wagnsson, i 1919 års händelser på skolpolitiks område och Wärner Rydén's insatser i desamma, men att allt vad därvid sagts skulle vara av den ypperliga kvalitet, som man i skolöverstyrelsen anser, tror jag nog att det är skäl att göra reservation emot. (Herr Wagnsson: Vad är det som är fel?) Ja, man skulle kunna, herr Wagnsson, anmärka på att det flyter ut litet för mycket; man rör sig med allmänna talesätt på många ställen i undervisningsplanerna och sådant vidare. Men jag skall inte föra in resonemanget alls på detta, ty det var inte min mening. — Den

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

lilla erfarenhet jag kunnat få av detta spörsmål pekar på att de väsentliga bristerna ligga på annat håll, nämligen i lärarutbildningen och i bristen på lämpliga läroböcker. Lärarutbildningen är måhända det i nuvarande tidsläge säkert viktigaste cruxet, ty vad lärarna kunna, som anknyter sig till undervisningsplanen, när de träda i tjänst i skolorna, är ingalunda i nivå med vad denna undervisningsplan skulle kräva, att de borde kunna sätta in som en personlig gärning. Naturligtvis finns det många, många lysande undantag bland lärarna — det känner jag väl till — men jag har också sett många prov på att lärare och lärarinnor blott följa undervisningsplanen och anvisningarna och läroboken — det vet nog även herr Wagnsson från sin egen erfarenhet som lärare och i sin ställning i skolöverstyrelsen numera — att någon djupare uppfattning om historien som sådan få inte barnen, när undervisningen sker på ett alltför mekaniskt sätt och utan att läraren har förmåga att ge något personligt, som fyller ut lärobokens magra stoff och data.

Jag vill emellertid, herr talman, för att något belysa en sida av saken, som här har varit mycket uppe i debatten, taga fram några exempel ur Grimbergs Sveriges historia för folkskolan, som visa, hurusom en så modern och allmänt uppskattad och mycket intressant historisk skriftställare som Grimberg dock i den lärobok av honom, som användes mångenstädes i de svenska folkskolorna, inte särskilt mycket avlägsnat sig från de traditionella mönster för historieindelningen och innehållet i historieundervisningen, som återfinnas i den gamla odhnerska historien.

Går man t. ex., eftersom Engelbrekt har skymtat här i debatten förut, just till det tidevarv, då han levde, vilket är så avgörande för den svenska samhällsutvecklingen, och ser efter vad Grimberg säger — jag ber att få skjuta emellan, att jag, som herrarna väl förstå, inte vill, att denna exemplifiering skall fattas så som att jag ville rikta något särskilt klander mot författaren — så vad är det, som det där talas om? Jo, det börjar med rubrikerna »Erik av Pommern och Engelbrekt», »Jösse Eriksson». Därefter kommer en självständig rubrik: »Engelbrekt Engelbrektsson»; sedan rubriken »Erik avsättes», och så behandlas allmogens makt i samhället och Engelbrekts död och livsverk. Detta tidevarv målar Grimberg i denna folkskolans historia genom att ge en bild av livet i en medeltida stad, d. v. s. Stockholm på 1400-talet, men, herr talman, om en lektion skall äga rum i historia nu i folkskolans fjärde klass och man skall läsa t. ex. om Engelbrekt uppe i min hembygd i Dalarna, kan man och gör man en anknytning till Engelbrekts faktiska betydelse för den sociala och ekonomiska utvecklingen i Bergslagsbygderna, knyter man an till hembygdens faktiska historia? Ingalunda. I herr Nermans första anförande citerade han en historielektor, som i en mycket uppmärksammad och intressant artikel i Dagens Nyheter hade kritiserat undervisningens bristande anknytning till den egna bygdens historia på ett sätt, som verkligen träffade prick. Det är vad man dagligen kan uppleva i lektionsrummen i de svenska folkskolorna. Historien lägges där fram och behandlas på ett abstrakt sätt. Professor Schück och andra ha beträffande Engelbrekt och hans historia bland annat uppvisat den starka sociala bakgrund, som den hade. Hela den svenska frihetstiden bottenar i sociala brytningar, den var kanhända en proletärrevolution på sätt och vis, och Schück uppvisar, om jag inte minns fel, i sitt verk om Engelbrekt, att i Engelbrekts frihetshär ingingo bland annat 800 ryttare, som Falu gruva satt upp, och de bildade ett väsentligt inslag i armén. Naturligtvis är Grimberg inte obekant med detta, men i hans historia för folkskolan finns detta inte omnämnt, och barnen uppe i dessa bygder i Dalarna, som läsa historia på grundval av denna lärobok, få ingenting veta därom, med

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

mindre än att läraren talar om för dem denna intressanta sak, som sammanhänger med bygdens faktiska historia. Men om de skulle göra det — och många lärare känna det faktiskt på det sättet — skulle de komma i strid med hävdvunna sociala värderingar och det akta de sig för.

Herr Sjödahl var ju ytterligt indignerad över att herr Nerman använt det uttrycket om den gängse historieskrivningen och historieundervisningen, att den var som en överklassens historia. Men det är ju det den är, och den saken står väl fast ända från Strindbergs tid. Och jag är glad över såsom en av min ungdoms bästa erfarenheter och sanningar vad jag genom honom fick inhämta, och tack och lov för att jag inte skäms för att säga, att det står fast, att historieundervisningen och våra historiska läroböcker ha varit väsentligen inriktade på att skildra den svenska överklassmakten och framställa samhällsutvecklingen ur dylika synpunkter.

Herr talman, jag skall inte för mycket förlänga diskussionen, men jag skall taga ett par små exempel igen ur Grimbergs historia och fästa uppmärksamheten vid att beträffande stormaktstiden, t. ex. i Grimbergs framställning för folkskolan, beröres så gott som uteslutande den statspolitiska och krigshistoriska utvecklingen. Framställningen av vad som skett under det tidevarvet, t. ex. Axel Oxenstiernas stora statsbyggande insats under det tidevarvet är ytterst summarisk och tunn. Och går man till 1700-talet, skall man finna, att samma förhållande gäller, att det sociala och ekonomiska historiemomentet är ytterligt försummat. Där finns beträffande frihetstiden ingenting annat nämnt och behandlat än det traditionella om Jonas Alströmer och knappast något mera. Med vilken räddhåga den borgerliga historieskrivningen här i landet alltjämt står inför de sociala omvälvningarna i mitten av förra seklet och allt som framtvingat den moderna samhällsutvecklingen, behöver man inte läsa långt i denna skildring för att komma underfund med. Jag menar sålunda, att det finns mycket starkt fog för att man från första kammarens sida genom en debatt om denna fråga understryker den svenska demokratiens önskan att få en objektiv, demokratiskt utformad framställning av historien, så att vi kunna, så långt som möjligt är, på denna väg trygga uppfostran av demokratiskt inriktade och tänkande medborgare.

Herr Nerman: Herr talman, mina herrar! Det fälldes ett uttryck, att jag skulle ha sagt i min motion, att den stora majoriteten av läroverkslärarna skulle stå isolerade på något sätt från folket och icke begripa vad det är fråga om. Det har jag inte sagt. Nu har herr Sjödahl, jag vill säga *tyvärr*, varit den ende läroverkslärare, som har varit uppe här, men jag är övertygad om att han inte är typisk. Jag har en ganska aktningsfull uppfattning av läroverkslärarna också.

Herr Sjödahl kom in på en detalj bland andra — fast det gick så fort, att jag inte hann fatta det — där han tog upp något om den gamle Kristian II, även kallad Tyrann; och då var det verkligen litet säreget att få höra en man ifrån de delar av Sverige, som den tiden stodo bakom Kristian Tyrann, taga i så emot honom, när jag, en gammal uppsvensk, här söker försvara honom.

Kristian Tyrann var inte den buse, som han har gjorts till. Man får tänka på att både Gustav Vasa och sedan Karl IX gjorde sig skyldiga till ganska brutala avrättningar. Man gör så i vissa länder fortfarande. Jag instämmer livligt — inte i avrättningarna, men i påpekandet. Även svenska kungar ha farit fram synnerligen brutalt, och jag ber att få citera vad en författare bland dem, som sammanskrivit den bok, som föreningarna Norden har givit ut, säger om Kristian »Tyrann», därför att det är mänskligt sagt och samtidigt, så vitt jag förstår, historiskt riktigt: »Den tiden voro sådana blodiga

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

gärningar icke sällsynta. Inte bara Ferdinand den katolske och senare hertigen av Alba, utan också Englands stora drottning Elisabeth förövede saker, som voro många gånger blodigare.» Hade Kristian Tyrann segrat — nu sade jag själv Tyrann av gammal vana — hade Kristian II segrat, »så att hans verk hade blivit bestående, då skulle vi i historieböckerna endast läsa, att han utrotade några av de värsta upprorsmännen. Men nu gick det annorlunda; han blev en flykting, och både i Sverige och i Danmark kom det regenter, som måste önska hans minne svärtat. Därför blev hans hämndlystnad och trolöshet ihågkomna, understrukna och överdrivna.» Detta anser jag vara mänskligt och samtidigt historiskt riktigt skrivet. Därför att Gustav Vasa råkade segra med Lübecks pengar och hindra Kristian II:s försök att skapa ett enat Norden, fritt från hanseaterna, blev Kristian II:s minne svärtat, och ännu i dag står här en svensk lektor och är upprörd över denne förfärlige Kristian II.

I denna sammanfattning, som föreningarna Norden gjort, finnas många goda uttalanden. Jag skall inte trötta med att citera mycket, men jag har ett par punkter, som jag vill påpeka och som röra Sveriges historia. Där påpekas bland annat den omständigheten, att kommitterade äro ense om att historieundervisningen bör giva största möjliga utrymme åt den fredliga kulturutvecklingen, medan krigshistoriskt lärostoff icke bör medtagas i större omfattning än nödvändigt. Dessutom böra inte historieförfattarna i de olika länderna kritisera grannländernas krig. Det gör man ideligen. Man talar t. ex. om Eriks av Pommern »onödiga krig». Ja, det var nog han och inte historikerna nu, som borde bedöma, vad som var hans onödiga krig. Sedan kommer detta med Kristian II och sedan t. ex. om hur kung Hans skickade ut danska »sjörövarefartyg» för att härja de svenska kusterna, medan man samtidigt förtiger, att hanseatiska och svenska fartyg gjorde anfall på den danska kusten.

Vidare talas det om »naturliga gränser». Det är en sak, som har växlat. Under medeltiden var inte Öresund en naturlig gräns, snarare en naturlig förbindelseled, men skogarna ovanför Skåne voro ganska naturliga gränser. Sådant växlar. Man skall akta sig för att tala om naturliga gränser. Det kanske en dag kommer en makt söderifrån och säger: »Vår naturliga gräns är Nordkap.» Naturliga gränser äro ofta en smaksak. Det betonas också med rätta av föreningarna Norden, att den egna krigsäran har fått allt för stor plats.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande. Ytterligare stärkt av de uttalanden, som ha gjorts, i min uppfattning, att man kan begära vad jag har begärt, ber jag att få anhålla om bifall till motionen.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Det är med den yttersta tvekan, som jag har begärt ordet. Den debatt, som här förts, förefaller mig att vara en i hög grad teoretisk debatt, lämpad mera för ett läraresällskap än för första kammaren. Jag skall inte i den delen deltaga i debatten, utan jag skall försöka att rikta kammarens uppmärksamhet på de praktiska spörsmål, som föreligga, nämligen det beslut, som kammaren skall fatta och vad det innebär. Här har under debatten gång på gång framhållits, att när man nu begär studieplanens förändring på visst sätt, är det ju mycket bra, men man har litet på känn, att det hjälper inte bara med att ändra studieplanen. Ty först säger man: det är mycket viktigare med läroböckerna, lärarna och lärareutbildningen. Tro herrarna, att ett bifall till motionen skulle ändra läroböckerna, lärarna och lärareutbildningen? Dem tar man inte utan vidare, och inte komma de på kommando heller, herr talman, utan de bli resultatet av den

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

forskning, som äger rum, den vetenskapliga utveckling, som kommer till stånd under det tysta arbetet hos forskarna och vid de läroanstalter som finnas, både högskolor, gymnasier och andra skolor. Man kan inte få fram i praktisk verklighet det, som man gång på gång önskar. Här önskar man det och det, men det är inte våra önskningsar, som vi skola framföra till Kungl. Maj:t med en begäran om att det skall utformas på visst sätt och sättas in på visst sätt i en undervisningsplan. Kunna vi inte vara förvissade om att detta kan realiseras genom läroböcker, lärare och lärareutbildning, då tjänar det ingenting till. Här ha våra undervisningsplaner förklarats redan innehålla vad som behövs, men trots det ha vi inte fått de läroböcker, de lärare och den lärarutbildning, som man vill ha. Sätta vi nu dit något annat och mera; tro herrarna att det blir bättre?

Men då frågar jag mig: har första kammaren egentligen någon anledning att vända sig till Kungl. Maj:t med ett bestämt yrkande, att i gällande undervisningsplaner i ämnet svensk historia på alla stadier av undervisning inarbetas dels en bred, grundläggande framställning av den svenska hushållningens historia, dels som en särskild, utförlig avdelning »de moderna svenska folkrörelsernas historia»? I allmänhet brukar inte riksdagen lägga sig i sådana där studie- eller undervisningsplaner eller sådana ting, som tillhöra administrationen och som måste växla efter tidernas omskiftning, utan det får Kungl. Maj:t avgöra. Vill man få någon ändring, så anger man, i vilken punkt man vill ha en ändring, i vilket syfte möjligen, men man säger inte vad det precis skall stå. Om kammaren skulle bifalla denna motion, har kammaren på en ensidig utredning — om vi nu skola kalla motionen för en utredning, ty utskottet är ju inte utredande i detta fall — tagit ståndpunkt i en fråga, som fordrar en betydligt allsidigare belysning. Här har den ärade motionären sagt, att det stora namnet är professor Heckscher och att han är den ende i ekonomisk historia i vårt land. Är kammaren beredd att skriva under allt vad professor Heckscher säger? Jag är inte riktigt säker på att det vore lämpligt.

Jag skall tillspetsa det litet mer: Den ärade motionären säger, att skillnaden mellan honom och dem, som försvara undervisningsplanerna, ligger i att han vill, att det skall finnas en bred framställning av den svenska hushållningens historia, men den ärade motionären lägger till ordet *grundläggande* och stryker under det med tre streck, såvitt jag förstår, i sin framställning. Detta betyder egentligen ingenting annat än att den materialistiska historieförskrivningen skall knäsettas i undervisningsplanen. Är det verkligen första kammarens mening att utan vidare på motionärens och professor Heckschers dock något omstridda auktoritet skriva på detta som ett kammarens önskemål hos Kungl. Maj:t? Jag är för min del inte beredd att medverka till att kammaren på *en* nationalekonoms ord — som herrarna veta, äro alla nationalekonomer utmärkta av framför allt det, att de sinsemellan äro oense i alla väsentliga ting — och på förord av motionären för professor Heckscher, som imponerat på honom vid ett läraresammanträde eller en diskussion i dessa frågor, skulle skriva till Kungl. Maj:t: »Här ha vi nu de vises sten; tag den!» — Det tror jag inte första kammaren vill.

För det andra: om man skall blanda sig i undervisningsplanerna, borde väl kammaren också betänka, att undervisningsplanen i historia icke är någon isolerad företeelse. Det är väl en känd sak, att i undervisningsschemat, och det i alla läroanstalter och klasser, trängas en massa ämnen. Tro herrarna, att undervisningsplanerna i dessa olika ämnen kunna alldeles obesett var för sig ändras, utan att detta återverkar på det hela? Har kammaren klart för sig,

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)
vilken återverkan en ändring i denna riktning på detta ämnes undervisningsplan kommer att ha på de andras?

Överhuvud taget tror jag kammaren gjorde klokt, om den i denna fråga betänkte, vad man begär av kammaren. Man begär en hänvändelse till Kungl. Maj:t, att undervisningsplanen i ett visst ämne skall omläggas så, som en professor här i Stockholm i ekonomi och ekonomisk historia, enligt uppgift den ende, har ansett vara önskvärt. Jag kände en gång — och är glad åt det — en högst betydande man, en historiker — namnet är ju Harald Hjärne, och honom känna väl alla åtminstone till namnet. Det var en vittfamnande ande; professor Heckscher är hans lärjunge på ett av hans många områden, men visst inte på alla. Han hade verkligen både kunskaper och vilja att ge en allsidig historia, men saknade förmåga, om jag så får säga, att sätta ned det i skrift. Det var det muntliga, talade ordet, som var hans styrka, och den, som hörde honom, glömmer honom aldrig, men han hade inte möjlighet att koncentrera det. Hur många sådana stora andar ha vi i våra dagar? Jag tror inte man kan räkna dem på fingrarna, ty det blir inte en på ett finger. Är det då lämpligt, är det ens möjligt att här begära någonting, som förutsätter en sådan stor ande — det har redan förut kommit fram i debatten, att han skulle realisera allt detta.

Det har också talats om konungarna och personligheterna. Jag undrar, om inte varje tid utkristalliseras i vissa personligheter och om inte just dessa personligheters framställande i historien blir så att säga ett koncentrat av den tidens karaktär. Vi få lov att betänka, att dessa ting dock äro allvarligare än att man bara så att säga skulle uttala önskemål om hur det skall vara.

För det tredje befarar jag, herr talman, att om man går den väg, som här är föreslagen, så för man politiken rätt in i skolundervisningen. Det synes inte så mycket i motionen, men det synes i talarnas framställning. Vi skola lära känna vårt nuvarande samhälle, och efter det målet skall historien läggas till rätta. Jag hade i den gamla tid, då jag studerade historia för Harald Hjärne — och jag vågar påstå, att jag försöker fortfarande tillhöra utbildningsstadiet, så gammal jag än är — den uppfattningen, att vad det gällde i fråga om historien, var att framlägga till förklaring av händelserna sammanhanget sådant, som forskarna kunde finna det i all sin skröplighet vara sant. Det kan inte hjälpas, att när vetenskapen skall stå bakom en lärobok och en undervisning — och något annat, herr talman, kan det inte vara fråga om — måste sanningen vara den avgörande.

När den näst siste ärade talaren talade om en objektiv framställning av ett demokratiskt samhällsskick eller något sådant, gjorde jag den reflexionen, huruvida inte det låg en motsägelse i ordet objektiv och adjektivet demokratisk. Objektivt, det erkänner jag, men objektiviteten kan icke begränsas av någonting sådant. Historien kan inte komma längre än att den så att säga på ett visst avstånd kan objektivt iakttaga vad som skett. Om den skall kunna förklara det, får den inte taga med de händelser, som äga rum just i vår egen tid och som vi eljest äro rädda för att bedöma, därför att vi litet var se, att vi inte kunna objektivt bedöma dem. Att då fordra, att dessa händelser skola komma in i historien, kan icke vara lämpligt.

En talare nämnde samhällsläran — jag tycker det är för mycket teori i det ordet, jag skulle snarare vilja kalla den samhällskunskap. Det är ett ämne, som sammanhänger med historien och som är delvis självständigt, delvis inte. När man nu klagat över att historici stanna så långt tillbaka i tiden, har detta sin naturliga förklaring däri, att vid universiteten tog statskunskapen förr vid i början på 1800-talet, och då slutade historien. Sedan flyttade man

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)
fram tiden till mitten av 1800-talet. Där gick då gränsen. Man kan inte genom ett riksdagsbeslut skapa en sådan gräns, utan den måste bero på utvecklingen inom vetenskapen vid de olika anstalterna.

Vill man nu hålla skolan fri från politik, tror jag det är riktigt och naturligt, att man inte skriver till Kungl. Maj:t och begär att få en viss utformning av en undervisningsplan, som enligt motiveringen kommer att ha en politisk färg och dessutom icke kommer att svara mot det sanningskrav, som ligger i den vetenskapliga grund, på vilken varje historieundervisning och varje annan undervisning i skolan måste vila.

Herr talman! Jag skall icke taga upp tiden längre, utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergman: Ett ord, herr talman, må ägnas herr Åkerberg.

Bland allt det delvis mycket intressanta, som sagts i denna debatt, var ingenting underbarare än herr Åkerbergs förklaring, att han kände sig obehagligt berörd av den fordran, som jag framställde på historieundervisningen, nämligen att den skulle meddela sanningen. Detta gjorde på honom ett obehagligt intryck! Vad menar herr Åkerberg? Skall man inte meddela sanningen? Är herr Åkerberg anstucken av diktatorernas moderna teori, att man skall använda historieundervisningen som ett medel för att uppfostra människor till den eller den politiska riktningen? Det är någonting, som åtminstone vetenskapen måste taga på det bestämdaste avstånd ifrån i ett fritt, i verklig mening demokratiskt, icke diktatoriskt land. Jag anser det som ett axiom, att vad historien skall framställa, är vad man vet hänt och sant vara. Jag förstår inte herr Åkerbergs opposition i den punkten, men herr Åkerberg har åtskilliga ganska underliga funderingar ibland. Vid ett föregående tillfälle, då jag i en debatt erinrade om att han gjort gällande i sin tidning en åsikt, mot vilken han polemiserade i riksdagen, svarade herr Åkerberg, att en redaktör får lov att skriva varje dag en ledare, och så blir det skrivet någonting, som ofta inte är så allvarligt menat. Jag stryker fortfarande starkt under, att en lärare som undervisar ungdom bör framför allt vara angelägen om objektivitet och sanning. Jag ber att få vädja till herr Åkerbergs partivän herr Englund, som jag har på min sida; han fordrade just helt nyss, liksom jag, en objektiv framställning. Jag tror förvisso att det är ej blott önskvärt utan även möjligt att ge en objektiv framställning av demokratien, en framställning, som inte är politisk propaganda i den ena eller andra riktningen. Men jag upprepar vad jag sade — och det har herr Reuterskiöld nu också understrukit — att de allra närmaste händelserna, de som beröra dagens lidelsefulla politiska strider, icke lämpligen böra dragas in i skolundervisningen. Där kan annars en i dessa dagens strider starkt engagerad lärare bli frestad att lämna objektivitetens väg.

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen: Jag hörde, herr talman, till dem, som instämde med herr Nerman. Därmed ville jag inte ha sagt, att jag gick med på allt vad herr Nerman sade. Jag ville heller inte därmed ha omvittnat, att herr Nerman säkerligen i varje stycke hade rätt. Min inställning var mycket enklare.

Jag har under låt oss säga 45 år läst historia, och jag kan väl säga, att under dessa 45 år är det nog inte många dagar, som jag inte läst något historia. Det är så lugnt att läsa om det framfarna, när man skall till att sova, särskilt om man förut varit upp i det närvarande och kanske rent av hoppat jämfota, som man ju gör ibland. Jag har under denna tid lagt

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

märke till hurusom världen inom historiens ram börjat förändra sig rätt väsentligt. Jag skulle exempelvis vilja uppmana herr Reuterskiöld att gå till den engelska medeltiden, sådan som den växer fram i våra dagar, och han skulle säkerligen få en underlig uppfattning om den historia, vi för närvarande nöja oss med, och i den mån i vilken den stämmer överens med sanningen.

Jag vill inom parentes säga, att det också klack till i mig, när herr Bergman sade, att historikern endast skall framställa sanningen, bara sanningen. Det är nämligen så väldigt svårt att kontrollera sanningen. Var och en, som suttit på arkiv och sökt få bara små bagatellsanningar omvittnade, har lagt märke till detta.

Men för att återgå till vad som är det vägledande för mig, så har jag, som sagt, lagt märke till att det växer upp nya synpunkter på samhället, och jag har lagt märke till att professor Heckscher är en av de första, som målmedvetet trampar de steg, som man långt förut trampat i andra länder och som jag framför allt märkt i fråga om Englands och Frankrikes medeltid. Inte vill jag lägga mig i, som herr Reuterskiöld uttryckte sig, sådana saker som egentligen äro regeringens göra, men vad jag vill, det är att ge en liten stöt åt det hållet, där jag för min del tycker att man finner det bästa och mesta av den sanning, vi söka. Professor Heckscher är inne på den vägen, och någonting av detta samma ligger också över herr Nermans motion. Naturligtvis är den mycket bristfälligare, eftersom herr Nerman inte har den överblick över vårt land, som Heckscher har, och Heckscher heller inte har den överblick över en del andra länder, som vissa främmande länders vetenskapsmän ha. Men jag tror, att i den riktningen går vägen till den historieskrivning, som en gång blir mera tilltalande för barnen och mera sanningsenlig för de äldre. Detta är min inställning, och den vidhåller jag. Jag vill vara med om en opinionsyttring. Det skadar minsann inte, att man får klart för sig, att det rör sig någonting annat här i världen än depescher olika länder emellan.

Herr Nerman: Jag är litet rädd för att ge mig in i en lärdomsdebatt med professor Reuterskiöld, men jag kan inte undgå det i detta fall. När han säger, att historien inte får skrivas efter vårt nuvarande samhällsskick, har jag fullkomligt samma mening. Det var inte min mening, att man skulle gå ut ifrån detta. Men vi kunna dock i vår tid, på grund av vidgade historiska insikter, som i sin tur kommit till, tack vare delvis borgarklassens tekniska omskapande av samhället och vad detta fört med sig och i viss mån tack vare arbetarklassens framsteg — marxismen är ingen isolerad företeelse — vi kunna, säger jag, nu se de äldre tiderna på ett mera sant sätt; vi se det från flera sidor, och jag upp-repar vad en föregående talare sade: det är just detta, som Heckscher har gått i spetsen för. För närvarande är hushållningen den sida, som man mest beaktar. Den har inte varit tillgodosedd förut, men överallt i den officiella historieforskningen är det dessa saker, man nu ivrigast håller på med. Där tar man också fram ur de gamla tiderna de ekonomiska förhållandena och får på detta sätt en betydligt klarare och allsidigare belysning än genom enbart den politiska eller rättsliga historien. Den rättsliga historien sammanhänger ju mycket intimt med de materiella förhållandena och med egendomsförhållandena.

Jag vill slutligen säga, att när man talar om marxismen, känner jag mig skyldig att personligen vittna om att så länge jag i skolan läste Odhner på det vanliga sättet, var historien det tråkigaste ämne som fanns, men sedan jag kom att läsa marxistisk litteratur, fick jag ett nytt grepp på historien. Jag

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

har nu under de senaste 10—15 åren sysslat endast med sådana saker, som ge orientering och överblick. Och därtill vill jag säga, att just denna marxistiska syn på historien har givit mig litet av tolerans gentemot personerna — dessa personer som bara äro en del och icke äro det avgörande, ty *systemet* är det avgörande — en tolerans som gör, att jag nu kan bli misstänkt av herr Sjö Dahl för att ha gjort en helomvändning och blivit borgerlig demokrat, vilket jag inte har blivit.

Herr Åkerberg: Herr Bergman och jag skola inte tvista om vad som är sanning. Det är större andar än vi, som gått bet på uppgiften att avgöra vad som är sanning. Jag vill bara erinra om vad jag verkligen sade. Det är klart, att jag inte ville, att man i historieundervisningen skulle våldföra sig på sanningen, när jag vände mig mot herr Bergmans formel för en verklig historieundervisning. Han sade, att undervisningen skulle meddela sanning och intet annat än sanning. Jag tyckte det var en väl stel formel. Om man skall mönstra ut ur historien allt, som inte kan bevisas, så blir det en tråkig historia. Det måste finnas spelrum för fantasien, för tillrättaläggande, för uppfostran, ja till och med för hjältedyran, som ju herr Nerman vidgått, att han vill ha kvar i historien.

Med all respekt för herr Bergmans objektivitet och strävan efter objektivitet skulle jag inte våga anförtro åt honom att skriva den nya historia, som jag vill ha satt i händerna på våra pojkar. Jag föredrar då herr Nermans, och jag tror att jag i jämförelse med herr Bergmans skulle föredraga att återvända till gamla Odhner.

Herr Englund: Herr talman! Professor Reuterskiöld missförstod nog ganska grundligt en passus i mitt anförande. Jag har ingalunda menat, att man skall taga dagens strider och nutiden eller tidsögonblicket till någon utgångspunkt för historieundervisningen. Något så barockt och naivt har jag aldrig tänkt mig. Då jag talade om objektivitet i historieundervisningen, menade jag det faktiskt, så långt man överhuvud taget kan mena något sådant. Men här har ju under debatten, även i mitt anförande, kritiken rört sig om bland annat att såväl historieböckerna som lärarutbildningen allt för ensidigt, alltså inobjektivt, syssla bara med vissa saker i det historiska förlopp, som århundradena erbjuda, att de arbetande klassernas liv, det ekonomiska skeendet och så mycket annat icke kommit till sin rätt och att således en ökad objektivitet skulle innebära — det må herr Bergman observera — också ett ökat mått av sanning, en vidgad sanning så att säga, genom att man på det sättet skulle draga in i det historiska betraktelsesättet verkligheter i gångna tider, som hittills varit obeaktade eller icke tillräckligt beaktade, och sålunda få en sannare föreställning än förut av vad som har skett.

Det är klart — det vill jag säga, herr Reuterskiöld — att jag tror inte ens herr Nerman har någon som helst tanke åt det hållet att politisera historieundervisningen. Så pass mycket känner jag honom, att jag vågar säga det, och personligen har jag varken någon önskan eller tendens åt det hållet, utan principiellt är jag ense med herr Bergman om att sanning och ingenting annat än sanning skall vara ledstjärnan, och jag känner icke precis något personligt behov i det stycket att göra samma reservation mot herr Bergman, som herr Åkerberg nyss gjorde. Men herr Bergman känner väl Pilati fråga: vad är sanning? I det fallet kunna vi endast säga, att vi skola sträva så långt som möjligt åt det hållet för att söka komma till det djupaste och bästa resultatet, och det intrycket har man av denna i denna kammares annaler nog ganska ovanliga debatt, att det finns väsentliga överensstämmelser mellan talarna här. Vi äro

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

ganska ense om många ting, och det är tämligen klart, att vad man vill sträva fram till här, det är ett bättre tillstånd, som kan vara ägnat att åstadkomma det resultat, som jag efterlyste i slutet av mitt förra anförande och som herr Reuter-skiöld missförstod, nämligen att vi skola, vad historieundervisningen beträffar, få en icke minst för de breda lagren fastare grund för en demokratisk uppfostran av ungdomen. Längre sträckte jag mig icke, men dit måste man sträcka sig.

Herr Bergman: Inte behöver herr Åkerberg befara, att jag kommer att med mitt krav på sanningsenlig och objektiv historieskrivning bli farlig för ungdomen. Det ankommer på vederbörande, som ha att bestämma om läroböcker i historia, att utse vem som skall skriva dem.

Jag är fullt tillfredsställd med att ha fått min historia för den vuxna publiken mera läst än alla andra svenska världshistorier, som hittills fullständigt utkommit. Grimbergs, som säkert har förutsättningar att bli lika mycket eller mera läst, är ännu ej fullbordad. Och jag unnar de andra historieförfattarna all den publik de kunna få.

Jag vill emellertid säga, att det är ett fullständigt misstag, om herr Åkerberg tror, att jag pläderar för någon föråldrad ståndpunkt beträffande krigshistorien. Jag såg nyss, att undervisningsrådet Hänninger i en av de sista böckerna för skolan tagit in ett stycke av mig benämnt »Hjältar», däri jag just gjort gällande ett nytt hjälteideal i strid mot det föråldrade. Ett försök av herr Åkerberg att vindicera åt mig någon reaktionär ståndpunkt i avseende på historieforskning, historieframställning eller historieberättande är och förblir stridande mot sanningen. I förordet till den historia, »berättad för folket», som Svensén och jag utgivit, skrev jag redan för 36 år sedan — och det har upprepats i varje ny upplaga —: Detta avser att bli en historia, icke blott om kungar och krig, utan om folken och om fredens gärningar. Och det har den också blivit.

Herr Sjö Dahl: Herr Nerman var något förvånad över att jag med min skånska härkomst ställde mig så kritisk mot Kristian II:s uppträdande i Sverige anno 1520. Herr Nermans förvåning förvånar mig på det allra högsta. Han förutsätter nämligen som alldeles naturligt, att om mina förfäder hade varit skåningar även på den tiden, vore jag med den presumptionen egentligen skyldig att träda fram som förfäktare av ett nationalistiskt försvar för även despoter, som till äventyrs funnits i Danmark.

Herr talman! Jag får anhålla om talmannens och kammarens benägna tillstånd att få framföra en vördsam interpellation till herr Nerman, i vilken utsträckning han under sitt förfarna liv som politiker och som författare eller i sin verksamhet överhuvud taget har tillämpat den nationalistiska princip, som han har den stora smaken att rekommendera åt mig.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nerman begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Om ändrade undervisningsplaner i svensk historia. (Forts.)

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talman först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner om upprättande av en lånefond för rationalisering av mindre jordbruk, bifölls vad utskottet i detta utåtande hemställt.

*Om anslag till Sveriges räv-
uppfödarens
riksförbund.*

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckta motioner om anslag till Sveriges rävuppfödarens riksförbund för försöksverksamhet på pälsdjursuppfödningens område.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 138 av herrar *Holmström* och *Sten* samt II: 279 av herr *Persson* i Undersvik m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att ställa ett årligt anslag av 6,000 kronor till förfogande för Sveriges rävuppfödarens riksförbund för försöksverksamhet på pälsdjursuppfödningens område, till dess denna verksamhet kunde komma i gång på lantbrukshögskolan.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 138 och II: 279 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Holmström: Herr talman! Till skillnad från åtskilliga talare här i dag är jag lycklig att kunna fatta mig mycket kort.

Från Sveriges rävuppfödarens riksförbund har till samtliga riksdagens ledamöter utsänts en skrivelse, i vilken det göres några erinringar gentemot jordbruksutskottets utlåtande i denna fråga. Då kammarens alla ledamöter givetvis ha läst denna skrivelse, kan jag, herr talman, inskränka mig till att endast här påpeka, att jordbruksutskottets uttalande om att Sveriges rävuppfödarens riksförbunds ekonomi är »synnerligen god» icke är med verkliga förhållandet överensstämmande.

Jag inskränker mig, herr talman, till att få detta påpekat i kammarens protokoll, på det att motionärernas framställning icke må framstå som så obefogad, som man vid läsandet av jordbruksutskottets utlåtande möjligen kan komma att tro.

Jag gör, herr talman, icke något yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 38, i anledning av väckta motioner om statsbidrag för anläggande av hemträdgårdar i Norrland.

Om statsbidrag för anläggande av hemträdgårdar i Norrland.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 182 av herr *Velander* m. fl., samt II: 376 av herr *Bagge* m. fl., hade hemställts, att riksdagen under nionde huvudtiteln såsom bidrag utan återbetalningsskyldighet för att uppmuntra mindre jordbrukare och lägenhetsägare i Norrland till anläggandet av hemträdgårdar måtte anvisa ett extra reservationsanslag å kronor 100,000.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört:

»Utskottet finner syftet med motionerna behjärtansvärt. Tillkomsten mera allmänt av trädgårdsanläggningar i Norrland torde av flera skäl vara ett önskemål, som borde uppmuntras från det allmännas sida. Vilken form statens insats å förevarande område lämpligast bör taga, anser sig utskottet emellertid ej utan närmare utredning kunna anvisa. Emellertid torde å detta område mycket vara att vinna genom en väl ordnad upplysningsverksamhet. De förslag till åtgärder till förbättrande av den norrländska jordbrukarbefolkningens ekonomiska ställning, vilka nu framlagts av statens jordbruksnämnd, torde även i viss mån täcka motionernas syften. Motionärerna betrakta de begärda åtgärderna delvis såsom kompenstation för att de norrländska länen icke kommit att få samma nytta som övriga landsdelar av den sedan några år tillbaka förda regleringspolitiken. Då hela frågan om särskilda åtgärder för det norrländska jordbruket är under Kungl. Maj:ts prövning, förutsätter utskottet, att i samband med det förslag, som härutinnan senare torde komma att underställas riksdagen, jämväl förevarande spörsmål vinner erforderligt beaktande.

Under återropande av det anförda hemställer utskottet, att motionerna I: 182 och II: 376, i den mån de ej få anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Herr Velander: Herr talman! Såsom motionär ser jag mig pliktig att i detta ärende yttra ett par ord.

Det förhåller sig säkerligen så, att under de senaste åren insikten om de fördelar, som trädgårdsodlingen kan medföra även för våra norrländska småbönder och egna hemsägare, vunnit allt större utbredning. Man underskattar icke den estetiska synpunkten eller värdet av en mera tilltalande ram omkring den egna gården, det egna lilla hemmet, vilken nu så ofta saknas i det norrländska landskapet och förlänar detta en prägel, som kanske är åtskilligt kargare och ödsligare än vad som är nödvändigt. Man lägger emellertid huvudvikten vid de fördelar, som trädgårdsodlingen kan medföra i form av tillskott till hushållet och möjligheten av variation i den i regel mycket ensidiga matsedeln för de norrländska landsbygdshemmen. Ur dylika utgångspunkter har också av hushållningssällskap och lantbruksgillen förts en målmedveten propaganda i syfte att åstadkomma anläggande av hemträdgårdar, och detta ehuru resurserna att därtill lämna något effektivt ekonomiskt bidrag i stort sett icke varit tillfinnandes. Det enligt föreliggande motioner avsedda bidraget till här ifrågavarande ändamål har sålunda på många håll, hos läns-trädgårdsmästare och andra, väckt ett synnerligt intresse. Utskottet vitsordar också, att motionernas syfte är behjärtansvärt och förtjänt av uppmärksamhet och understöd från det allmännas sida. Utskottet går emellertid icke in för ett förordande av anslaget. Utskottet förutsätter i stället, att ifrågavarande angelägenhet kommer att av Kungl. Maj:t vinna erforderligt beaktande i den proposition om bl. a. särskilda åtgärder till stöd för det norrländska jordbruket, som inom några dagar kan vara att förvänta på kamrarnas

Om statsbidrag för anläggande av hemträdgårdar i Norrland. (Forts.)
bord. Jag skulle måhända såsom motionär vara alltför otacksam, om jag i detta läge skulle yrka bifall till motionerna. Jag kan desto mindre göra detta, som den av utskottet intagna ståndpunkten måste anses innefatta en garanti för att Kungl. Maj:t i den avsedda propositionen verkligen kommer att tillgodose motionärernas önskemål. Jag tänker mig nämligen, att utskottets ståndpunkt icke varit möjlig, med mindre än att utskottet förvissat sig om att så kommer att ske, ty för motsatt fall skulle väl utskottet ha låtit motionerna vila i avvaktan på att jordbrukspropositionen kommit på kamrarnas bord och man kunnat konstatera dess faktiska innehåll.

Jag får sålunda, herr talman, inskränka mig till att uttala den förhoppningen, att jordbrukspropositionen, när den kommer på kamrarnas bord, skall visa sig tillgodose motionärernas önskemål och därmed även följa jordbruksutskottets intentioner.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag vill endast deklarerat att jag inte varit i tillfälle att deltaga i detta ärendes behandling vare sig i utskottsavdelningen eller inom utskottet in pleno. Hade jag varit i tillfälle därtill, skulle jag säkerligen ha yrkat bifall till motionerna. Om vidare herr Velander, som ju själv är motionär, här i kammaren kommit fram med ett yrkande om bifall till motionerna, skulle jag också ha understött detta yrkande, men jag anser mig icke kunna framställa det, då motionären icke velat göra det.

Jag vill emellertid liksom herr Velander understryka vad utskottet sagt i slutet av sin motivering, där det heter: »Då hela frågan om särskilda åtgärder för det norrländska jordbruket är under Kungl. Maj:ts prövning, förutsätter utskottet, att i samband med det förslag, som härutinnan senare torde komma att underställas riksdagen, jämväl förevarande spörsmål vinner erforderligt beaktande.»

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet är ju inte närvarande i kammaren, men om han varit det, skulle jag ha vädjat till honom att beakta vad jordbruksutskottet här skrivit.

Herr Gabrielsson: Herr talman! Jag har att bekänna, att jag i detta fall både är motionär och har deltagit i frågans behandling inom jordbruksutskottet. I år ha motionärer i allmänhet inte blivit bortskämda, när det gällt deras motioner — i regel ha dessa avslagits utan vidare. Jag var med i avdelningen, när i utlåtandet infördes uttalandet om att vi förutsatte, att i den proposition, som kommer att avlämnas angående stöd för det norrländska jordbruket, även denna fråga skulle vinna beaktande. Detta ansåg jag vara så pass värdefullt, att jag varken i avdelningen eller i utskottet avgav någon reservation, utan nöjde mig med vad som sålunda uttalats.

Nu har jag på omvägar fått höra, att i den blivande propositionen kommer icke denna fråga att tagas upp. Det är beklagligt, emedan jag liksom herr Velander och herr Tjällgren anser, att detta är en utomordentligt värdefull sak för de norrländska jordbrukarna och lägenhetsägarna. Det skulle under sådana förhållanden ha varit bättre, såsom herr Velander också framhöll, att låta motionen vila, tills den kungl. propositionen kommit på riksdagens bord. Nu har man ju på visst sätt avlivat motionen genom att man avstyrkt den, trots att utskottet gjort sitt välvilliga uttalande. Emellertid hoppas jag, att man, sedan den kungl. propositionen kommit, kan bli i tillfälle att återuppliva motionen, och under sådana förhållanden har icke heller jag, herr talman, något yrkande att framställa.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av väckt motion om anslag till bidrag för de svenska trädgårdsodlarnas deltagande i 1937 års nordiska trädgårdsutställning i Köpenhamn;

nr 40, i anledning av väckt motion om anslag till fraktlindring för svensk-fångad färsk fisk;

nr 41, i anledning av väckt motion om anslag till Föreningen för fiskpropaganda i Göteborg;

nr 42, i anledning av väckt motion om anslag till bidrag för uppförande av nya veterinärbostäder i veterinärdistrikt;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter; samt

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lindring i köpevillkoren vid försäljning av viss kronoegendom m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket framställning om inrättande av ytterligare en andre bibliotekariebefattning vid biblioteket; och

nr 29, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket framställning om förhöjt anslag till omkostnader vid biblioteket.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträdet, som komme att hållas onsdagen den 14 innevarande månad, företaga följande val, nämligen

dels av revisorer och revisorssuppleanter för granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning,

dels ock av valmän och suppleanter för utseende av ej mindre fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret än även suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Detta förslag antogs.

Herr **förste vice talmannen** erhöll ordet och anförde: I anslutning till det av kammaren fattade beslutet får jag föreslå, att kammaren måtte besluta, att antalet suppleanter för de valmän, som skola utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, jämte suppleanter för dem, bestämmas till tio.

Denna hemställan bifölls.

Herr *Sandegård* väckte en motion, nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av väckta motioner om utredning i syfte att bereda statsbidrag åt fristående sjukkassor;

nr 58, i anledning av väckta motioner om utredning angående fortsatt löneutbetalning till änka efter tjänstemän och fast anställda arbetare under viss tid efter den anställdes dödsfall;

nr 59, i anledning av väckt motion om anslag till understöd åt mindre bemedlade, vilka göra för arbetsprocessen och landet nyttiga uppfinningar;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till stamlinjesystem Porjus—Västerås m. m.;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk m. m.; samt

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av Melltorps kraftstation i Horla socken jämte vissa distributionsledningar m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten;

nr 30, i anledning av väckt motion angående åstadkommande av lättnader i villkoren för erhållande av lagfart å vissa slag av avsöndrade områden;

nr 31, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i lagen om fri rättegång;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 17 oktober 1900 (nr 82 s. 1) om straffregister;

nr 33, i anledning av väckt motion om åtgärder i syfte att parts ekonomiska förmåga att inställa sig vid domstol må anses utgöra laga förfall m. m.; samt

nr 34, i anledning av väckt motion om utredning angående införande av obligatoriskt civiläktenskap; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande under år 1937 av en allmän jordbruksräkning;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till riksskogstaxering och avverkningsstatistik;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kvalitetsfrämjande åtgärder på skogsvårdens område;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för lindring i mindre bemedlades kostnader för djursjukvård; samt

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till vissa torrlägningsföretag.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.27 e. m.

In fidem
Eric Carlén.